

ԵՐԵՎԱՆ

№ 19

PARIS

1935

მკედარი

ქ ა რ თ ვ ე ლ მ ხ ე ღ ა რ თ ა

მ რ ბ ა ნ მ

Mkedari

REVUE MILITAIRE GÉORGIENNE

№ 19

პაკიზი

1935 წ

1. პოლონეთის პირველი მარშალი იოსებ პილსუდსკი
2. ა. ჩხეიძე — მარშალ პილსუდსკის ცხოვრება და მოქმედება
3. პოლონეთის პრეზიდენტის პროფ. მოსტიცკის სიტყვა მარშალ პილსუდსკის დაკრძალვისას
4. ნ. მა — ლი — პოლონეთის განთავისუფლება და მარშალ პილსუდსკი
5. პოლონეთის შეიარაღებულ ძალთა მთავარი ინსპექტორი
6. ვ. ნა — ლი — განახლებულ პოლონეთის უდიდესი ბრძოლები

REVUE MILITAIRE GEORGIENNE

MKEDARI № 19

1. PREMIER MARÉCHAL DE POLOGNE — JOSEPH PILSOUDSKY.
2. A. TCHKEIDZE — LA VIE ET ŒUVRE DU MARÉCHAL PILSOUDSKY.
3. DISCOURS PRONONCÉ PAR LE PROF. MOSTIZKY, PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE DE POLOGNE, A L'ENTERREMENT DU MARÉCHAL PILSOUDSKY.
4. N. MA-LI — MARÉCHAL PILSOUDSKY ET LIBÉRATION DE LA POLOGNE.
5. L'INSPECTEUR GÉNÉRAL DE L'ARMÉE POLONAISE.
6. V. NA-LI — LES GRANDES BATAILLES DE LA POLOGNE RESTAURÉE.

იოსებ კილშულსკი
პოლონეთის პირველი მარშალი

პოლონეთის პირველი მარხალი

იოსებ პილსუდსკი

25. V. 35. გარდაიცვალა ვარშავაში პოლონეთის სამხედრო მინისტრი და შეიარაღებულ ძალთა გენერალური ინსპექტორი, პირველი მარხალი იოსებ პილსუდსკი. ამ ცნობამ ერს გლოვის ზარი დასცა თავს და მთელი სახელმწიფო ძაძებში გაახვია.

რომ ადამიანს პოლონეთის სახელი პირველად გაეგოს და არ იცნობდეს არც ერთ ფურცელს ამ ერის ისტორიისას, საკმარისია ენახა პოლონეთი თავის უდიდეს სიმძიმის დღეებში, ის სასოებრივი გრძნობა გლოვისა, რომელმაც სტიქიურის ძალით აღმოხეთქა მთელი ერის და თითოობლივ პოლონელის მკერდიდან, რომ ნათლად შეეგნო, რომ ამ პიროვნების სიდიადე მის თანამდებობათა პიუროკრატიულ ტერმინოლოგიით არ განიზომებოდა და რომ იგი ყოველგვარ ხარისხთა და თანამდებობათა გარეშე სუფევდა მთელ პოლონეთის გულში.

რა იყო იოსებ პილსუდსკი პოლონეთისათვის და რით დაიმსახურა მან თავისი ერის ასეთი გრძნობანი?

ამ ეროვნულ ბუმბერაზის ბიოგრაფია — ეს პატარა ცოცხალი მინიატურული კონსპექტია მთელი პოლონეთის ისტორიისა. ხანგრძლივი დევნა, ტანჯვა და ვაება სამშობლოს თავისუფლებისათვის ბრძოლის გამო... ციმბირი, ციხეები... ბრძოლა თავგანწირული და შეურიგებელი, ბრძოლა ხანგრძლივი, ლამის გაუთავებელი. შემდეგ მიუხედავად უსაზღვრო სიძნელეთა და ხშირად განმარტოვებისა — გამარჯვება და საკუთარ განზრახვათა სრული განხორციელება, შე-

მდეგ უძნელესი მუშაობა მოპოებულ გამარჯვების დასამკვიდრებლად და ბოლოს სრული და ურყევი განმტკიცება თავის სიდიადის. ესევა გზა მთელ მის ერისა.

იოსებ პილსუდსკი დაიბადა 1867 წელს; იმ დროს, როდესაც მთელი ერი უშუალოდ და უმწარესად განიცდიდა ჯერ ისევ შეუშრობელ წყლულებს სულ ოთხი წლის წინ ცეცხლით და მახვილით ჩაქრობილ პოლონეთის უკანასკნელ შეიარაღებულ აჯანყებისა, (1863 წ.); როდესაც პოლონეთში რუსულ „სამართლიანობის და მოწესრიგების“ დაშყარების ქარცეცხლი მძვინვარებდა, იზრდებოდა ერის გამჭრალი კერისათვის ცრემლით ნაქარგი სევდის ატმოსფეროში და უშუალოდ განცდიდა უსამართლო ბოროტ მოქმედებას, რომლის მსხვერპლათაც შეიქმნა მისი სამშობლო. ამ დროიდანვე განიტაცა იგი შეურიგებელ აქტიურ ბრძოლის სურვილმა. ბრძოლისა სამშობლოს ყველა მტრებთან. დიახ! ერთმა პიროვნებამ, განმარტოვებულმა თავისიანებშიც და უცხოებშიც, აღუთქვა შეურიგებელი ბრძოლა სამ თანამედროვე უდიდეს სახელმწიფოს, რომელთა ძლევის წინაშეც ქედს იხრიდა უდიდესი ნაწილი მისი თანამედროვე კაცობრიობის. აღუთქვა და იწყობს განმარტოვებულ ბრძოლას მაშინ, როდესაც მთელი ერი უკვე სულიერად მოტეხილია და როდესაც არავის აღარა სწამს შეიარაღებულ განმკლავების აზრიანობა.

დღეს უკვე ვიცით ამ ბრძოლის შედეგი.

უკვე როგორც ახალგაზრდა სტუდენტმა მიიპყრო რუსეთის მმართველობის ყურადღება თავის რევოლუციურ მუშაობით და გადასახლებული იქმნა ციმბირში. ყოველი დევნა, ყოველი დაბრკოლება და მარცხი, გატეხვის მაგიერ უფრო მეტ ენერგიასა და შეურიგებლობას იწვევს მასში. ციმბირიდან დაბრუნების შემდეგ უფრო მეტი ენერგიით უდგება კონსპირაციულ მუშაობას და სდგება სათავეში პოლონეთის სოციალდემოკრატიულ პარტიის საბრძოლო ორგანიზაციისა. აღსანიშნავია, რომ მთელ თავის ხანგრძლივ პოლიტიკურ მუშაობის განმავლობაში არც ერთი წუთით არ უშვებს თვალიდან თავის მთავარ მიზანს და არც ერთი ნაბიჯით არ სცდება მისკენ მიმავალ უმოკლეს სწორ ხაზს. სახელდობრ: შეურიგებელი ბრძოლა პოლონეთის ეროვნულ განთავისუფლებისათვის ყველა მის დამპყრობელთან. ამ მიზნისათვის არ ერიდება თანამუშაობას სხვა ყველა პოლონურ პოლიტიკურ ჯგუფებთან. ვინაიდან ამ საბრძოლო ორგანიზაციებში ხედავს თავის ერის შეიარაღებულ ძალების კადრებს. საერთაშორისო ომის წინ იმყოფება პოლონეთის

ავსტრიის მიერ დაპყრობილ ნაწილში, სადაც აწარმოებს მსროლელთა სამოხალისო ნაწილის ორგანიზაციას. ომის პირველ დღეებშივე ვხედავთ მას ბრძოლის ველზე მსროლელთა ბრიგადის სათავეში. აქ ვხედავთ ერთ ძლიერ საინტერესო სურათს: იბრძვის ავსტრიის ფრონტზე რუსეთის წინააღმდეგ, მაგრამ პოლიტიკური ხაზისე მკვეთრად აქვს აღნიშნული, რომ არც ერთი წუთით არ შეუძლია არავის, რომ მას ავსტრიის, ან საერთოდ, ცენტრალურ სახელმწიფოთა მოკავშირეობა დასწამოს. ყოველი მისი ნაბიჯიდან ნათლად გამოიყურება, რომ ეს შეიარაღებული კრებული საკუთარ პოლიტიკურ ხაზის მატარებელია, რომ იგი თავის სამხედრო ქმნილებას უყურებს როგორც კადრებს პოლონეთის მომავალ შეიარაღებულ ძალებსა. ბოლოს დგება დღე, როდესაც ცენტრალური კავშირი ისახავს მიზნად პოლონეთის სამხედრო კონტინგენტის გამოყენებას და ამ აზრით აძლევს მას ბუნდოვან დაპირებას ეროვნულ აღდგენისა*) და იოსებ პილსუდსკის და მის მოხალისეთა ბრიგადას მოსახოვენ ცენტრალურ სახელმწიფოთა ერთგულებაზე ფიცის დადებას. ამაზე მთელი ორგანიზაცია თითქმის ერთხმითი უარით უპასუხებს, რაზედაც პილსუდსკი თავისი შტაბის უფროსით დაპატიმრებული იქმნა და გადაგზავნილი მაგდებურგის ციხეში**); ხოლო მისი ბრიგადა დაშლილ იქმნა. ეს ხანა პილსუდსკის ორგანიზაციისათვის მორალურად თითქმის რომ ყველაზე უმძიმესი მომენტი იყო. დღეს იგი მის უბრწყინვალეს წუთებში უნდა იქმნეს ჩარიცხული.

ამ დროს უკვე მთელი პოლონეთი მოფენილია პოლსუდსკის მიერ მოწყობილ და მის თანამომუშავეთა მიერ წარმოებულ ძლიერ კონსპირაციულ სამხედრო ორგანიზაციის ქსელით, რომლის მუშაობაც ლეგალურ მუშაობის შეუძლებლობის გამო, უფრო გაძლიერდა და დიდ ომის სულთ ბრძოლის გამწვავების პარალელურად, კონკრეტულ აფეთქვის ნიშანს ღებულობს. იმ დროს პოლონეთის მთელი ტერიტორია მხოლოდ გერმანიის და ავსტრიის ხელშია. უკვე ოქტომბრის ბოლო რიცხვებში, დამარცხებული ავსტროუნგრეთი იშლება თავის

*) ჩვენთვის ეს ძლიერ კარგად ცნობილი მანევრია: ამ როლს ჩვენს მიმართ მიტროპოლიტი პიტირიმი ასრულებდა ეკლესიის ავტოკეფალიის დაპირებით. ამავე გესტს ხმარობდა ჩვენ მიმართ დიდი მთავარი ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე.

**) იქ, სადაც შეიძლება ომის დროს ჩვენი დავით გურამიშვილი იყო დატყვევებული.

ყველა შემადგენელ ჯგუფს ნაწილებად და პოლონეთის ერთი ნაწილი ფაქტიურად თავისუფლდება. შემდეგ, ნოემბრის პირველ ნახევარში გერმანელები იძულებული არიან მოითხოვონ ზავი ყოველგვარ პირობების და მიუხედავად. თვით გერმანიაში რევოლუციის ცეცხლი მძვინვარებს. ეს პ-თის სამხედრო ორგანიზაციისთვის ამოქმედების ნიშნად შეიქმნა, რომელიც ავტომატიურად შეუდგა პოლონეთის ტერიტორიაზე მყოფ გერმანელთა ლაშქარის განაირალებას. ამ დღეებში განთავისუფლებული იქმნა მაგდებურგის ციხიდან იოსებ პილსუდსკი, რომელიც ბრუნდება ვარშავაში. აქ მთელი ერი, განურჩევლად პოლიტიკური მიმართულებისა, ეგებება მას როგორც სამშობლოს ერთად ერთ მხსნელს და ურყევლად ანიჭებს ფაქტიურად შეუზღუდავ ძალაუფლებას. ამ დროს პოლონეთის აღმოსავლეთ ნაწილში, ფრონტზე სდგას ჯერ ისევ ძლიერი და გაუხრწნელი გერმანელთა ლაშქარი, რომელმაც მტრულ განწყობილებით უნდა გადაიაროს პოლონეთის ტერიტორიაზე თავის სამშობლოსაკენ, ხოლო მათ ფეხდაფეხ მოსდევს ბოლშევიკების ლაშქარი თავის მებრძოლ კომუნისმის ფანტიკური რწმუნებით, რომ იქ ევროპაში დადგა ჟამი მათ მესვეურობისა.

ეს უკვე ახალი ეტაპია პილსუდსკის პოლიტიკური მოქმედებისა. **პირველი ხანგრძლივი ეტაპი ეს უდრეკ რევოლუციონერის მუშაობა იყო პოლონეთის სამ მფლობელთა დანგრევისთვის წარმოებულად.** გრძელ და ხანგრძლივი მუშაობის შემდეგ აქ მან სრულებით მიაღწია თავის მიზანს, მაგრამ ეს მიზნის ის ნაწილია, რომელსაც აღწევს უმეტესი ნაწილი ყველა რევოლუციონურ მოქმედებათა, თუ მათ ბავშური სულმოკლეობა არა სჭირთ. მეორე ეტაპი, ეს დანგრევითი მოქმედების შემდეგ კონკრეტულ აღმაშენებელ მუშაობის ხანაა, ხანა მოპოებულ თავისუფლების დაცვის და მის განმტკიცებისა. ეს უკვე ის გამოცდაა, რომლის ჩაბარებასაც ვერ ახერხებს ამბოხებათა ხელმძღვანელთა უდიდესი ნაწილი. აი ამ გამოცდის ჩაბარება პოლონეთის პირდაპირ საშინელ პირობებში მოუხდა. საჭირო იყო საჩქაროდ მთელ სახელმწიფო აპარატის შექმნა და ამუშავება, შექმნა შეიარაღებულ ძალების და რამოდენიმე კვირის განმავლობაში მიღება ომის რ.ს.ფ.ს.რ.თან (მაშინდელი სახელი საბჭოთა რუსეთის); ყველა ეს მაშინ, როდესაც სახელმწიფოს ყველა ნაწილი უკანასკნელ ომის განმავლობაში გაპარტახებულ ბრძოლათა სარბიელს წარმოადგენდა, ხოლო ამის წინ ასი წლის განმავლობაში სამ სახელმწიფოთა ჩინურ კედლებით იყო გაყოფილი სხვა და სხვა მფლობელთა ტერიტორიად.

ეს გამოცდა პილსუდსკის ხელმძღვანელობით პოლონეთმა საუცხოოდ ჩააბარა ისტორიას.

როდესაც პოლონეთი გარდამწყვეტ წუთებს განიცდიდა, როდესაც 1918 წლის ბოლოში მის არეული და აბოზოქრებული აწმყო არა ერთს შიშის ზარს სცემდა თავზე, მაშინ ყველას თვალები იოსებ პილსუდსკიზე იყვნენ მიპყრობილნი, მის მაგდებურგიდან დაბრუნებას ალტაცებით მიეგება მთელი ერი და ურყევლად მიანიჭა მას განუსაზღვრელი უფლებანი. როდესაც ზარბაზნების გრიალი გათავდა და სახიფათო ქარიშხალმა განვლო, მასთან ერთად განვლო საზოგადოების ნაწილის აღმშენებლობითი მუშაობის და მის თავდავიწყებითი წარმოების შეგნებამაც. ეს მოვლენა ბუნებრივი თვისებაა ადამიანთა კრებულისათვის, რომელსაც არ აწევს კისერზე გარკვეული პასუხისმგებლობა. მას მდგომარეობის განმტკიცებად მხოლოდ მტრის მახვილის უშუალო ელვის მოშორება მიაჩნია. ამ გარემოების გამო მარშალი პილსუდსკი სტოვებს პოლიტიკურ სარბიელს და თავს განმარტოვებულ ცხოვრებას აძლევს.

ერს ესეთ ისტორიულ წარსულით აუცილებლად სჭირდება ხანგრძლივი და თავდავიწყებითი მუშაობა ძველ გაყოფილ საზღვრების ახლად შესადღულებლად და ეკონომიურად გაპარტახებულ სახელმწიფოს აღსადგენად. აი ეს მუშაობა შექმნილ პირობების გამო ვერ სწარმოებდა, სახელმწიფო ჩავარდა გასაჭირში და სახიფათო ეკონომიურ და პოლიტიკურ კრიზისის წინ დადგა. ამ პირობებში 1926 წელს იოსებ პილსუდსკი ახლად გამოვიდა პოლიტიკურ ასპარეზზე. სააღმშენებლო მუშაობაში მან ისეთივე თვისებები გამოიჩინა, როგორც კონსპირატიულ მოქმედებაში: მაშინ, როდესაც უმეტესთა მუშაობას პატეტიური ლაპარაკი შეადგენდა, **იოსებ პილსუდსკი მცნებელი იყო მხოლოდ ულაპარაკოდ გარდამწყვეტ ფაქტების ამუშავებისა.** რა პოლიტიკური თილისმა იხმარა მან ერის ამ მდგომარეობიდან გამოსაყვანად? აქ არ არის ალაგი ამაზე ბაასისა; საკმარისია შევხედოთ დღევანდელ პოლონეთის სილუეტს: ეკონომიურად — ევროპაში ყველაზე მაგრად სდგას და საერთაშორისო კრიზისის სახადს ყველაზე ადვილად ხდილობს. ფინანსიურად — მისი სისტემა ერთად ერთი გამოდგა დედამიწის ზურგზე, რომელიც დღეს ურყევლად სდგას. მილიტარულ სიძლიერით დაიკავა ალაგი პირველი ხარისხოვან ძლიერებათა შორის. საერთაშორისო ურთიერთობაში — მთელი ევროპა სცნობს პოლონეთის პირველ ხარისხოვან მნიშვნელობას და დაეძებს მის კეთილ განწყობილებას. აი შედეგი მის მუშაობისა!

დღეს პოლონეთი ჰგლოვობს ამ უდიდესი საქმეთა შემომქმედის დაკარგვას, ჰგლოვობს გრძნობათა სტიქიური ძალით და ამ გლოვის გრძნობებით გატაცებულია მთელი ერი და ყოველი პოლონელი უშუალოდ.

ჰგლოვობს იგი თავის უდიდესი შვილის დაკარგვას, რომელმაც მახვილით ხელში არარაობის უფსკრულიდან გამოიყვანა ერი, რომელმაც ხანგრძლივი და მძიმე მუშაობით შეუქმნა ერს მკვიდრი საძირკველი მომავალ განვითარებისათვის, რომელმაც საკუთარი ხელით აღუზარდა სამშობლოს და დაუტოვა მძლავრი კადრები თავის ამ მუშაობის გამგრძელებელ სახელმწიფო ხელმძღვანელებისა. განუმზადა და დაუტოვა თავის ერს უმტკიცესი საფუძველი დიად არსებობისათვის; საფუძველი ყველაზე უმტკიცესი და ურყეველი, რომლის უმტკიცესობაც კი შეიძლება წარმოვიდგინოთ ჩვენ თაობის ცხოვრების ვითარებაში. მისცა სამშობლოს ყველაფერი, რაც კი მას სჭიროდა და რის მიცემაც კი შეეძლო მისთვის ადამიანის უმაღლეს შემძლებლობას. შესწირა მას ყველაფერი, რის შეწირვაც კი შეიძლება: შესწირა მთელი თავისი ახალგაზრდობა განვლილი ციხეებში და ტანჯვაში, შესწირა მთელი თავისი სიცოცხლე მძიმე და განუწყვეტელ მუშაობისა, შესწირა მას მთელი თავისი მხედრული და შემოქმედებითი ღირსება და ღირებულება და ყოველი თავისი მაჯისცემა უშუალოდ ჩააქსოვა ერის ცხოვრებაში. და დღესაც თავის სიკვდილის ურყევი აჩრდილით შეჰქმნა დუღაბი, რომელმაც გლოვის ზარით და დაძვებით ერთ მძლავრ არსებად შეჰკრა მთელ კეთილშობილ გრძნობათა კრებული თავის ერისა. თვით თავის სიკვდილითაც კიდევ ერთი მძლავრი განმადიდებელი ძალა შეუქმნა ერს მის სულიერ სიმაღლის კიდევ ერთი ხაზის გასმით. პოლონეთი ჰგრძნობს თავის დანაკარგს და გლოვობს მას ისე, რომ ამას ვერ შეიგნებს ვერც ერთი ერი, რომელთა ხანგრძლივი და დინჯი სახელმწიფოებრივი ცხოვრება ბიუროკრატიულ პარაგრაფებით არის აღთვლილი და გლოვის წესიც სასამსახურო სახით აქვთ განზომილი.

კი! პოლონეთის დანაკარგი აუნაზღაურებელია, ვინაიდან ყოველივე დღე ამ პიროვნების სიცოცხლისა, თვით გაგრძელებულ სასიკვდილო აგონიისაც კი დაუფასებელ განძს წარმოადგენდა ერისათვის... მაგრამ იყო დრო, როდესაც ეს დანაკარგი სახელმწიფოსათვის პირდაპირ კატასტროფა იქნებოდა... დღეს, მარშალისავე მუშაობის წყალობით, პოლონეთის სახელმწიფოებრივ ნიადაგს ისე მკვიდრი საფუძველი აქვს დადებული, რომ მის მომავალი აღარ არის დამოკი-

დებული გენიოსის მოვლენის შემთხვევაზე და მისი მართვა ძალუძს ყოველივე ჩვეულებრივ მომაკვდავთა კრებულს. აი იდეალი სახელმწიფოებრივ სიმკვიდრის!

და ვისთვის უნდა ყოფილიყო მოულოდნელი, რომ იოსებ პილსუდსკის გარდაცვალება პოლონეთისთვის აუნაზღაურებელი იქნებოდა? გენიოსები რა გინდ ბევრიც არ ჰყავდეს პოლონეთს ცხოვრების ყველა დარგებში, მაინც ასეთი ავტორიტეტი არავის ექნება. ეს შეუძლებელია! ამისათვის საჭირო იქნებოდა, რომ პოლონეთს ახლად გაველოთ თავის წარსული გოლგოთა, რაც მას მომავალში აღარ უწერია. დამსახურებული ავტორიტეტი კი ერის გამგებლობაში ძალის საუკეთესო და უძლიერეს სახეს წარმოადგენს.

არარაობიდან 'შეჰქმნა მან მძლავრი სახელმწიფო და განამტკიცა იგი. თუ გადავხედავთ ჩვენ ისტორიას, ჩვენი ერის ერთერთი ასეთი პიროვნება საქართველოს ისტორიამ წმიდანთა შორის ჩარიცხვით ჰყო უკვდავი.

პოლონეთმა თავის მოძღვარი გვირგვინოსან მეფეთა პანთეონში მოათავსა საუკუნო განსვენებისათვის. მაგრამ თუ გადავავლებთ თვალს პოლონეთის ათას წლიან ისტორიას, დავინახავთ, რომ ვერც ერთ ამ ხარისხის პიროვნების ღვაწლი ვერ შეედრება მარშალის ღვაწლსა.

არც ერთ, მარშალის წინამორბედ პოლიტიკურ მოღვაწეს არ დაუწყია თავის პოლიტიკური მუშაობა უკიდურეს გაჭირვების და პირდაპირ უიმედო მდგომარეობის წერტილიდან.

არც ერთ მათგანს არ განუხორციელებია ესეთ გრანდიოზულ განზომილვით მთელი კრებული თავის პატრიოტულ განზრახვათა; და არც ერთ მათგანს არ შეეძლო ასე დინჯი გულით შეეხედა პოლონეთის მომავლისათვის ჟამსა დიდ მუშაობით დაღლილ თვალის დახუჭვისა.

დიდია და ბედნერი ერი, რომელმაც წარმოშვა ესეთი შვილი. და უკვდავია მისი მომავალი, როდესაც მოახერხა შეგნება ესეთ ერთეულის და მის ღირსების სრული გამოყენება.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მარშალის მნიშვნელობა პოლონეთისათვის და მის დღევანდელ მკერდიდან აღმოხეთქილ წრფელ გლოვის შეფასებას და გაგებას, მგონი ვერ მოახერხებს ყველა ერი, რომელიც საუკუნოებით დინჯ და გათვლილ ცხოვრებას აწარმოებს, რომელსაც თვალ წინ არა სდგომია აჩრდლი ყოფნა არ ყოფნის საკითხისა და არ განუცდია მაქსიმალური შედეგი ძველ სიმართლისა: „ვაი დამარცხებულთ!“.

ჩვენთვის, ქართველებისთვის პოლონეთის ისტორიის ამ ნაწილს, რომელმაც მარშალის სილუეტის სათაურით განვლო სულ სხვა მნიშვნელობა აქვს.

ეს არის ისტორია იმ ერის, რომელიც განგებამ ჩვენსავით ორ ძირითადად განსხვავებულ სულიერ ვითარების ქვეყანათა შუა ჩააყენა. ეს არის ისტორია იმ ხანის, როდესაც ამ ძნელ ამოცანამ იმსხვერპლა ამ ერის არსებობა, ისევე როგორც ჩვენი. ეს არის მიზანი იმ ძნელ უფესკრულის პირებს მიმავალ ხლახნილი გზისა, რომელიც პოლონეთისათვის უფრო ძნელ გრეხილით მიდიოდა ვიდრე ჩვენთვის, რომელზედაც ჩვენ დავმარცხდით და პოლონეთმა კი თავის მოძღვარის წყალობით გზა განვლო დღევანდელ დიდებისაკენ. ყოველ დამარცხებულის ბუნებრივი ფსიქოლოგიაა, რომ გამარჯვებულ მოწინააღმდეგის ძლიერება შეუზღუდავად და უძლეველად ეჩვენება; მაგრამ ვხედავთ აქ, რომ ერთმა განმარტოებულმა პიროვნებამ აღუთქვა შეურიგებელი ბრძოლა სამ ტიტანურ ძლიერებას და გაიმარჯვა. გაიმარჯვა, ვინაიდან ჰქონდა სურვილი ბრძოლის და შეგნება თავის მიზნისა. ამით ერთხელ კიდევ ცხადჰყო ისტორიაში, რომ თუ კი ერს აქვს სურვილი თავის არსებობისათვის ბრძოლის წარმოებისა და ამ მიზნის შეგნება, მაშინ მისი განთავისუფლება მხოლოდ დროის საკითხი-ღაა. ამ მხრივ იოსებ პილსუდსკიმ გადალახა თავის ერის საზღვრები და შეიქმნა საკუთრებად და სულიერ განძად ყველა ამ მიზნებისათვის მებრძოლ ერთათვის, და მის უკვდავი ძეგლი ოცდა ათ მილიონიან სახელმწიფოს სახით სასოებით მიიპყრობს ზევდიან ხედვას ყველა, თავისუფლებისათვის მებრძოლ ერისა.

დღიად პოლონეთის ისტორიის ეს დიადი ნაწილი სავალდებულო სახელმძღვანელოდ შეიქმნება ყველა ანალოგიურ მიზნით გატაცებულთათვის, რომელთათვისაც იოსებ პილსუდსკის ქმნილების განმტკიცება, სიძლიერე და უკვდავება ცოცხალი იდეალი და საკუთარ არსებობის მისამართი იქნება.

და ამისთვის ყოველი კავკასიელი წრფელის გულით დახრის თავს ამ ეროვნულ ბუმბერაზის დიდების წინაშე და განუსაზღვრელ გულის ტკივილით თანაუგრძნობს ჯერ კიდევ გაუთავებელ ჩვენ უბედურების მახლობელ წარსულის ფიზიკურ თანამონაწილე ბედნიერ დიდ ერს პოლონეთისა.

მარხალი იოსებ პილსუდსკის
ცხოვრება და მოქმედება

ი. პილსუდსკი ბავშობისას

იოსებ პილსუდსკი დაიბადა 5 ქრისტეშობისთვის 1867 წ. ქ. ვილ-
ნოს სიახლოვით სოფ. ჟულოკში, პატრიოტულ აზნაურულ ოჯახში.
ეს ის დრო იყო, როდესაც პოლონეთი განიცდიდა მწუხარებას და

გლოვას 1863 წ. აჯანყების დამარცხების გამო, რომელიც რუსებმა სისხლით ჩააქრეს. დედა მისი ზედმიწევნით პატრიოტი და იშვიათი თვისების ადამიანი იყო. მოწმე აჯანყების და მისი ჩაქრობის, ის მძიმედ განიცდიდა თავის სამშობლოს მგლოვიარობას; ღრმად გულში უჯდა მწუხარება და ზიზლი მტრისადმი.

როდესაც შვილი იოსება წამოიზარდა, დედა შეუდგა მის აღზრდა-განვითარებას. ხშირად უკითხავდა ბავშვებს პოლონეთის ისტორიას, აგონებდა აჯანყების ამბავს, მის დამარცხებას და ცდილობდა ბავშვებისათვის ჩაენერგა მტერთან ბრძოლის გავრძელების აუცილებლობა მიუხედავად მსხვერპლისა. წრთენიდა ბავშვებში ხასიათის სიმტკიცეს, შეუდრეკელობას, თავმოყვარეობას, დამოუკიდებლობას და მტერთან შეურთებლობას. თვით მარშალი აი რას სწერს: — „დედა ბავშობიდან წრთენიდა ჩვენში აზრების დამოუკიდებლობას და აღვივებდა პირადული ღირსების გრძნობებს, რომლებმაც შემდეგი სახე მიიღეს ჩემს აზროვნებაში: მხოლოდ ის კაცია ადამიანი, რომელსაც აქვს გარკვეული რწმენა და მიუხედავად შედეგისა შესძლებს ამ რწმენის საქმედ აღიარებას“. აი ამნაირ პატრიოტულ ატმოსფერაში და ამისთანა დედის ხელში იზრდებოდა მომავალი დიდი კაცი. მისი ყმაწვილობა არ იყო ჩვეულებრივი, მას ბავშობისას არავინ უყვებოდა ზღაპრებს მეფეებზე და ლამაზ სასახლის კოშკებზე, როგორც საერთოდ მოსდით მომეტებულ წილ ბავშვებს; პირიქით, ფეხის მოდგმიდან ის შთანთქავდა ცხოვრების მთელ სიმართლეს, მწუხარებას და ტკივილს, რომელსაც განიცდიდა მისი სამშობლო; ზღაპრების მაგიერ ისმენდა ნაამბობს აჯანყებულთა ნამდვილ ომებზე, მათ გმირობას და თავდადებულობას. დედის ასეთ გავლენის ქვეშ იზრდებოდა 7 წლამდე. 7 წლის რომ იყო, როდესაც დაიწვა სოფელში სახლი, მთელი ოჯახი გადასახლდა ქ. ვილნოში. მიუხედავად მცირეწლოვანობისა ამ ქალაქმა ისეთი დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ბავშვზე, რომ ცხოვრების უკანასკნელ დღემდე ეს ქალაქი მას ყველაზე მომეტებულად უყვარდა. ამ ქალაქში ის პირველად ხვდება თავის მტრებს რუსებს. მოკლე ხანში მშობლებმა ბავში სასწავლებელში მისცეს, რომლის ატმოსფერა მისთვის მეტად მძიმე გამოდგა. აი თვით როგორ ახასიათებს: — „ჩემთვის გიმნაზიაში ყოფნის ხანა ერთგვარი კატორღა იყო“.... შემდეგ კი სწერს რომ სასწავლებლები ამცირებენ ყოველივე პოლონურს; ხშირად აბუჩად იგდებენ ყოველივე იმას, რაც მისთვის უკვე ძვირფასი და საყვარელი იყო. ასეთ პირობებში მისი განწყობილება რუსეთისა და რუსობისადმი თანდათანობით იქცევა ზიზლად და შურისძიების სურვილად. გიმნაზიის დამთავრებისას ის კინალამ სასწავლებელიდან და-

ითხოვეს, ამხანაგებთან პოლონურ ენაზე ლაპარაკისათვის. ამ ხანებში მას ეწვია დიდი უბედურება — გარდაიცვალა საყვარელი დედა, მისი აღმზრდელი, საუკეთესო მასწავლებელი და ამის გამო თავს ობლად სთვლის.

ჯერ კიდევ სრულებით მოუმწიფებელი გიმნაზისტი, ის უკვე აჯანყებაზე ფიქრობს; დაწვრილებით ეცნობა წარსულ აჯანყებებს და ეძებს მიზეზებს მათი დამარცხებისა. ბევრს კითხულობს საფრანგეთის რევოლუციასა და იმ დასკვნამდე მიდის, რომ აჯანყების გამარჯვებით დაგვირგვინებისათვის საჭიროა მთელი ერის ამხედრება.

ებადება აზრი ერის მომზადების.

თავის ძმა ბრონისლავთან ერთად იგი ჰქმნის საიდუმლო საზოგადოებას „კავშირს“, სადაც ყველა წევრი ეცნობა რევოლუციის პირველ ნაბიჯებს. გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ შედის ხარკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე. გიმნაზიიდან შემდეგი შინაარსის მოწმობა თან მიუყვალეს: „ხოტია ოჩენ სპოსობნი, ნო როჟდიონი ბუნტოვშიკომ“. ხარკოვში ის იღებს მონაწილეობას სტუდენტების ორგანიზაციებში. სამოსწავლო წლის ბოლოში დემონსტრაციების მოწყობისათვის, სხვებთან ერთად, ადმინისტრაციულად გაძევებულ იქმნა ხარკოვიდან და ამავე დროს უფლება ჩამოერთვა უნივერსიტეტში კვლავ შესვლისა. ამრიგად თავიდანვე მისი სამოსწავლო გზა დაიკეტა, რაც მას სავსებით არწმუნებს, რომ არ **დარჩენია სხვა გზა, გარდა ბრძოლისა**. იგი ბრუნდება ქ. ვილნოში და აქ ფესვს უყრის საიდუმლო კავშირს, რომელსაც ამოცანად უსვამს — რუსეთის ძალაუფლებასთან და ძლევაშეუძლებლობასთან ბრძოლას. თავდაპირველი მიზანი ამ კავშირისა იყო მუშების, მოხელეების და გლეხების განვითარება და მათი შეგნება; გაცნობა მათთვის პოლონეთის ისტორიისა და საერთო მდგომარეობის. კავშირის წევრნი ასწავლიან ფარულად პოლონურ ენაზე წერა - კითხვას. ახალგაზრდა „ბუნტოვშიკი“ არ კმაყოფილდება თავისი მუშაობით ქ. ვილნოს ფარგლებში; ეძებს გამოსავალს გავლენის მოსახდენად უფრო ფართო წრეებზე. ამ მიზნისათვის იწყებს გაზეთის გამოცემას, რომელიც იბეჭდება ჰექტოგრაფზე. მეთაურმა და მასწავლებელმა, რედაქტორობაც და მბეჭველობაც თვითონ იკისრა. ამავე დროს არ ივიწყებს საკუთარ განათლებასაც; ეცნობა რომის დიდების ისტორიას, გამოჩენილ ადამიანების ცხოვრებას და აგრეთვე ბევრს კითხულობს სოციალიზმზე. მის მიერ შექმნილ საიდუმლო ორგანიზაციას კავშირი ჰქონდა რუსეთის ორგანიზაციასთან „ხალხის აზრთ“-ან, რომელიც იმ ხანებში ამზადებდა შეთქმულობას მეფე ალექსანდრ მე-3-ზე. რუ-

სეთის მთავრობამ შეთქმულობა გაიგო და ვილნოს ორგანიზაციის წევრებიც მსხვერპლად შეეწირენ. ორივე ძმა პილსუდსკი ადმინისტრაციულად გადაასახლეს ციმბირში — ბრონისლავი 15 წლით, — იოსები კი 5 წლით.

1887 წ. იოსებ პილსუდსკი გაუდგა იმ გზას, რომლითაც გაიარეს ბევრმა მისმა თანამემამულეებმა სამშობლოს განთავისუფლების ბრძოლისათვის. ქ. ირკუტსკში ციხის ადმინისტრაციასთან შეჯახების დროს ი. პილსუდსკი სხვა პოლონელ ახალგაზრდებთან ერთად მძიმედ გალახულ იქმნა თოფის კონდახებით და წინააღმდეგობის გაწევის გამო ერთი წლით ციხეში იქმნა ჩასმული. მიუხედავად, რომ იგი ჯერ კიდევ სრულებით ახალგაზრდა იყო (ოცი წლის), უკვე იხვეჭს ავტორიტეტს და ამხანაგები, უფროსნიც კი, მას ბრმად ემორჩილებიან. ერთი ციხიდან მეორეში გადაყვანის დროს, ორმოც გრადუსიან ყინვაში, გაათენა ღამე გაუთბობელ ბოსელში და ამის გამო მძიმედ დაავადმყოფდა, მაგრამ ბედმა ის უკვე არგუნა დიდ საქმეს და ყმაწვილი სიკვდილს გადაურჩა. ერთი წელიწადი გაატარა მან კორენკოს ციხეში შემდეგ კი განთავისუფლეს და გადაასახლეს სოფ. ტუნცში. აქ ის თავის სასიხარულოდ ხვდება 1863 წ. აჯანყებულთ, სხვათა შორის შვარცს, რომელიც ერთ მეთაურთაგანი იყო აჯანყების. ყოველივე ის, რაც დედისაგან გაგონილი ჰქონდა, ან წაკითხული სლოვაკის და კრასინსკის ნაწარმოებში, შეავსო და სავსებით გაეცნო აჯანყებულებთან პირადი ლაპარაკის დროს. აჯანყებაზე ბაასი მას სავსებით იპყრობს და ციმბირში ყოფნის დროს თანდათანობით ყალიბდება მისი ხასიათი და შეხედულება. და მომავალი და ახალგაზრდა ი. პილსუდსკი ხდება შეუდრეკელი მებრძოლი სამშობლოს განთავისუფლებისათვის. აქ, ციმბირში ყოფნის დროს, იგი კარგავს იმედს რუსეთს რევოლუციის ძალაში და საბოლოოდ ირკვევა, რომ **სამშობლოს განთავისუფლება უნდა გამოვიდეს თვით პოლონეთის ხალხის სიღრმიდან.**

აქ იგი უფრო დაწვრილებით ეცნობა სოციალიზმს, მაგრამ პირადი აზრები და აგრეთვე აჯანყებულთა გავლენა მასში ისეთ შეხედულებას ბადებენ, რომ **სოციალიზმი ერთერთ საშუალებათაგანია სამშობლოს გასათავისუფლებლად. პოლონელი სოციალისტი უნდა მიისწრაფოდეს დამოუკიდებელი პოლონეთისაკენ.** აი მთავარი დებულება, რომლითაც ის ხელმძღვანელობს მომავალში.

25 წლის ახალგაზრდა, მაგრამ გონებრივად და შეხედულებით სავსებით მომწიფებული პილსუდსკი ბრუნდება პოლონეთში. მას

უკვე აქვს გარკვეული ამოცანა — იცის თუ რა უნდა მოიმოქმედოს. ან რა სჭირია ხალხს თავისუფლების მოსახვეჭად. ქ. ვილნოში უღგება მუშაობას, მაგრამ მალე გადადის ვარშავაში, სადაც მომეტებულად სცემდა მაჯა პოლიტიკური ცხოვრებისა. ვარშავაში აბამა მოლაპარაკებას გაზეთ „ხმა“-ს გამომცემელთა წრესთან, მაგრამ ეს მოლაპარაკება მთავარ საკითხებში ვერ დამთავრდა შეთანხმებით. საზოგადოების ის წრე, რომელიც ამ გამომცემლობის ირგვლივ თავს იყრიდა, არ იზიარებდა 1863 წ. აჯანყებას და საერთოდ წინააღმდეგი იყო შეიარაღებული გამოსვლისა; მთელი მათი მუშაობა განისაზღვრებოდა შინაურული მუშაობით და ყოველივეს მიღწევას მშვიდობიანის გზით.

ახალგაზრდა მებრძოლის გული დუღდა ენერგიით და სურდა მას ბრძოლით თავის მიზნების მიღწევა. მან გადასწყვიტა გამოენახა სათანადო წრე და ამ მიზნით მიმართა მუშებს. ამ წრეში ის შეხვდა პოლონელ სოციალისტებს, რომლებმაც პარიზის კრებაზე თავის მუშაობის დებულებათ მიიღეს „პოლონეთის დამოუკიდებლობა“. აქ იგი ენერგიულად უღგება მუშაობას ამხანაგ „ვიკტორის“ ფსევდონიმით. როგორც ყველგან, აგრეთვე ამ წრეშიაც იხვეჭს მალე სახელს და წლის განმავლობაში არის ერთერთი მთავარი ხელმძღვანელთაგანი, ირჩევენ მას პირველ ცენტრალურ კომიტეტის პ. პ. ს. (პოლონეთის პარტია სოციალისტური) წევრად. ცოტა ხანში იგი იწყებს საიდუმლო ორგანო „მუშა“-ს გამოცემას. ამ გაზეთში იგი ხშირად ათავსებს აღმშფოთებელ და ცხარე წერილებს, რომელთა შინაარსი მოუწოდებს ერს ბრძოლის წარმოებისაკენ რუსეთის ბატონობის წინააღმდეგ. გაზეთი „მუშა“-ს გამოჩენა მრისხანებას იწვევს რუსეთის ძალაუფლების შორის; ენერგიულად უღგებიან გამოძიებას, მაგრამ ამხანაგი „ვიკტორი“ მოხერხებულად და გასაკვირად ჰფარავს თავის კვალს; მას დროგამოშვებით სტამბა გადააქვს ერთი ქალაქიდან მეორეში: თავიდან ის მოთავსებული იყო ლიპნიკაში, შემდეგ ვილნოში და საბოლოოდ მან იგი გადაიტანა ქ. ლოძში. გაზეთის გამოშვების საქმეს პილსუდსკი შეუდგა მთელი თავისი ენერგიით — თვით აწყობს ნომერს, თვით ბეჭდავს და თვითვე არიგებს და აგზავნის პოლონეთის სხვა და სხვა კუთხეში. გაზეთი გამოდიოდა 1900 ცალი და ასეთი რიცხვის დარიგება-დაგზავნა არც ისე ადვილი იყო, მით უმეტეს, რომ ყოველ წამში მას ხიფათი მოელოდა აგენტებისაგან. გაზეთის გამომცემლობაში მას ეხმარებოდა ამხანაგი „ედმუნდი“ (ს. ვოციხოვსკი — პოლონეთის მეორე პრეზიდენტი).

ორივეს მატერიალური მდგომარეობა იმდენად მძიმე იყო, რომ

ორ ამხანაგს ჰქონდათ ერთი მაზარა. მიუხედავად იმისა, რომ პოლიცია ენერგიულად აწარმოებდა გაზეთის სტამბის ძებნას, „მუშა“ 6 წლის განმავლობაში განუწყვეტლივ გამოდიოდა და ეფინებოდა მთელ პოლონეთს.

1900 წლის 21 თებერვალს, ღამით პოლიციამ ამხანაგი „ვიკტორი“ დაატუსაღა. დიდი ხანი იჯდა იგი ჯერ ლოდზის ციხეში, შემდეგ კი გადაიყვანეს ვარშავის ციხადელში და დაამწყვდიეს მეათე პავილიონში, სადაც ამწყვდევდნენ ხოლმე მთავარ პოლიტიკურ მოღვაწეებს და საიდანაც ტუსალი გაჰყავდათ ან სასიკვდილოდ, ან კიდევ და სამუდამოდ აგზავნიდნენ კატორღაში. ამხანაგ-მეგობრები ყოველ ღონეს ხმარობენ როგორმე გაანთავისუფლონ პოლონეთის დამოუკიდებლობისათვის ასეთი მებრძოლი, როგორც იყო ამხანაგი „ვიკტორი“; ვინაიდან მიუდგომელი ციხიდან მისი ძალით გამოყვანა შეუძლებელი შეიქმნა, ამხანაგებმა საიდუმლოდ გადაუგზავნეს წერილი, რომელშიაც მას ურჩევდნენ ფსიქიურ არანორმალურობის სიმულაციას; ამ შემთხვევაში ჰქონდათ იმედი, რომ მას გადაიყვანდნენ საავადმყოფოში და აქედან კი უფრო შესაძლებელი იქნებოდა მისი განთავისუფლება. „ვიკტორი“ დათანხმდა ამხანაგების რჩევაზე და მართლაც ექიმებმა დაადასტურეს მისი ავადმყოფობა, ოღონდ ადმინისტრაცია ფრთხილად იქცევა და გადაჰყავთ იგი პეტროგრადის პეტრე-პავლეს ციხეში და აქედან კი, ცოტა ხანში, ფსიქიურ საავადმყოფოში. ახალგაზრდა პოლონელი ექიმი მაზურკევიჩი, ბევრი ცდის შემდეგ ახერხებს ამ საავადმყოფოს ფსიქიურ განყოფილებაში ექიმად მოწყობას. 13 მაისს 1901 წ. მაზურკევიჩი საავადმყოფოში მორიგე ექიმად იყო; საღამო ხანს, მისი ბრძანებით, მის კაბინეტში შემოჰყავთ „ავადმყოფი ვიკტორი“; საიდანაც ნახევარი საათის შემდეგ ი. პილსუდსკი, გადაცმული მაღალ ხარისხის ჩინოვნიკად, ექიმის თანხლებით გამოდის თავისუფლად ქუჩაზე; გამოსასვლელ კარებში ჟანდარმმა საღამო მისცა. იმ ღამესვე გასწია მან კიევისაკენ, სადაც მისი ამხანაგები აგრძელებენ „მუშის“ გამოცემას. ცოტა ხანში იგი სტოვეებს რუსეთს და გადადის ავსტრიაში, ქ. კრაკოვში. კრაკოვიდან იგი გაემგზავრება ქ. ლონდონში სოციალისტების ყრილობაზე, სადაც იგი ხვდება მეორე თავის მეგობარს ი. მოსციცკის (პოლონეთის დღევანდელი პრეზიდენტი), რომელიც აგრეთვე გამოექცა დატუსაღებას. ყრილობის შემდეგ დაბრუნდა ისევ კრაკოვში. რუსეთიდან გამოქცეული პოლონელები ამ ქალაქში ხშირად მართავდნენ კრებებს, რომლებზედაც „ვიკტორი“ განუწყვეტლივ ჭადაგებს ბრძოლას. ღრმა

და დიდათ მოაზროვნე ადამიანი, წინასწარმეტყველებს მომავალ შემთხვევებს და სხვათა შორის, აუცილებელ ევროპიულ ომს; ურჩევს ძალების დარაზმვას, რათა ხელსაყრელ პირობებში, ამ ძალებს შეეძლოთ გამოსვლა.

რუსეთ-იაპონიის ომი პილსუდსკის ყურადღებას იპყრობს — ამ ომში ის ხელდას პოლონეთის ერის ერთგვარ ტრადედიას, ვინაიდან პოლონეთის შვილებმა სისხლი უნდა დაღვარონ შორეულ აღმოსავლეთის საზღვრებზე რუსეთის ინტერესების დასაცავად. მას არ აჩერებს კვლავ დატუსაღების ხიფათი და ბრუნდება ვარშავაში და მობილიზაციის საწინააღმდეგო პროპაგანდას ეწევა. საუბედუროდ, პოლონეთის საზოგადოება არ არის მომზადებული და ამის გამო ი. პილსუდსკი თავის მიზნებს ვერ აღწევს. იაპონიის მთავრობის სურვილით მიემგზავრება იგი იაპონიაში. წინადადებას აძლევს იაპონიის მთავრობას რუსეთის ჯარების ზურგში დაზვერვის მოწყობის შესახებ, სამაგიეროდ კი თხოულობს იარაღს და სასროლ მასალას პოლონეთის რევოლუციონერებისათვის. მოლაპარაკება ვერაფრით ვერ დამთავრდა და ი. პილსუდსკი ბრუნდება კრაკოვში. ეხლა იგი იღებს გადაწყვეტილებას გამოსვლების მოწყობაზე; ენერგიულად უდგება მანიფესტაციების მომზადებას. პირველი ასეთი შეიარაღებული გამოსვლა ვარშავაში მოხდა 10 ნოემბერს 1904 წ. — იღვრება სისხლი. იგი ადგენს, ჯარის საფუძველზე დამყარებულ, „მებრძოლ ორგანიზაციას“; ადგენს შტაბს, სამხეო ნაწილს, კასას და სხვა. ორგანიზაცია აღწევს 6000 კაცს; დაჯგუფებული არიან პატარ-პატარა რაზმებში და დაფანტული არიან რუსეთის პოლონეთის მთელ ნაწილში. ამ ნაწილებს ამოცანად უსვამს მტრის ე. ი. რუსების განუწყვეტილ შევიწროება - შეწუხება; იწყება მთელი რიგი თავდასხმებისა ფოსტაზე, პოლიციაზე, მატარებლებზე და სხვა და სხვა დაწესებულებებზე, აგრეთვე ჯარზე; იტაცებენ მთავრობის თანხებს და შმაქვთ ორგანიზაციის კასაში. სადაც კი შესაძლებელია ხელთ იგდებენ და აგროვებენ იარაღს. ასეთი მდგომარეობა გაგრძელდა რამოდენიმე წელიწადი, განსაკუთრებით სარგებლობენ რუსეთის პირველი რევოლუციის ხანით. ამ ორგანიზაციას თუმცა ჰქონდა კავშირი პ. პ. ს.-თან, ოღონდ სავსებით დამოუკიდებელი და ი. პილსუდსკის ხელში იყო; მან შეიტანა ორგანიზაციაში სამხედრო წესრიგი და განკარგულებებს სცემდა როგორც ჩვეულებრივი სამხედრო უფროსი.

როგორც ვიცით, რუსეთის პირველმა რევოლუციამ დიდი შედეგი ვერ მოიტანა და რევოლუციონური მოძრაობა თანდათანობით

მინელდა; აგრეთვე მოხდა პოლონეთშიაც; მიუხედავად ამისა იოსებ პილსუდსკი არ ფიქრობდა გამოსვლების შეწყვეტას; ეგრე გრძელდებოდა 1908 წლამდე. რუსეთის მთავრობა შეუდგა მის დევნას მეტი სიმტკიცით და ამის გამო ორგანიზაციის მდგომარეობა მეტის მეტად გართულდა, განსაკუთრებით განიცდიდა ფულის სინაკლულეს; გარდა ამისა გახშირდა ორგანიზაციის წევრების დაპატიმრება; ზოგი მათგანი საზღვარგარეთ გარბის. ორგანიზაციას თითქმის დაშლა მოელოდა და შეწყვეტა ბრძოლისა.

ი. პილსუდსკის შეუდრეკლობამ ამ შემთხვევაშიაც თავისი ჰქმნა — მან გადასწყვიტა საქმის გამოსწორება. აი რას სწერს ი. პილსუდსკი 1907 წლის დასასრულში: „ვერომობ და ვფიქრობ ორ საკითხზე — ფულის შოვნაზე, მომავალ ხაზინის დასაარსებლად და მილიტარულ აგიტაციაზე ე. ი. მომავალი რევოლუციონერების საბრძოლო ამოცანების შესწავლა-მომზადებაზე. თუ კი ნაწილობრივ მაინც მივალწევ, პირველ შემთხვევაში 300,000 მანეთის შოვნას და მეორე შემთხვევაში კი შევძლო შევანარჩუნო საზოგადოებას საღი აზროვნება ამ მიმართულებით და ახალგაზრდების დაინტერესება — ვიქნები სავსებით კმაყოფილი და შევძლებდი, ასეთ შემთხვევაში, შემექმნა ისეთი რამე, რომელიც უფრო მეტად გამოიყენებოდა მიზნის მისაღწევად, ვიდრე დღევანდელი აქტიური რაზმები“. — ამ აზრით, თავდაცემის მომზადება გაგრძელდა 1908 წ. დასაწყისიდან ნოემბრამდე. ბევრი შრომისა და დახვეწის შემდეგ გაიგეს, რომ ქ. ვილნოდან ყოველკვირეული მატარებლით გააქვთ დიდი თანხა პეტროგრადში. გადასწყვიტეს მატარებელზე თავდასხმა და ფულის გატაცება. დადგენილების სისრულეში მოყვანა ფრიად ძნელი და სახიფათო იყო. ი. პილსუდსკი ორ ამხანაგთან ერთად დაწვრილებით აწყობს ამ საქმეს; სისრულეში მოსაყვანად დაინიშნა 26 ნოემბერი 1908 წ. მონაწილეობას იღებს 14 კაცი, მათში ერთი ქალწული, ი. პილსუდსკის მეთაურობით. მართლაც კარგად მომზადებული საქმე ბრწყინვალედ დაგვირგვინდა: მატარებელი იქმნა შეჩერებული და ფოსტის მხლებელ გუშაგების განიარაღების შემდეგ, დამცემლებს ჩაუვარდათ ხელში სწორედ 300,000 მანეთი. მონაწილენი ამის შემდეგ სხვა და სხვა მიმართულებით, მომეტებული ნაწილი, გადავიდა ავსტრიაში, აქვე გადავიდა ი. პილსუდსკიც; ფული კი, ცოტა დაგვიანებით, ჩამოიტანა ავსტრიაში ქალწულმა შჩერბინსკამ (დღეს ქვრივი მუღლე მარშალისა). ქ. ლვოვში ი. პილსუდსკი ფესვს უყრის ორგანიზაციას — „აკტიური ბრძოლის კავშირისა“ — რომელსაც ცოტა ხანში გადააკეთებს — „მსროლელთა კავშირად“. ეს ორგანიზაცია ღებუ-

ლობს საესეებით მხედრულ სახეს. ახალგაზრდები დაგროვილი არიან პატარ-პატარა მსროლელთა ჯგუფებში. 1912 წ. უკვე ჰყავს 300 „მსროლელთა ჯგუფი“. ეს, შეიძლება ითქვას, უკვე ნამდვილი ჯარი იყო. ევროპის საერთო პოლიტიკურ მდგომარეობის გათვალისწინებისას, ის რწმუნდება, რომ ომი ახლო მომავალში აუცილებელია. შექმნილ მსროლელ ჯგუფებს ის შესცქერის, როგორც კადრებს, რომლის ფარგლებში გაიშლება მომავალი პოლონეთის ჯარი. იგი იზიდავს თავის ორგანიზაციაში ინტილიგენტ ახალგაზრდობას. აარსებს ნაცვალთა სამხედრო სკოლას და აგრეთვე ოფიცერთათვის — დაბალ და უმაღლეს სკოლას; მის მიერ შექმნილი ორგანიზაცია აღარ არის საესებით ფარული; ავსტრიის მთავრობა ხელს არ უშლი. ვინაიდან ფიქრობენ ამ ორგანიზაციის გამოყენებაზე თავიანთი მიზნებისათვის. ამ 1912 წ. ი. პილსუდსკი იჩენს არაჩვეულებრივ ენერჯიას და საქმიანობას — ჩამოივლის და ათვალისწინებს ჯგუფებს, უკეთებს ინსპექციას, აგროვებს ბანაკებში გასაწოთენელად, მართავს საველე სწავლებებს და მანევრებს; უმაღლეს სკოლაში თვით ლექციებს უკითხავს*). პოლონეთის საზოგადოებას იგი მიმართავს მოწოდებით და თანდათანობით იხვეჭს თანაგრძნობას თვით და მისი ორგანიზაცია; აარსებს „სამხედრო ხაზინას“ მომავალ ჯარის საჭიროებისათვის, აგრეთვე „პოლონეთის განმათავისუფლებელ კომიტეტს“, რომელიც, ომის დასაწყისში, გამოდის მთავრობის როლში.

კარგა ხნით ომის დაწყებამდე ი. პილსუდსკი იმ აზრისა იყო, რომ პოლონეთი იმ შემთხვევაში გაინთავისუფლებს თავს, თუ მომავალ ომში ჯერ დამარცხდება რუსეთი და შემდეგ კი გერმანია; ხოლო თუ რუსეთი ან გერმანია საბოლოოდ გამოვა გამარჯვებული, პოლონეთი თავს ვერ იხსნის. სწორედ ამ მოსაზრებით 1914 წ. ომის დასაწყისისას ი. პილსუდსკი თავისი ჯარით არის ავსტრიელების მხარეზე და იბრძვის რუსეთის დასამარცხებლად.

ავსტრიის საერთო შეტევის გეგმასთან შეთანხმებით ი. პილსუდსკი თავისი ჯარით იწყებს მოქმედებას ავსტრიის ჯარის მარცხენა

*) რომ ეს მისი მოქმედება გასაგები იყოს, იძულებული ვართ შევნიშნოთ, რომ ი. პილსუდსკი ახალგაზრდობიდან უკვე შეუდგა სამხედრო საქმის და ხელოვნების შესწავლას; აგრეთვე ჰქონდა შესწავლილი ყველა გამოჩენილ სარდლების მოქმედებები და ომები; უმთავრეს ყურადღებას აქცევდა ნაპოლეონს და კლაუზევიცს.

ფრთაზე და ეს იმ მოსაზრებით, რომ შეძლება იქონიოს ერის ამხედრების რუსეთის ნაწილ პოლონეთში შესვლისას.

6 აგვისტოს 1914 წ. კრაკოვიდან გაემართა ბრძოლის ველზე პირველი საკადრო ასეული პოლონეთის ჯარისა. მისი რიცხვი იყო 160 კაცი, თითქმის მთლიანად ინტელიგენტებისაგან შემდგარი.

ასეულს პილსუდსკიმ მიმართა შემდეგი ბრძანებით: —

„ჯარის კაცნო! წილად გხვდათ ის დიდი პატივი, რომ პირველნი გაელაშქრებით სამეფოსაკენ*) და გადალახავთ რუსეთის საზღვრებს, როგორც მოწინავე ნაწილი პოლონეთის ჯარისა, რომელიც მიეშურება ბრძოლაში სამშობლოს განსათავისუფლებლად... თქვენ შეგცქერით როგორც კადრებს, რომლის ფარგლებში უნდა გაიშალოს მომავალი პოლონეთის ჯარი და მოგილოცავთ თქვენ, როგორც პირველ საკადრო ასეულს“.

გუნდი გაელაშქრა საზღვარისაკენ პორ. კასპიციკის (დღეს პოლონეთის სამხედრო მინისტრი) მეთაურობით. გუნდს წინ ახლდა დამზვერავი ცხენოსანი პატრული, 8 კაცისაგან შემდგარი, ბელინა პრაჟმოვსკის მეთაურობით; პატროლს ცხენები არ ჰყავდა, ხოლო ნაბრძანები იყო ცხენები რუსებისათვის წაერთმიათ.

პირველი ასეულის გაგზავნის შემდეგ, ი. პილსუდსკი აგროვებს მსროლელთ და ცოტა ხანში 1-ლი ასეული იზრდება ლეგიონად (პოლკად); შემდეგ კი ლეგიონი იშლება 1-ლ ბრიგადათ, რომელსაც მეთაურობს კომენდანტი ი. პილსუდსკი.

ახლო ხანში ბრძოლის ველზე გამოდის მე-2 და მე-3 ლეგიონერების ბრიგადები. აგრეთვე პატარა ცხენოსანი პატრული გაიშალა ცხენოსან ლეგიონად. ლეგიონერებს ტანთ აცვიათ პოლონური ფორმა, ქუდზე კი ატარებენ პოლონეთის ღერბს გვირგვინოსან თეთრ არწივს.

საზღვარის გადალახვისას კომენდანტმა მიმართა პოლონეთის ერს შემდეგი სიტყვებით: —

„დადგა გადამწყვეტი დრო. პოლონეთმა თავი დააღწია მონობას და სურს თვით განაგოს თავისი ბედი. თვით სურს აშენოს თავისი მომავალი და ამისათვის გამოჰყავს ბრძოლის ველზე საკუთარი შეიარაღებული ძალები. პოლონეთის ჯარის კადრებმა უკვე ფეხი დადგეს პოლონეთის სამეფოს მიწაზე... მოგვაქვს ერისათვის განთავისუფ-

*) „სამეფო“ — სახელწოდება პოლონეთის იმ ნაწილისა, რომელიც რუსეთის ფარგლებში შედიოდა. რედაქცია.

ლება, ხოლო ცალკალკე ჯგუფებისათვის ნორმალური განვითარების პირობები“.

1916 წ. დასაწყისში პოლონეთი უკვე გაწმენდილია რუსების ჯა-

კომენდანტი ი. პილსუდსკი ლეგიონების ხანაში

რებისაგან, სამაგიეროდ დაკავებულია გერმანიის და ავსტრიის ჯარების მიერ.

კომენდანტი ი. პილსუდსკი, როგორც სამხედრო მინისტრი, შედის დროებით მთავრობის შემადგენლობაში.

გერმანელები ჰპირდებიან პოლონეთის სახელმწიფოს აღდგენას იმ პირობით, თუ კი მიეცემათ უფლება პოლონეთის ახალგაზრდობის გაწვევის, გერმანიის ჯარის შესავსებად.

მთავრობის სხდომაზე კომ. ი. პილსუდსკი წინააღმდეგია გერმანიის წინადადების, ყოვლად შეუძლებლად მიიჩნია გერმანიის დახმარება; ამავე დროს გრძნობს, რომ გერმანელები მიუხედავად უარისა, მაინც თავისას გაატარებენ და ამიტომ სასწრაფოდ უდგება საიდუმლო ორგანიზაციის შექმნას პოლონეთის სამივე ნაწილში, „ბ. მ. ვ.“ (პოლონეთის ორგანიზაცია მხედრული) სახელწოდებით. ამ ორგანიზაციის შექმნა დიდის წარმატებით ჩატარდა.

გერმანელებმა როდესაც იგრძნეს პოლონეთის საზოგადოების წინააღმდეგობა, მოითხოვეს ლეგიონერების მიერ ერთგულობის ფიცის დადება, რაზედაც კომ. ი. პილსუდსკი გასცემს ჯარს ბრძანებას: — „ფიცი არ მიიღო!“.

22 ივლისს 1917 წ. გერმანელები ატუსაღებენ კომენდანტ ი. პილსუდსკის და მის შტაბის უფროსს კ. სოსნოვსკის (დღეს გენ. სოსნოვსკი ჯარის ინსპექტორია). ორივენი გადაყავთ გერმანიაში და ათავსებენ მაგდებურგის ციხეში; ხოლო ბრიგადები დაშალეს და ლეგიონერები კი მოათავსეს საიზოლაციო ბანაკში.

ორგანიზაცია „ბ. მ. ვ.“-ს ხელმძღვანელობა იკისრა ლენერალ რიდზ-შმიგლმა (დღეს პოლონეთის ჯარის მთავარი ინსპექტორი). დგება ნოემბერი 1918 წ.

გერმანელები მარცხდებიან და იარაღს ჰყრიან.

რევოლუციონური ძალა გერმანიაში ათავისუფლებს კომენდანტ პილსუდსკის და მისი შტაბის უფროსს. 10 ნოემბერს 1918 წ. ორივენი ბრუნდებიან ვარშავაში. ხალხი მათ ზემოთ ხვდება; კომენდანტში ერი ხედავს ერთადერთ პიროვნებას, რომელმაც დაიმსახურა და რომელსაც ძალა შესწევს ერს სათავეში ჩაუდგეს და მისი მართვა თავის ხელში აიღოს.

მოწვეული საერთო ყრილობა კომენდანტს არგუნებს მთელ ძალაუფლებას სახელმწიფოში. ი. პილსუდსკი ხდება „სახელმწიფოს უფროსი“ და ამავე დროს მთავარსარდალი ყველა შეიარაღებული ძალებისა.

ამ ადგილას საჭიროა განვიხილოთ მდგომარეობა, რომელიც იმ ხანებში სუფევდა პოლონეთში. გერმანიის და ავსტრიის ნაწილები პოლონეთისა დაკავებული იყვნენ გერმანელების მიერ; რუსეთის ნაწილი, თუმცა რუსებმა დასტოვეს, მაგრამ გერმანელების ოკუპაციის ქვეშ იმყოფება. რევოლუციონური მთავრობის ბრძანებით, ავსტრო-გერმანეთის ჯარი ბრუნდება შინ რუსეთის ფარგლებიდან; ამ ჯარმა პოლონეთზე უნდა გაიაროს და ომით ისედაც დაზიანებულ მხარეს,

უფრო მეტს აოხრებენ. განსაკუთრებით რუსეთის ნაწილ პოლონეთში დიდი უწყესრიგობაა. გერმანიის ადმინისტრაცია ჩქარობს შინ დაბრუნებას; რკინგზები გაჩერებულია; ყოველი დარგი უზარმაზარი ტერიტორიისა უხელმძღვანელოდ არის; ჯარი არ არსებობს. ამას ყოველივე ის დაემატება, რომ რუსეთიდან უკან დამხვევ გერმანიის ჯარს, კვალდაკვალ მიყვება ბოლშევიკური ჯარი. სურსათ - სანოვაგე გატაცებულია ოკუპანტების მიერ, ცივი ზამთარი აწვევა ხალხს და ეს ყველაფერი უქადის დიდ და უძნელეს განცდას.

მდგომარობა შეიქმნა გამოუსწორებელი, მაგრამ კომენდანტი ი. პილსუდსკის ჩამოსვლა, მისი სიმშვიდე, შეუდრეკლობა, მისი დაუშრეტელი ენერჯია ყველას ასულდგმულებს.

ეხლა შველის ხალხს საიდუმლო ორგანიზაცია პ. მ. მ., რომელიც, როგორც ვსთქვით, დააარსა 1917 წ. წინდახედულმა და გენიალურმა ი. პილსუდსკიმ.

გერმანიაში რევოლუციის პირველი დღიდან ღენ. რიდზ-სმიგლის ბრძანებით პ. მ. მ. შეუდგა უცხო ჯარის განიარაღებას. ამნაირად, დაიწყო კვლავ ბრძოლა პოლონეთის მთელ ტერიტორიაზე. ჩამოსული კომენდანტი ხელთ იპყრობს მდგომარეობას და იწყებს ამ საქმეთა მოწესრიგებას.

დღითი დღე პოლონეთის ძალების რიცხვი მატულობს. გერმანელებისაგან წართმეული იარაღი აძლევს საშუალებას ძალების გამრავლებისას. ამავე დროს შეუდგა კომენდანტი რეგულიარული ჯარის შექმნას. ერი იჩენს არა ჩვეულებრივ პატრიოტიზმს. დიდი ქალაქები, თავის ხარჯით, ადგენენ მთელ ლეგიონებს; ზოგიერთი შესდგებიან მხოლოდ სტუდენტთა და ინტელიგენტურ ახალგაზრდებსაგან. ბავშვები და ქალწულები კი იარაღს ხელში იღებენ.

მთელი ეს არა ჩვეულებრივი და დიდი აღფრთოვანება ერში გამოიწვია იმ ადამიანმა, რომელმაც ბავშობიდან დაიწყო ბრძოლა სამშობლოს მტრებთან და აი ეხლა ბოლომდე მიჰყავს და ბრწყინვალედ აგვირგვინებს თავის გეგმას, წადილს და ზრახვას.

პოლონეთთან მოსაზღვრე სახელმწიფონი ცდილობენ რაიმეს წართმევას პოლონეთისათვის; ასეთი ცდა ჩეხოსლოვაკიის სახელმწიფოდანაც კი არის, მაგრამ ერის მეთაურმა პოლონეთი შემოპკრა სათანადო საზღვრებით და არავის არაფერი აკუთვნა..

ამნაირად 1918-19 წ. ი. პილსუდსკიმ მოგლიჯა მცარცველებს პოლონეთის სამივე ნაწილი, შეაერთა და შეადულა მთლიან ერთეულში და მკვდრებით აღადგინა პოლონეთი.

აღმოსავლეთის საზღვარი ჯერ არ იყო სავსებით მშვიდი ბოლშევიკები არ წყნარობდნენ.

დაღა 1920 წ.

საბჭოთა ჯარების დიდი რიცხვი, აღფრთოვანებული დენიკინის დამარცხებით, საკმაოდ მოწესრიგებული, იწყებს დასავლეთისაკენ, სვლას, რომ წითელი ხიშტებით აანთოს ევროპაში საერთაშორისო რევოლუცია.

მდგომარეობა ევროპაში მათთვის ხელსაყრელი იყო: გერმანიის ძველი ძლიერება დაემხო და ეხლა სწორედ ხდება პროცესი რევოლუციის გაღრმავების, დუნაის ნაპირზე მდებარე პატარა სახელმწიფოებს ჯერ კიდევ ფეხი ვერ მოუდგამთ, ავსტრო-ჰუნგრეთის იმპერიის დაცემის შემდეგ.

მხოლოდ პოლ.-თი უღობავდა გზას წითელ ძლევამოსილებას, მაგრამ ბოლშევიკების აზრით, ეს სახელმწიფოც, ეხლახან წამომდგარი და ჯერ კიდევ მოუწესრიგებელი, მათ ძლევამოსილ წინვლას ვერ შეაჩერებს და საომარ მათ მოქმედებას, ექნება ხასიათი საზეიმო ლაშქრობისა.

პოლონეთი მართლაც იმყოფებოდა მძიმე მდგომარეობაში: რეგულიარული ჯარი ჯერ მოუმზადებელია, დიდი ნაკლულოვანებაა იარაღისა და საომარი მასალის, განსაკუთრებით არტილერიის; მეხანიკური სატრანსპორტო საშუალებებს სრულებით მოკლებულია; ცხენოსანი ჯარი, სილამაზე და სიამაყე ძველი პოლონეთისა, ამ ქამად ძალიან მცირე რიცხოვანია.

ოფიცრობას და ჯარისკაცებს შეთვისებული აქვთ იმ ქვეყანათა თვისებები, სადაც წინად მსახურობდნენ; ყოველ სამხედრო ორგანიზაციას თავისებური გაწრთვნა და იარაღი აქვს და ერთად შეგროვილნი არ წარმოადგენენ მთლიან, შედუღებულ ორგანიზმს — ჯარს.

შინაურული ცხოვრებაც არ არის შეთანხმებული, ვინაიდან პოლონეთის ყოველ სამ ნაწილს თავისებური ხასიათის წესრიგი ჰქონდა შეთვისებული, მისდა მიხედვით, თუ ვის ხელქვეით იმყოფებოდა.

პოლონეთის მძიმე მდგომარეობა ბოლშევიკებმა თუმც კარგად გაითვალისწინეს და ამიტომ მხნედ შეიჭრენ პოლონეთში, მაგრამ მათ დაივიწყეს, რომ მატერიალური საშუალებანი ჯარის ძლიერების ერთ მეოთხედს წარმოადგენენ, ხოლო სულიერი ძლიერება — სამ მეოთხედს.

მართლაც და ლარიბი იყო სახსარით პოლონეთის ჯარი, მაგრამ ბუნებით პატრიოტი ჯარისკაცი, ი. პილსუდსკი, ეს მისი თვისება,

უკიდურესობამდე გააღვივა. ასეთი თვისების ჯარი, რომელსაც შე-
თაურობდა შეურყეველი სული, ენერგია და გენიალური სარდალი,
იყო სულიერად იმდენად ძლიერი, რომ მატერიალური ნაკლი სავ-
სებით დაჰფარა.

ბოლშევიკების ჯარები შეიჭრენ პოლონეთში და გზა და გზა,
როგორც ველური ბრბო, ყოველივეს ანადგურებდა.

ბოლშევიკური ჯარების დიდი უპირატესობა აიძულებს პოლო-
ნელებს უკან დაიხიონ; განსაკუთრებით აწუხებს პოლონეთის ჯარს
ცხენოსანი რაზმები ბუდიონის (სამხრეთით) და გაის (ჩრდილოეთით).

პოლონელების ჯარები ბრძოლით, წესრიგად და სულის დაუ-
ცემლივ თანდათან იხევს თავის სატახტო ქალაქამდე, რომ აქ მოემ-
ზადოს და მისცეს მტერს გადამწყვეტი ბრძოლა.

ბოლშევიკები უკვე მზად იყვნენ თავისი მრისხანე და სისხლში
გასვრილი ხელი გაეწვდინათ სატახტო ქალაქზე, მაგრამ სწორედ
ამ სახიფათო წუთში, ერის მეთაური და ჯარის სარდალი იწყებს ნა-
პოლონისებურ (ეგრე ახასიათებენ ფრანგი მკვლევარი განერლები კო-
მონ და მორდაკა) მანევრს მტრის ზურგში და ერთი დარტყმით ან-
გრევს ბოლშევიკების ძლევამოსილობას.

გადარჩენილია პოლონეთი, გადარჩენილია ევროპა კომუნისმის
შემოსევისაგან.

რიგის კონგრესზე საბოლოოდ მყადრება პოლონეთის საზღვრები.
ამნაირად ი. პილსუდსკიმ მიაღწია იმას, რასაც ბავშობიდან ნატ-
რობდა და რასაც მთელი თავისი სიცოცხლე ანაცვალა და შესწირა.
ერი, თავის ამლორძინებელს და გამარჯვებულ სარდალს აჯილდოვებს
პირველი მარშალის ხარისხის წოდებით; ჯარი კი მიართმევს მარშა-
ლის სკიპეტროსს.

ბრძოლების დამთავრების შემდეგ მარშალი არ ფიქრობს დასვენ-
ებას, პირიქით, მიზნად ისახავს ახლად ამდგარ სახელმწიფოს გაშა-
ვებას, მოწესრიგებას, აღორძინება-აყვავებას. კვლავ ზურგს აწევს
უზარმაზარი მუშაობა, ამ შემთხვევაში თუმცა მშვიდობიანი, მაგრამ
შესაძლო უფრო რთული და მძიმე, ვინემ ომის წარმოება.

გასაკეთებელი კი ბევრია! პირველ ყოვლისა ჯარის გამაგრება და
მის სათანადო სიმაღლეზე დაყენება, ომში მიღებულ გამოცდილებათა
მიხედვით. გარდა ამისა მწარედ იდგა იმ ზნეჩვეულებათა გასწორე-
ბის საკითხი, რაც შეითვისა სამად გაგლეჯილ პოლონეთის ხალხმა 120
წ. განმავლობაში ტყვეობაში ყოფნით. საჭირო იყო პოლონეთის კუ-
ლტურის აღდგენა, ადმინისტრაციისა და პოლიციის შექმნა; კანო-

ნები, განათლება და სხვა და სხვა — ყოველივე დარგი სახელმწიფოსი მოითხოვდა წესრიგის დამყარებას. ერთი სიტყვით, ერს სჭირდებოდა ცხოვრების ახალი პირობები, მის ბუნებასთან და კულტურასთან შეგუებული.

ყოველივე ამას დიდი შრომა და ფული სჭირდებოდა და ამავე დროს ცხოვრება იყო მეტად გაძნელებული, მძიმე ეკონომიური მდგომარეობით გამოწვეული.

სახელმწიფო აღმშენებლობას შესწირა მარშალმა 15 უკანასკნელი წელი თავისი ცხოვრებისა.

ჩვენი უცხოელის მდგომარეობა არ გვაძლევს უფლებას განვიხილოთ თავის დეტალებში მთელი ეს შინაგანი მუშაობა, რომელთაგან ზოგიერთი გატარებულ იქმნა ადვილად, ზოგიერთი კი დიდის დაბრკოლებებით; შეგვიჩვენებს მხოლოდ ამ მუშაობის მთავარ ეტაპებზე.

მარშალ პილსუდსკის, დაყენებულს თვით ერის მიერ, სახელმწიფოს მართვაგამგეობის მაღალ საფეხურზე, ჰქონდა ხელში სავსებითი და შეუზღუდავი ძალაუფლება; მისი მდგომარეობა და შეძლებისობა მას დიქტატორის უფლებას ანიჭებს. მიუხედავად ამისა, ის ამ გზით არ მიდის, პირიქით, იზიდავს ხალხს სახელმწიფოს მართვაგამგეობაში; იწვევს სეიმს, რომელიც ამუშავებს კონსტიტუციას; ირჩევა პრეზიდენტი, რომელსაც მარშალი აბარებს ხალხისაგან მიღებულ ძალაუფლებას.

1923 წ. სახელმწიფოს შინაური პოლიტიკური ცხოვრების გართულების გამო, ის შორდება სრულებით პოლიტიკურ მუშაობას და სახლდება ვარშავის ახლო, სოფ. სულეუევკაში, ჯარის მიერ საკუთრივ მისთვის აშენებულ პატარა სახლში.

იბადება საკითხი — თუ რატომ მოშორდა მარშალი პოლიტიკურ ცხოვრებას და სახელმწიფოს მართვაგამგეობას? ნუ თუ დასაშვებია, ვითომც ბედს არგუნა ყოველივე ის, რისთვისაც ამდენი ბრძოლა და შრომა გასწია?! რასაკვირველია, არა! მისი განდევნილობა მხოლოდ ერთი განმარტებით შეიძლება იყოს ახსნილი — მარშალს ამ ნაბიჯით **ერთგვარი** გაკვეთილის მიცემა უნდოდა თავისი ერისათვის და მისა გამოცდა. მოშორდა, მაგრამ თვალყურს ადევნებდა.

და მართლაც, როდესაც პარტიული შეხლაშემოხლის გამო მდგომარეობა სახელმწიფოსი უკიდურეს წერტილამდე გართულდა, ის 12 მაისს 1926 წ. ძალით იგდებს ხელში ძალაუფლებას. იგივე სეიმი და სენატი მას ირჩევს პრეზიდენტად, მაგრამ მარშალი არჩევანს არ მიიღებს და კმაყოფილდება სამხედრო მინისტრის თანამდებობით და აგრეთვე კისრულობს საგარეო პოლიტიკის ხელმძღვანელობას.

1926 წლიდან მარშალი თუმც არ არის სახელმწიფოს თავი, მაგრამ უდავოთ სდგას უმაღლეს საფეხურზე სახელმწიფოს ყოველი დარგის მართვაგამგეობის საქმეში; მორალური და სულიერი თვისებების წყალობით, მოხვეჭილი აქვს მთელი ერის ავტორიტეტი, სიმპატია და სიყვარული.

1926 წლიდან მარშალი აწესრიგებს სახელმწიფოს შინაურ ცხოვრებას, ამალღებს უცხოეთის თვალში პოლონეთის სახელმწიფოებრივ მდომარეობას და მაღლა აყენებს ჯარის ორგანიზაციის საქმეს.

მან ხალხს მისცა ახალი ლოზუნგი —

„შეუდექ შრომის ჯირითს“!

ამრიგად მარშალმა სახელმწიფო გამოიყვანა ანარქია-უწესრიგობიდან და მისცა მას შენობლობის და განვითარების მაგარი საფეხური.

უკანასკნელი წელიწად ნახევარი იგი თითქმის არავის არ ღებულობდა და მონაწილეობას არ იღებდა არავითარ ღღესასწაულებზე და რაუტებზე, და ამიტომ მას უწოდეს „დიდი განდევილი“.

ჯარი, რომელიც მისი პირშმო შვილი იყო, არ დასტოვა და განაგებდა მის წინამძღოლობას. ჯერ კიდევ ამ მის ნაბიჯზე ბევრს სწერენ; ამბობენ რომ მას სურდა ჯერ კიდევ მისი სიცოცხლის დროს, მმართველი უმაღლესი მსახურნი შეჩვეულიყვენ მის დაუხმარებლად სახელმწიფო მუშაობას.

ყოველი მისი სიტყვა, ყოველი მისი ნაბიჯი, მაგალითი მთელი მისი ცხოვრების — ეს იყო განუწყვეტელი და საუკეთესო საშუალება ხალხის აღზრდისა.

მარშალი იყო არამც თუ გამოჩენილი ორგანიზატორი საიდუმლო კავშირებისა და ნიჭიერი ორგანიზატორი შეიარაღებულ ჯარისა და ზოლოს დიდი სარდალი, არამედ იყო აგრეთვე დიდი ფსიქოლოგი — აღმზრდელი და მცოდნე ადამიანის სულისა და ბუნების — ის იყო ერის სულის მეფე.

გათავებისას საჭიროა აღვნიშნოთ, თუ რას მიაღწია მარშალმა 1926 წ. შემდეგ ე. ი. 9 წლის განმავლობაში და რა დაუტოვა სახელმწიფოს: —

„სავსებით შეადულა შინაგანი ცხოვრების ყოველივე დარგი პოლონეთის სამ ნაწილში.

„გაატარა მთლიანი რეორგანიზაცია სახელმწიფოსი.

„ეკონომიური პირობები დააყენა იმდენათ მჭიდროთ და ურყევად, რომ პოლონეთი, სხვა სახელმწიფოებთან შედარებით, ბევრად

„ნაკლებ განიცდის საერთაშორისო კრიზისს და მისი ფული, 1926
„წლიდან ურყევი სდგას.

„გახსნა მრავალი ზღვის გზები და დღეს პოლონეთის გემები და-
„სცურავენ ყველა ზღვებზე.

„ერის ახალგაზრდობის აღზრდა-განათლება და მათი ფიზიკური
„განვითარება სათანადო პირობებში ჩააყენა და საუკეთესო მიმარ-
„თულება უზრუნველყო.

„ერის საერთო კულტურა აღამაღლა — პოლონეთის მეცნიერებს,
„მწერლებს, ექიმებს, ინჟინრებს, არტისტებს და სპორტოვცებს, მ.
„რად გაკვირვებაში მოჰყავთ მსოფლიოს ხალხები.

„ხალხს ჩაუნერგა მორალური თვისებები, გააღვივა პატრიოტი-
„ზმი და სამშობლოსადმი სიყვა რული. . .

„მარშალმა დაუტოვა ერს სრულებით დამთავრებული აპარატი
„და მრავალი რიგები მოხელეებისა, მის მიერ აღზრდილნი და მომზა-
„დებულინი სახელმწიფოს მართვაგამგეობაში.

„ქვეყნის პრესტიჟი აღამაღლა დიდი სახელმწიფოს დონეზე.

„დამთავრა ჯარის შექმნის საქმე და მის დროშებს გამარჯვების
„დიდება არგუნა.

პოლონეთის ჯარი სდგას მსოფლიოში საუკეთესო ჯარის დონე-
ზე; შესაძლებელია, მდიდარ ქვეყნებში, ჯარი მატერიალურად უფ-
რო მეტად შევსებული იყოს, ხოლო მარშალმა ჩაუნერგა თავის ჯარს
ის თვისება, რომელიც სიმდიდრით ვერ იყიდება — ესაა ჯარის სუ-
ლიერი ძალა და ვაი მას, ვისაც პოლონეთის ჯარი შეეხლება!

12 მაისს 1935 წ. მარშალი გარდაიცვალა.

ამ დიდი ადამიანის სიკვდილით არ დამთავრებულა მისი როლი
პოლონეთისათვის... თუმცა ბუნების კანონმა მისი ფიზიკური არსი
მოკლა, მაგრამ სხეული, დასვენებული ქ. კრაკოვში, მეფეთა სავანეში,
იქნება მუდამ ჟამ იმ წმინდა ადგილად, სადაც მომავალი თაობა ქედს
ჰოიხრის უდიდეს პატრიოტისა და პოლონეთის განმათავისუფლებე-
ლის წინაშე. გვამი მისი იქნება დაუშრეტელი წყარო ძლიერებისა
მომავალი თაობისათვის და დიადი ძეგლი პოლონეთის ძლიერების-
ლობის, სული კი მისი სამუდამოდ მეფედ დარჩება პოლონეთში.

ვინაიდან მარშალის უკანასკნელი დღეები ახასიათებენ მისი სუ-
ლის ძლიერებას, მომყავს მისი ავადმყოფობის და გარდაცვალების მო-
კლე ცნობები. გასული ზამთრის განმავლობაში მარშალი შესამჩნე-
ვად დასუსტდა; ნაწილობრივ ეს გამოწვეული იყო მისი დის სიკვ-

დილით, რომელმაც ძალიან შეარყია მარშალის მთელი ბუნება. ამ დროიდან მარშალმა იწყო დასუსტება. ექიმების მოსაწვევად, თანხმობის თხოვნაზე, მარშალი უარსა ბრძანებდა. შინაურ ექიმმა ერთი წლის წინ ეჭვი მიიტანა კუჭის ავადმყოფობაზე, ოღონდ მარშალი არ თანხმდებოდა კურნალობაზე. რამოდენიმე თვის წინად მარშალი ამბობდა, რომ იგი მოშორდება წუთისოფელს ამ წელს, იმავე ხანში, როგორც მისი მამა ე. ი. ნმ წ. 19 აპრილს მარშალმა განიცადა კუჭის ტკივილი. ვენიდან მოწვეულმა პროფესორმა დაადასტურა კუჭის და ღვიძლის სნეულობა. ამ დროიდან იწყება მარშალის ავადმყოფობის კრიტიკული ვითარება და ისიც უიმედო. ამ მდგომარეობაში მყოფი მოხუცებული ადამიანი, რომელმაც გადიტანა საშინელი ცხოვრება, მაინც არ ტყდება და მისი სულის ძლიერება ებრძვის მოახლოვებულ სიკვდილს. ყოველ დღე მიდის ღენ. ინსპექტორატში და მუშაობს იქ, ხშირად, დაღამებამდე. უკანასკნელ კვირაშიაც კი, ოთხშაბათს და ხუთშაბათს, სეირნობდა ბელვედერის ბაზჩაში, მაგრამ პარასკევს ისე დასუსტებული იყო, რომ ფეხით სიარული უკვე ვეღარ შესძლო; მაინც ლოგინში არ დარჩა და უბრძანა ეტარებინათ ბაზჩაში თვლიან საჯდომით. ამავე დღეს დაინტერესებული იყო მინ. ლავალთან მოლაპარაკებით; მინ. ბეკს თავის რჩევას და აზრს უზიარებდა. კიდევ გამოსთქვა სურვილი პირადი მოლაპარაკებისა მინ. ლავალთან, მხოლოდ ეს სურვილი შეუძლებელი იყო ასასრულებლად. შაბათს მარშალმა მოიწვია ღენ. რიდზ-სმიგლი და დიდ ხანს ელაპარაკებოდა მას სამხედრო საქმეებზე. ამავე დღეს წასკდა სისხლი, უახლოვდებოდა უკანასკნელი წუთები. კვირას დილით მარშალი ისე კარგად გრძნობდა თავს, რომ მოისურვა წაბრძანება მის სოფელში. საღამოს, როცა მარშალმა გამოიღვიძა, ექიმმა დაადასტურა ძალიან დიდი გულის დასუსტება. მოიწვია მთელი ოჯახობა; 8 საათზე მოძღვარმა დაიწყო ლოცვა. მარშალი თითქო იძინებდა; ერთ დროს გაჭირვებით ასწია ხელი ცოლის და შვილების მიმართულებით და დალოცა ისინი, მერე გაუცინა და ძილს მიეცა. ათი წუთის შემდეგ ექიმმა სიკვდილი შეამოწმა.

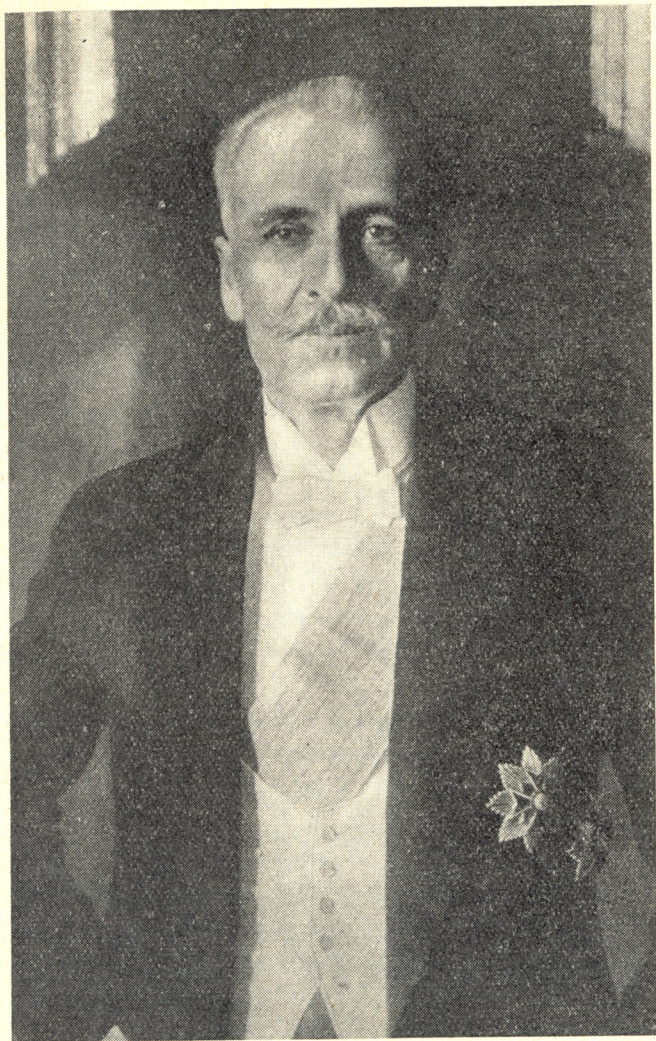
აი ამნაირად გარდაიცვალა ეს დიდი ადამიანი. მისი ძლიერი სული უკანასკნელ წუთამდე აძლიერებდა დასუსტებულ სხეულს და არ ემორჩილებოდა სიკვდილს. **გარდაიცვალა მარშალი, როგორც გუშაგი თავის საყვარელ სამშობლოს საგუშაგოზე.**

ჩემი მოკლე აწერილობა, რასაკვირველია, ვერ ხატავს ნამდვილ

და მთლიან სახეს ამ არაჩვეულებრივი ადამიანისას; მისი ცხოვრების ისტორია არის თანამედროვე პოლონეთის ისტორია და ამას შესრულებენ თვით პოლონელები; ყოველ შემთხვევაში მსურდა მიმეწოდებია ჩვენი საზოგადოებისათვის თუნდაც მოკლე ცნობები.

მარშალი პილსუდსკი თავის ინდივიდუალურ თვისებათა წყალობით ყველა ხალხისათვის სიმდიდრედ გადაიქცა — ამ მხრივ პოლონეთის ფარგლებს გადააცილა. მისი ყოველი ნაბიჯი, ყოველი სიტყვა, მთელი სიცოცხლის მსვლელობა საუკეთესო მაგალითია ყველა მათთვის, ვისაც სურს სიკეთე თავის სამშობლოსათვის. არ იქნება გადაჭარბება რომ ვსთქვათ: ვერც ერთი ხალხი ვერ გაიგებს, ვერ იგრძნობს და ვერ შეაფასებს მარშალის ნამოქმედარს ისე, როგორც ჩვენი ქართველი ხალხი. სწორედ ჩვენი ხალხი იმავე დროს და იმავე მტრისაგან ჩაგრული, საერთო ისტორიის მსვლელობამ მიგვიყვანა განთავისუფლებამდე, ჩვენ ხალხის მიერ თითქმის ხელის გაუნძრევლად. როგორ მოვუარეთ ჩვენს თავს და რა დავილად დავკარგეთ თავისუფლება! პირობები ბევრად ადვილი და ხელსაყრელი იყვნენ ჩვენთვის, ვიდრე პოლონელებისათვის, ოღონდ ვერ გამოვიჩინეთ მტკიცე სურვილი, მივაყუჩეთ ჩვენი ხალხი სულის ტრადიციული სიძლიერე. ვინ იცის ამ დიდი ადამიანის ისტორიამ რომ მიაღწიოს ჩვენ ხალხამდე, ბევრ რამეზე აუხელს მას თვალებს, გააგებინებს წარსულ შეცდომებს, და მომავლისთვის ბევრს ასწავლის; ჩვენი ხალხი შორს არის. — ჩვენ, ემიგრაციაში მყოფ ქართველებს კი შეძლება გვაქვს შევისწავლოთ ამ არა ჩვეულებრივი ადამიანის ცხოვრება და ნამოქმედარი, რომელნიც შეგვიძლია აღვიაროთ სამშობლოსათვის საბრძოლველ ერთ-ერთ საუკეთესო სახელმძღვანელოდ.

ა. ჩხეიძე

პოლონეთის პრეზიდენტი პროფ. ეგნატე მოსტიცკი
პოლონეთის პრეზიდენტის სიტუვა
წარმოთქმული წმ. იოანეს ეკლესიის შესავალში
მარშალ პილსუდსკის დაკრძალვისას*)

*) მარშ. პილსუდსკის გვამი განსვენებულ იქმნა ქ. კრაკოვში,

„მეფეთა სავანეს ჰბარდება მეგობარი საუკუნო განსასვენებლად. არ ამშვენებს მის შუბლს მეფეთა გვირგვინი, არც ხელთ უპყრია ემბლემები საამისო. მეფედ იყო ჩვენი გულების და მფლობელი ჩვენი სულის. სიცოცხლის ნახევარ საუკუნიან შრომით იგებდა ის გულს გულზე და სულს სულზე, ვიდრე მშვენიერი სამეფო მისი სულისა არ დაეუფლა პოლონეთს მთლიანად.

გაბედული აზრით, წადილთა შეუპოვრობით და საქმეთა სიდიდით დატყვევებულთ ბორკილები ახსნა, ხელთ ხმალი მისცა, მით სახელმწიფოს საზღვრები შემოხაზა და ჩვენი ჯარის დროშათა დიდება საუკუნოდ უკვდავ ჰყო.

მონობაში მოდუნებულთ სული ჩაუდა, საკუთარ ღირსებათა და ძალის შეგნების უნარი მისცა. უწვედნ ამაყ ზრახვათა არწივოსან სიმაღლიდან სინამდვილედ ქცევა და მიწად ჩამოყვანა ასწავლა.

აღუდგინა პოლონეთს თავისუფლება, მისცა საზღვრები, დაუბრუნა სიძლიერე და პატივი.

საკუთარი ქცევით კიდეთ - კიდემდე აღვიძებდა გმირობისადმი ლტოლვის ნაპერწკალს და ეს ნაპერწკლები მილიონ გულთან სიყვარულის გავარვარებულ ალით მის დამბადებელს უბრუნდებოდა, ვიდრე მოფენილ ჩვენს მიწაწყალს მისი ბრწყინვალე სხივი არ შეეხო დაუფასებელ მადანს, რომელიც ერის მორალურ ღირებულებათა საუნჯეში დარჩება უკვდავი.

უხვია განძი პოლონელ გულთა და სულის ამ უპოვარ მეუფლის.

თაყვანება, სიცოცხლესაც რომ არ ვუშურებდით, მძლავრდება დღეს და გაიზარდა პოლონეთში მომავლისათვის დღითი-დღე.

დეე საფლავის კიდეს მიტანილი პატივი ამ დიდ პოლონელისადმი გადაიქცეოდეს მის შორეულ ზრახვათა ერთგულობის ფიცად მომავლისათვის! დეე გადაიქცეს ეროვნულ აღტყინების უმწვერვალეს ვალდებულებად! დე ექედნოს ჩვენი ნებისყოფა სიძმალმემბთან საბრძოლველ კლდეთ და გული ჩვენი აღევსოს მისი სიყვარულით სამშობლოსადმი!

ოჯახთა კერასთან აღმართოთ ბჭენი ფასდაუდებელ მის თვისებათა ჩვენში გადასარჩენად და ნაანდერძევის შესანახად, რომ დავუმკვიდროთ ამით სიცოცხლისას სამშობლოსთვის მის დატანჯულ სულს განსვენება საუკუნო!“

ეგრ. წოდ. ვაველზე, იქ სადაც განისვენებენ პოლონეთის მეფენი. ვაველს აქვს პოლონელებისათვის იგივე მნიშვნელობა, როგორც ჩვენთვის, ქართველებისათვის, მცხეთას ან გელათს.

პოლონეთის განთავისუფლება

და

მარშალი პილსუდსკი

მე-18 საუკუნის მიწურულში პოლონეთის ერისათვის ისტორიის მწარე წუთების დასაწყისი იყო. დასავლეთის ძლიერი სახელმწიფო-ნი ამ დროს ტერიტორიალურ მონაპოვართა გაფართოების შეჯიბრებაში იყვნენ. პოლონეთის მიმართ საამისო საწადელით გამოწვე-დილი იყო სამი მეზობელ სახელმწიფოს ხელი: რუსეთის, ავსტრო-ჰუნგრეთის და გერმანიის. პოლონეთის იმ დროინდელი თაობა ვერ დახვდა ვითარებას სათანადოთ მომზადებული და რიგრიგით გაყოფის შედეგად, სამად დაქუცმაცებული, სამივე ამ სახელმწიფოს ფარ-გლებში მოექცა. პოლონეთის ერს, მიუხედავად ფიზიკური დამარ-ცხებისა, სულიერ ღირებულებათა საღაროში სამყოფი განძეულება აღმოაჩნდა, რომ მოხდარ ფაქტს უპრეტენზიოდ დანებებოდა. თავისუფლების აღდგენის ზრახვებიდან არამც თუ ხელი არ აუღია, არამედ რამოდენიმეჯერ იარაღით გაუწევია ამ მიზნის მისაღწევად; საუბედუროდ, ოღონდ ვერც კოზციუშკოს გამოსვლა, ვერც ნაპო-ლეონის გვერდით მებრძოლ პოლონელთა გმირობა, ვერც 1830—1863 წელი ვერ დასრულდენ გამარჯვებით და თავისუფლებას მონატრულ ერს საწადელი ვერ აუსრულა. დაგლოვებულმა ნაღველმა სენკევიჩისა და მიცკევიჩის ცრემლში ჩააქსოვა და მონობაში ჩარჩა.

მდგომარეობანი ამასობაში ისტორიული კალაპოტით მიმდინა-რეობდენ. პოლონეთის გაყოფით დროებით მორიგებულნი ცხოვრე-ბის კვლამ ერთი მეორის წინ აღმართა და ბოლოს 1914—18 წლის სიკრძეხედ ერთმანეთს შეაჯახა. ასეთ პირობებში პოლონეთის ბედიც დღიურ საკითხად უნდა წამოჭრილიყო, ოღონდ თუ როგორ

გადაწყდებოდა და რანაირად მოუვლიდა ახალ ცხოვრებას მკვდრეთით აღმდგარი ერი, ეს ბევრად იყო დამოკიდებული თვით ამ ერის ვარგისობისა, მისი კულტურული სიმწიფის, მომენტის შეფასების უნარის და ეროვნული შემეცნების სიღრმის. საუბედუროდ სწორედ ამ მხრივ მეოცე საუკუნეს მიღწეული ერები საერთოდ და პოლონეთის ერიც, ეროვნულ თავმოყვარეობის ზედგავლენის გარდა რამოდენიმე ათეული წლებიდან განიცდიდენ ამ შეგნების შემასუსტებელ ანუ უკეთ უარისმყოფ თეორიების ზედგავლენასაც. რუსეთის ფარგლებში ასეთ მიმდინარეობად ნიადაგი იმდენად შესაფერისი დახვდათ, რომ იქ მონაწილეობა და ბრძოლის მეთოდებზე შემდგარ ორგანიზაციის წევრობა იძლეოდა ერთის მხრივ ყველა უკმაყოფილოთათვის დაგუბებულ სიბრაზის გადმოხეტქვის საშუალებას, მეორეს მხრივ აძლევდა მონაწილეთ სიკეთისათვის თავგანწირვის ერგვარ ილიუზიასაც. პოლონეთს, ისევე როგორც საქართველოსაც რუსეთის ხელში ბევრი ჰქონდათ საუკმაყოფილო და ამისათვის არის რომ ორივე ამ ქვეყანაში ბევრი აღმოჩნდა მემარცხენეთა დარაზმულ რიგებში. ოღონდ რამდენად ეს მოვლენა სასარგებლო აღმოჩნდა თვითმპყრობელობის დანგრევის მოახლოვებისთვის, იმდენად დასცა და მოადუნა ეროვნული შეგნება და ამით აუნაზღაურებელი ზიანი მიაყენა იმ ერებს მაინც, რომელთ ცხოვრება ცალკე კალაპოტით მოწყობას ითხოვდა.

საუკეთესო მაგალითი იმისი, თუ რამდენად გადამწყვეტი და მწვავე იყო თვითმპყრობელობას მოცილებულ ერებისათვის ამ უკანასკნელ სიმძიმის დაძლევა, ვართ ჩვენ, ქართველები. პოლონეთსაც იგივე გზა არ ასცდებოდა, რომ მისი ბედის მკვეთელად ჩვენის მზავსი პირობები დარჩენილიყო. ბედი ოღონდ უფრო ლმობიერი გამოდგა მათთვის და ამ ძნელ წუთებში მოუვლინა კაცი, რომლის რკინის ნებისყოფამ, აღელვებულ ცხოვრების ტალღებზე პოლონეთის გემი გამოცდილი ხელით იქამდე და ისე ატარა, ვიდრე ის სასურველ და მყუდრო ნავთსაყუდელთან არ მიიყვანა. ეს ადამიანი მსოფლიოში კარგად ცნობილი მარშალი პილსუდსკია. ის პილსუდსკი, რომლის პირადი ბიოგრაფია პოლონეთის ერის, მისი თავისუფლების აღდგენის და განმტკიცების ისტორიაა. **შემკრებელობითი პიროვნება ხომ არასდროს ყოფილა კონსტრუქტიულ მუშაობის ოსტატი. ერის ისტორიით პიროვნებანი ჰქმნიან, კარგსაც და ავსაც. მათი დამსახურება და ბრალია, თუ ერი, ათეული წლების სიგრძეზე, ბედსა ან უბედობაში ჩავარდება და პოლონეთის მაგალითზე ეს აქსიომა კიდევ ერთხელ დამტკიცდა. ადვილი პირობები არა ჰქონია სამად გაყო-**

ფილ პოლონეთს თავისუფლების მოპოებისა და განმტკიცებისათვის. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენთან შედარებით, ეს პირობები იყო ბევრად უფრო ძნელი, მაგრამ პილსუდსკიმ არამც თუ ყველა პირობები გადალახა, არამედ გენიოსური შორსმჭვრეტელობით ეს სიძნელენი შორიდანვე შეაფასა და თავისი მომავალი მოქმედებისათვის ერის საკეთილდღეოდ ხელსაყრელი ფონი თვითონვე და წინდაწინვე შექმნა. ამ მიზეზის ბრალია, რომ ი. პილსუდსკის პიროვნება თავისი ღირსებით და ფასით ბევრად გადასცდა პოლონეთის ერის მამუტაბს და მისი პიროვნება ყველა თავმოყვარე ერისათვის შესწავლის საგნად და პატივის ღირსად იქცა.

ჩვენ, ქართველებს, ჩვენს პირობებში, მეტად გვართებს ასეთი პიროვნებათათვის პატივის მიძღვნა. მისი საქმიანობის შესწავლით უდავოა შევემატებთ ჩვენს ერს საუკეთესო მაგალითს სამშობლოს სიყვარულით ანთებული და მისთვის თავგანწირული ადამიანისა.

ეროვნული თავისუფლების მოპოება და განმტკიცება, ეს უდიდესი ღვაწლი იყო მისი პოლონეთისადმი და ამ მხრივაც განვიხილავთ ჩვენ მის პიროვნებას.

მარშალი დაბადებული და აღზრდილია პოლონეთის იმავე კუთხეში, სადაც იზრდებოდა პოლონეთის უდიდესი მგოსანი მიცკევიჩი; მისი ყრმობისას ცოცხალი იყო 1863 წლის აჯანყების მოგონებანი; უკვე ეს მოვლენა იმ პირობასთან დაკავშირებით, რომ მისი ოჯახობაც ეკუთვნოდა ეროვნულ ტრადიციებით გამსჭვალულ კეთილშობილთა წრეს, საკმარისი ჩარჩო იყო მისი სულის ბავშობიდანვე უაღრესი პატრიოტიზმით გამსჭვალვისა. ამას აღრმავებდა ის მოვლენაც, რომ რუსეთის ადმინისტრაცია განსაკუთრებული უმზავსობით პარპაშებდა პოლონეთის პატრიოტიზმის სწორედ ამ კუთხეში, რაც, ცხადია, საზოგადოებაში სრულიად საწინააღმდეგო გრძობებსა სძვრიდა. შემდეგი ცხოვრებაც ი. პილსუდსკისა ისეთი სახით ჩატარდა, რომ საკუთარი ერის ტანჯვის შეგნება რუსების ხელში და ამ უკანასკნელთადმი ზიზღი უმაღლეს მწვერვალამდე ხასიათის თვისება აუყვანა.

ამ მოვლენათა შედეგად ციმბირის ხუთ-წლიან გადასახლებიდან დაბრუნების დღიდან ნაბიჯები იქით მიმართა, სადაც ამ საზიზღარ მოპარპაშეთადმი ბრძოლა უკვე იყო გართული. მივიდა მათთან არა როგორც უბრალო ჯარისკაცი, არამედ როგორც ორგანიზატორი და ხელმძღვანელი, როგორც ბელადი; ოღონდ თავისი მისვლით შემატა მათ და შეათვისა თავისი სულის უდიდესი განძი — სამშობ-

ლოსადმი სიყვარული — და სხვა ყველაფრის მის კეთილდღეობისა და სიკეთისათვის შეფარდების ვალდებულება. რამდენად მტკიცე იყო მისი ნებისყოფა ეროვნულ დარგში, სჩანს მისივე სიტყვებიდან:

„პოლონეთის თავისუფლებას არავინ არც გვაჩუქებს, არც ჩვენს მაგიერ მოიბრძოლებს. თავისუფლება უნდა აღვადგინოთ ჩვენ თვითონ, თოფით ხელში“.

ამას ამბობდა სოციალ-დემოკრატი ი. პილსუდსკი და ამ სიტყვებიდან მოსჩანს მისი სილუეტო, როგორც სახელმწიფოს ბედის მესაქე პიროვნების. სახელმწიფოს მეთაურთათვის სანხედრო დარგის მნიშვნელობის აღიარება და ამ დარგით უაღრესობამდე დაინტერესება პირველი საფუძველია ამ პიროვნების წონის და ერის ბედობლისაც.

რუსეთის ზრდა პეტრე დიდის საბავშვო გასართობ გუნდების ისტორიიდან იწყება; ვიცით, რა ადგილი მოიპოვა გერმანეთსა და იაპონიას მილიტარული დარგის პატივმა; ქემალ ფაშამ მხოლოდ მხედრული სახის ოპერაციებით და მხედრების დახმარებით დაუმკვიდრა თავის ერს საპატიო სახელი და ბედი. სამხედრო დარგის მნიშვნელობა ცნობილია ბოლშევიკებისათვისაც კი. და მარშალ პილსუდსკის მხრივ სამხედრო დარგის პატივისცემა ხომ ერთად ერთი მიზეზი იყო, რომელმაც სიცოცხლეშივე დაატკბო ნამოქმედარის ნაყოფით და საერთაშორისო მსაშტაბით ანგარიშგასაწევ პოლონეთის შექმნით. უკვე თვით ზემო-მოყვანილ სიტყვების თქმა სამად გაყოფილ პოლონეთის ფონზე და იმდროინდელ გულგრილ პოლონელებთან შედარებით გვაჩვენებს ი. პილსუდსკის, როგორც გამბედავ და მტკიცე პიროვნებას. სურათი სრულ გამოხატულებას ჰპოულობს, როდესაც ვნახავთ, თუ რა შრომა გასწია სიტყვების რეალობად საქცევლად.

ფონი, რომელზედაც იწყებდა ი. პილსუდსკი მოქმედებას, დაახლოვებით იყო შემდეგი: ნაციონალურად მოაზროვნე ნაწილი პოლონეთისა, მრავალი წაგებული ცდებით და რეპრესიებით მოტყევილი, შორს იყო ეროვნულ დამოუკიდებლობის შესაძლებლობაზე ფიქრიდან; მყუდრო ცხოვრებას მიჩვეული ვერ ურიგდებოდა საკითხის გადაჭრის იარაღისათვის მინდობას; მათი ერთად ერთი სურვილი — ეს ლეგალური საშუალებებით პოლონელთათვის პირობათა გაუმჯობესება, მატერიალური მოღონიერება, და კულტურული თავისებურების შერჩენა იყო. ახლო მომავალში პოლონეთის დამოუკიდებლობის შესაძლებლობა მათთვის წარმოუდგენელი იყო. — მე-

ორე ნაწილი საზოგადოებისა — ეს სოციალისტურ მოძრაობათა ირგვლივ დაჯგუფებული ხალხი იყო. ესენი წესწყობილებით, საზოგადოებრივ ცხოვრების აგებით და მატერიალური ვითარებით უკმაყოფილონი აქტიური ბრძოლისათვის ორგანიზაციულად ეწყობოდნენ და ამ ბრძოლას ნაწილობრივ კიდევ აწარმოებდნენ. დანარჩენნი საკუთარ კერის ინტერესებში ჩაბმულნი საზოგადო საქმეთათვის გულგრილნი იყვნენ და ორივე სხვა წრის მუშაობისათვის არც გული უცემდათ. ი. პილსუდსკის მშფოთარე მებრძოლი სული, სამშობლოს სიყვარულითა და დამპყრობელთადმი ზიზღით გამსჭვალული, ცხადია, ვითარებათა გარეშე ვერ დარჩებოდა. 5-წლიანმა ციმბირშიც მის შემდეგ საქმიანობაზე ერთგვარი ზეგავლენა იქონია. აქ გაცნობის აქტიურ მებრძოლთა სახეებს, მათი ბრძოლის სანტიკაცია. მათ იდეალებს და როდესაც ყველაფერი ეს ციმბირი! ზნელ, ყინვიან ლამეების ფიქრით თავის პიროვნებას შეათვისა, გამომუშავდა ადამიანი, რომლის ნაბიჯები სწორედ ისე წარემართა, როგორც ზევით მოვიხსენიეთ. აქტიურ მებრძოლთა რიგებში დადგა, სამშობლოსადმი ვალდებულების შეგნება შეიყოლია და პოლონეთის დამოუკიდებლობა მათთვის აუცილებელ მიზნად სცნო.

ამისთვის არის, რომ მოჰკიდა თუ არა კალამს ხელი ციმბირიდან დაბრუნების დღიდან, საიღუმლო გაზეთ „მუშის“ ფურცლებზე, რომლის რედაქტორი, ასოთამწყობი და რეპორტორი იყო, ერთ და იმავე ხანს დაადგა მუშაობას პოლონეთის სოციალდემოკრატიულ პარტიისათვის ეროვნული მიზნების და სამშობლოს სიყვარულის ჩანერგვას. უპირველეს ყოვლისა, საქმის კაცს, კალამიც მძლავრი და კერპი მისცა ბედმა და საკუთარ მრწამსის სხვათათვისაც შეთვისება გაუადვილა. ი. პილსუდსკიმ იცოდა თავის მრწამსისთვის მოდრეკა; ამისთვის საშუალებათა შერჩევაც იცოდა. ერისთვის პატრიოტიზმის ჩასამყენლად მისი აქტიური ნაწილი აიარჩია და საამისო საშუალებად კალამი. შედეგმა არ დაიგვიანა; პოლონელ მუშებს გული უცხო არ აღმოაჩნდათ; სიტყვა სამშობლოსა და მისი სიყვარულისათვის და ეროვნული დამოუკიდებლობის მოპოება სხვა ვალდებულებათა სათავეში დაიყენეს.

ექვსი წლის განმავლობაში მუშაობდა ამ გზით ი. პილსუდსკი „მუშის“ ფურცლებზე ნაყოფიერად, რის შემდეგაც ჩავარდა; ოლონდ შესძლო თავი დაეღწია და სამუშაოთ ავსტრიის პოლონეთში — გალიციაში გადავიდა. პოლონეთის ამ ნაწილში ეროვნული უმჯირესობანი მეტის თავისუფლებით სარგებლობდნენ. მარშალ პილ-

სუდსკის მუშაობასაც მეტი გასაქანი მიეცა. აქ მიზნისათვის, პოლონეთის დამოუკიდებლობისათვის, სამსახური არა მხოლოდ სიტყვით, წერით, და ფარული მუშაობით, არამედ აშკარადაც შესაძლებელი გამოდგა. მარშალი სწრაფად გადადის საქმიანობაზე და მომავალი კადრების წრთვის უდგება. **მისი აზრით, ერთი კლასი ან წრე სუსტია თავისუფლების მოპოებისათვის;** ამ მიზეზით მუშაობას ახალგაზრდებზე აფართოებს და მიმდევრები კი ამოჩნდნენ გაცილებით მეტი, ვიდრე მისი პოლიტიკური ამხანაგები მოელოდნენ. მუშაობა გაჩაღდა, და როდესაც ჯერ რუსეთის პოლონეთში, და ახლა აქ თავისი შრომის ნაყოფი შეაფასა, საქმე იმდენად წინწაწეულად სცნო, რომ გათამაშების დღის ძებნა იწყო. რუსეთ-იაპონიის 1904 წლის ურთიერთობის გამწვავებამ ამ მხრივ დიდი იმედები დაუბადა. „არ წარმომიდგენია, რომ ისეთი ზომის ვითარება, როგორც რუსეთ-იაპონიის ომი, არ მიგვიყვანდა ჩვენ, პოლონელებს, ისეთ პირობებამდე, რომ ძალით ხელში შეუძლებელი ყოფილიყო პოლონეთის ბედის გაუმჯობესება.“ მდგომარეობის გამოსაყენებლად იაპონელთა დაპატიჟებით იაპონიაში მიდის და მართალია, იქ დიდ მიღწევებს ვერ პოულობს, მაგრამ დაბრუნებისას არ უარჰყოფს თავის პირვანდელ აზრს. თოფით ხელში თავისუფლების მოპოება მისთვის ერთად ერთი საშუალებაა, მაგრამ ჯერ მასთან მხოლოდ მცირე ნაწილია პოლონეთის საზოგადოებისა; **ხალხმა კარგა ხანია დაჰკარგა შეგნება თოფის ფასისა, დაჰკარგა შეგნება საკუთარი ძალისა,** ხალხი ბურანშია. მარშალი 1905—8 წლის სიგრძეზე უმართავს რუსეთს პირდაპირ ბრძოლებს პატარა მაგრამ უაღრესი აღფრთოვანებით მოცულ სამხედრო ორგანიზაციების საშუალებით. ესმოდა მას, რომ ასეთი მოქმედებით თავისუფლებას ვერ მოიპოვებს, მაგრამ: — „ამით შესჩქევს ხალხში გაბედულება და რწმენა იარაღით ხელში ბრძოლის მოგებისა“.

სწყდება ბოლოს ეს მუშაობაც და მარშალი ბრუნდება გალიციაში. საკუთარ ძალთა ანგარიში, მიზანთ სიმწიკვლე და საერთაშორისო ვითარება უფრო და უფრო არწმუნებენ მას გათამაშების დღის მოახლოებაში.

ავსტრიელების მიერ ბოსნია-ჰერცეგოვინის შემოერთებით ეს პიპოტეზა იმდენად დასანახი ხდება თვით ავსტრიელთათვისაც, რომ მარშალი დაუბრკოლებლივ ახერხებს სამხედრო ორგანიზაციების ლეგალურად მოწყობას. მით მოსჩანს ი. პილსუდსკი ბევრად მალლა თავის-დროინდელ თანამემამულეთა შორის, რომ მიუხედავად ამდე-

ნი ნიშნებისა მარშლის სამხედრო მუშაობის სარგებლიანობის შესახებ, ასეთ მუშაობას მავნებლად, ავანტიურად და ზედმეტად სთვლიან, ვიდრე ავსტრიის ტახტის მემკვიდრის სიკვდილით გამოწვეული მსოფლიო ქარიშხალი ასეთ მტკიცებას არ გააბათილებს.

იარაღის აქლარუნების პირველ მომენტშივე მას საშუალება აქვს აბუხად აგდებულ და პირში ბურთ-ჩაჩრილ პოლონეთის სახელით ხმალი ამოიწოდოს. ეს კი მუდამ სიტყვაზე მჭრელია.

„პოლონეთი განთავისუფლდება მაშინ, როდესაც რუსეთს დაამარცხებს გერმანეთი და ეს უკანასკნელი თვით დამარცხდება საფრანგეთის მიერ“-ო.

იწინასწარმტყველა ჯერ კიდევ ომის წინ. და ამ წინასწარმტყველების ერთგული ავსტრიის რიგებში დგება. ომში არ მიდის განმარტოებულ, მიუძღვის წინ თავისავე აღზრდილ პოლონურ მხედრობას, პოლონურ ლეგიონებს. და თუ რა ფასის ხალხი იყო მისი ოფლით და შრომით გაწრთენილი ეს ჯარისკაცი, ვიცით მისივე სიტყვებიდან: „ლეგიონებს არასდროს არა ჰკლებია მოხალისენი უძნელესადეალებსათვის. ასეთები იყვნენ გადაჭარბებით, საჭირო ხდებოდა არჩევანი და ბევრი რჩებოდა ნაწყენი, რომ ძნელი დავალების შესრულება ასცდა“. ბედნიერი უნდა ყოფილიყო პილსუდსკისათვის დღე, როდესაც საკუთარი შრომით ამნაირად აღზრდილი ხალხის თავში პოლონეთის ბედს სასწოროზედ სდებდა. ეს ფაქტი მნიშვნელოვანი იყო არა მხოლოდ როგორც საშუალება საკუთარი ერის ბურანიდან გამოსაყვანად, არამედ აგრეთვე როგორც მთელი ქვეყნისათვის დასანახი ნიშანი ტანჯულ - დამონებულ ერის უფლებათა მოსაგონებლად. ლეგიონების მცირე დაკვირვების შემდეგ მოკავშირეთათვის შეუმჩნეველი არ დარჩა, თუ რა სახის ჯარისკაცი ჰპოვეს საკუთარი ერის დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლ ლეგიონერთა სახით. ასეთი წამოწყების წასახალისებლად საკუთარივე ინტერესის შეგნებით მათ (გერმანეთმა) 1916 წლის 8 ნოემბერს საამისო აქტიც გამოაქვეყნეს. 1917 წელს ამას მოჰყვა პოლონეთის აღდგენის საკითხზევე ვილსონის ცნობილი აქტიც. ავსტრიელების ლეგიონერებთან ბრძალების რიცხვი აჰყავთ სამასამდე. აი ასეთი იყო შედეგი პირველ ხანებში მარშლის მუშაობისა. დანაპირები ოღონდ ადვილად არ ხორციელდება; უკვე ვარშავა აღებულა და პოლონეთის აღდგენაზე არაფერი ისმის. ეს ი. პილსუდსკის ვერ დააკმაყოფილებს, ამისათვის არ აუტანია ციმბირი, ამისათვის არ გაუწირავს სამუშაოდ თავი, ამისათვის არ გასულა ველზე თავის თანამოზიარეთა სათავეში. ზომათა

პიებაში ვარშავაში ჩნდება და პოლონურ წრეებთან მოლაპარაკების შედეგად სწავიკის მოხალისეთა ლეგიონებში დენას, რის მაგიერ აარსებს ახალ საიდუმლო, ვისგანმე დამოუკიდებელ „პოლონეთის სამხედრო ორგანიზაციას“. შედეგათ ამ ორგანიზაციის ქსელი ედება სამივე ოკუპანტის პოლონეთის სივრცეს.

მოკავშირენი ხელავენ საქმის არა სასარგებლოდ შემოტრიალებას, ფიცის ჩამორთმევით სკდილობენ პოლონელთ ერთგულება დაიმკვიდრონ; მარშალი ამას თავის ვეტოს ადებს, დემისიაში გადის, ხოლო ლეგიონერებს კი უკრძალავს ფიცის დადებას.

გერმანელები ყველა ამისათვის მარშალს მაგდებურგის ციხეში ათავსებენ, ლეგიონერებს კი საკონცენტრაციო ბანაკში. ოლონდ ცოცხლობს მისი საიდუმლო სამხედრო ორგანიზაცია; იგი აცხოველებს თავის მუშაობას, რის წარმატებასაც ასაზრდოებს და ხელს უწყობს ი. პილსუდსკის მიერ ჩათესილი სიტყვა და გრძნობა და იარაღის ნდობა.

მარშალის წინასწარმეტყველება მართლდება. რუსეთის დამარცხებას გერმანელების დამარცხება მოსდევს და პილსუდსკის „სამხედრო ორგანიზაციას“ მუშაობის დღე უახლოვდება. რევოლუციით მოცული გერმანეთი მოიგონებს და გაანთავისუფლებს თავის ტყვეს. პოლონეთი საჭიროებს მის პიროვნებას. იქ გარდამტეხი მომენტი და უთაობის ქაოსია. აღმოსავლეთით მძვინვარებს ბოლშევიზმ-მენშევიზმის ტალღები; სამხრეთით ბრძოლებაა ლვოვის გამო, ჩეხები ცეშინს ემუქრებიან; პოზნანი და სილეზია ჯერ კიდევ გერმანელებს უკავიათ; ამათივე ნაწილებია ვარშავაში; აქვე აქა-იქ წითელი დროშები ჩნდება; ადგილ-ადგილ პოლონურ ერთ-თავიან არწივს გვირგვინს აძობენ. პოლონეთი უთავოა. „პოლონეთის სამხედრო ორგანიზაციას“ მხოლოდ ოკუპანტების განიარაღების ძალა შესწევთ; საქმის ხელში აღებისა და ხელმძღვანელობისათვის ის უძლურია. აი ასეთია მომენტი, რომელშიაც ი. პილსუდსკი ვარშავის ქუჩებში ჩნდება. მან იცის მომენტის ფასი, მან იცის პოლონეთის საჭიროებაც, მას უნარი და ძალაც შესწევს მდგომარეობანი დაიმორჩილოს. ამ დღიდან პოლონეთი გადარჩენილია, აღდგენილია. ძალაუფლებას და პოლონეთის ბედს მას აბარებენ, ლიუბლინის რევოლუციონური მთავრობაც მას ემორჩილება, ისე როგორც გერმანელების მიერ დატოვებული მმართველობაც; ხალხი აღტაცებით და მოწიწებით ღებულობს მის ხელმძღვანელობას და ამას უმაღლის პოლონეთი, თუ ის დღეს მილიტარულ ძლიერებათა შორის ევროპაში

პირველთაგანია, თუ მისი დამოუკიდებლობა საუკუნოდ განმტკიცებულია.

აი ასეთია მარშალ პილსუდსკის დამსახურება პოლონეთის დამოუკიდებლობის მოპოებასა და მის განმტკიცების საკითხში. პოლონეთის ერი თავის თავისუფლებას აფასებს იმ ფასად, რომელიც ი. პილსუდსკიმ გაიღო ამ საკითხისათვის მთელი თავისი სიცოცხლის სიგრძეზე. ფასი კი, როგორც ვნახეთ, იმ ზომისაა, რომ გახდა ის პოლონეთის ერის უდიდეს გმირად სათაყვანო პირად და მომავალ დაუშრეტელ წყაროდ უსაზღვრო მამულიშვილობისა პოლონეთის ეხლანდელ და მომავალ თაობათათვის. კაცობრიობამ და თავისუფლებისათვის მებრძოლებმაც მისი სახით მოიპოვეს ერთი ედიდესთან განი ეროვნული მომუშავის მაგალითებიდან.

6. მა — ლი

პოლონეთის შეიარაღებული ძალების მთავარი ინსპექტორი
ლენ. რილზ - სმიგლი

Photo «Studio», Varsovie. Réproduction est défendue.

დენ. რიდზ-სმიგლი, პოლონეთის დღევანდელი შეიარაღებულ ძალების მთავარი ინსპექტორი, დაიბადა 11 მარტს 1886 წელს აღმოსავლეთ მცირე პოლონეთში (გალიციაში) მდებარე ქ. ბუეჟანაში. გაათავა ფილოლოგიური გიმნაზია ქ. ბუეჟანაში, ხელოვნების აკადემია ქ. კრაკოვში და ფილოლოგიური ფაკულტეტი კრაკოვის იაგელონების უნივერსიტეტში. 1912 წლიდან მიეცემა სამხედრო განმათავისუფლებელ მუშაობას პოლონურ მსროლელთა კავშირში, სადაც ათავებს ჯერ დაბალ და შემდეგ უმაღლეს საოფიცრო სკოლებს. სამხედრო სკოლების დამთავრების შემდეგ ასრულებს შემდეგ მოვალეობებს: — მსროლელთა ნაწილის კომენდანტის ქ. ბუეჟანაში, მდებარე საოფიცრო სკოლის კომენდანტის ქ. კრაკოვში და ლვოვის ოლქის კომენდანტის ქ. ლვოვში.

1914 წ. აგვისტოში შედის პირველ სალევინო ბრიგადაში, რომლის რიგებში მაიორის, პოდპოლკოვნიკის და პოლკოვნიკის ხარისხებში თითქმის სამი წლის განმავლობაში განივლის ლეგიონერების მთელ საბრძოლო კამპანიას რუსეთის წინააღმდეგ.

ამ დროის განმავლობაში უფროსობს თანდათანობით ათასეულს, ლეგიონს (პოლკს) და თვე-ნახევრის განმავლობაში I-ლ ბრიგადას.

ლეგიონების განიარაღების შემდეგ ავსტრო-გერმანელების მიერ, აწარმოებს საიდუმლო განმათავისუფლებელ მუშაობას, როგორც პ. ო. შ.-ის (პოლონური სამხედრო ორგანიზაცია) კომენდანტი თვით პოლონეთში და მის გარეშე, უკრაინაში.

1918 წ. გიორგობისთვის პირველ რიცხვებში აწარმოებს ოკუპანტების (გერმანელების და ავსტრიელების) განიარაღებას პოლონეთის ავსტრიის ნაწილში, რის შემდეგ ინიშნება უკვე პოლონური ხელისუფლების მიერ, ლიუბლინის სამხედრო ოლქის უფროსად.

იმავე წლის დეკემბერში ინიშნება ვარშავის დენერალური ოლქის უფროსად და 1919 წლის თებერვალში იღებს კოველის საოპერაციო ჯგუფის უფროსობას.

იმავე წლის აპრილში I - ლ სალევინო დივიზიის (ყოფილი I ბრიგადის) სათავეში აწარმოებს სამხედრო ოპერაციებს ქ. ვილნოს განსათავისუფლებლად.

1920 წ. იანვარში, ინიშნება პოლონელ-ლოტვიელების საოპერაციო ჯგუფის უფროსად; თავის მოქმედებით შესამჩნევად ხელს

უწყობს ლოტვის განთავისუფლებას. 1920 წ. მაისში, იმ საოპერაციო ჯგუფის სათავეშია, რომელიც იკავებს კიევს, რის შემდეგ ინიშნება სამხრეთ ფრონტის უფროსად.

პოლონელების კონტრ-შეტევის წინა დღეებში, ჯერ კიდევ სამხრეთ ფრონტის ლიკვიდაციამდე (რომლის ზოგი ერთეული გამოყენებულ იქმნა დამრტყმელ ჯგუფის გასაძლიერებლად) ინიშნება დამრტყმელ ჯგუფის უფროსად.

რუსების გროდნოს ხაზზე უკუგდების შემდეგ ინიშნება მე - 2 ლაშქრის უფროსად. ამ ლაშქრით აწარმოებს შესანიშნავად ჩატარებულ ჰაერაღვივებს გროდნო-ლიდის მიმართულებით. საბოლოო ოპერაციებით მიჰყავს თავისი ლაშქარი პოლონეთის დღევანდელი საზღვრების აღმოსავლეთით.

მშვიდობიან დროს, 1920 წ. ომის დამთავრების დღიდან, ასრულებს არმიის ინსპექტორის თანამდებობას მარშალ პილსუდსკის გარდაცვალების დღემდე. თანახმად მარშალ პილსუდსკის სურვილისა, მისი სიკვდილის შემდეგ ინიშნება შეიარაღებულ ძალთა მთავარ ინსპექტორად.

დენ. რიდზ-სმიგლი ეკუთვნის მარშლის ერთ-ერთ უახლოეს თანამომუშავეს და აღზრდილია მის სკოლაში.

ბ ა ნ ა ხ ლ ე ბ უ ლ კ ო ლ ო ნ ე თ ი ს

უ დ ი დ ე ს ი ბ რ ძ ო ლ ე ბ ი

კაცობრიობის და საუბედუროდ ჩვენი პლანეტის არსებობის ბუნება ბრძოლას წარმოადგენს და მისი ცხოვრების ყოველი მხარე განუწყვეტელი ბრძოლის სახით ვითარდება. სულ უბრალო მცენარეთა ცხოვრებაც რომ განვიხილოთ, რომელსაც გარეგნულად ბრძოლასთან თითქმის არავითარი საერთო არა აქვს, დავინახავთ, რომ აქაც შეურიგებელი, მკაცრი და შეუწყნარებელი ბრძოლა სწარმოებს. იქ, სადაც გვსურს, რომ ერთი ჯიშის მცენარე მოვიყვანოთ და მისი კარგი მოსავალი მივიღოთ, სხვა დანარჩენ მცენარეებს ვმარგლავთ და ძირიან-ფესვიანად ვგლეჯთ. იქ, სადაც დიდი და მძლავრი ჭადარი თავისი დიდებული გვირგვინით შეუზღუდავად ეწაფება მზის სხივებს, პატარა და ნაზი იასათვის ამ სხივთა სამყოფი რიცხვი აღარ მოიპოვება; იგი იგოლვება, იჩაგრება და უდროოდ ლევს თავის მოკლე ფერწართმეულ სიცოცხლეს. აქ, თავის არსებობით დაინტერესებული მებაღე, ვერ გაჰყვება ამ მოვლენათა რიცხვში სიმართლის თუ უსამართლობის ძიებას. იგი იცნობს და ანგარიშს უწევს მხოლოდ მცენარეთა არსებობის ამ წესს, გვერდზე სტოვებს ფილოსოფიურ მსჯელობას და უწყალოდ მარგლავს თავის ბოსტანს.

კაცობრიობის და სახელმწიფოთა არსებობაც ამავე ბრძოლით სჩქევს, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ეს ბრძოლა შეუდარებელიც მკაცრი, დაუდევარი და შეუწყნარებელი სახით მიმდინარეობს. აქედან გამოდის ჩვენი მოვალეობა, რომელიც მოგვთხოვს, რომ შევიგნოთ და შევისწავლოთ ამ ბრძოლის ბუნების წესები, გავუწიოთ ანგარიში მათ ურყევლობას და მოვახერხოთ, მათ უცოდინარობის

გამო გამოწვეულ უბედურებათა ერის თავიდან აცდენა. აი ამ მარტივ რეალურ ნაბიჯების პარალელურად, რასაკვირველია, ყველას შეუძლია სცადოს და იმუშაოს კაცობრიობის არსებობის ამ სისხლის ბეგარიდან განსათავისუფლებლად; მაგრამ ამ მუშაობისათვის, უპირველესად ყოვლისა, ნიადაგი უნდა გაიმაგროს ძველ, აქამდე უწყველად არსებულ, დებულებების თანახმად.

როგორც უკვე არა ერთხელ აღვნიშნე, ბრძოლასაც, როგორც ბუნების ყველა მოვლენას, თავისი საკუთარი უცვლელი წესები აქვს. ესეთივე უცვლელი წესები აქვს ბრძოლის განმათავისუფლებელ ამბოხებითი რევოლუციონურ სახეს, როდესაც დამონაგებული ერი იბრძვის არსებობის უფლების მოპოებისათვის. ისტორია გვიჩვენებს, რომ, ამ სახით ბრძოლა შეიცავს მუდამ ორ, ნათლად გამოკვეთილ ნაწილს. პირველი ეს კონპირაციული სახით განმზადებული ამბოხებითი ბრძოლაა, ბრძოლა თავისუფლების მოპოებისათვის. ცხოვრებამ ცხად ჰყო, რომ ეს პირველი ნაწილი განმათავისუფლებელი ბრძოლისა, არც ისე ძნელი მოსაგებია, როგორც ეს პირველი შეხედულებიდან გამოიყურება. ასეთ აჯანყებით ბრძოლას უმეტეს შემთხვევაში აჯანყებულნი იგებენ, ვინაიდან ამ დროს ერი ანთებულია კეთილშობილი გატაცებით და ეს სტიქიური ძალა ბრძოლისა დამპყრობელთათვის მუდამ ერგვარ მოულოდნელობას წარმოადგენს ხოლმე. მაგალითად, ესე სრული გამარჯვებით და დროებით თავისუფლების მოპოებით იქმნენ დაგვირგვინებულნი 1831 წლის პოლონეთის აჯანყება, ამავე ხანის ჰუნგრეთის აჯანყება, ბერძნების პირველი აჯანყება ოსმალეთის წინააღმდეგ, სააკაძის აჯანყება სპარსეთის წინააღმდეგ, ჩრეკლეს მთელი მუშაობა საქართველოს სპარსეთის ბატონობიდან განსათავისუფლებლად წარმოებული და სხვა. თვით ჩვენი უკანასკნელი დამოუკიდებლობის ნანაშინიც ამ ნაწილის პროცესის ნახაზმაც ასევე ადვილად ჩაიარა და დამოუკიდებლობა ფაქტიურად მოვიპოვეთ.

ცოტა სხვანაირად გამოიყურება ამ პროცესის მეორე ნაწილი. აჯანყების პირველი გრიგალის განვლის შემდეგ, ყოფილი დამპყრობელი სახელმწიფო ნელ ნელა ერჩევა მდგომარეობაში, ნერგები მშვიდდება და იწყება ახალი განმეორებითი ლეგალური ომი, ეს უკვე წარმოადგენს თავისუფლების გამამტკიცებელ ომს, ეს უკვე მოპოებული თავისუფლების განმტკიცების პროცესია. ამ ომში ყოფილ მფლობელს მუდამ მეტი შანსები აქვს გამარჯვებისა. ამ მარტის მოეპოება სრულყოფილი სახელმწიფო აპარატი და მოწყობი-

ლი ძალა, მაშინ, როდესაც მოწინააღმდეგე იმყოფება სახელმწიფო აპარატის და შეიარაღებულ ძალთა იმპროვიზაციის ხანაში. გამარჯვებული აჯანყებულნი მალე ივიწყებენ მომავალი ბრძოლის აუცილებლობას და განმეორებითი ომი მათ ხშირად მოულოდნელობად ატყდებათ თავზე. ეროვნული გატაცება ამ დროს უკვე განელელებულია და პოლიტიკური ელემენტები ერის საგარეო საკითხს უკვე მეორე ხარისხოვან რიგში აყენებენ. აი ამ ვითარებაში წარმოებული განმეორებითი ომი იმსხვერპლებს ხოლმე უმეტეს შემთხვევაში განთავისუფლებული ერის არსებობას. **აი ამიტომ ყველა ერმა, რომელსაც კი უწერია ცხოვრებაში ამ პროცესის განვლა, უნდა თავიდანვე კარგად გაითვალისწინოს ამ განმეორებითი ომის მომზადება.** ესეთმა ომის წაგებამ იმსხვერპლა პოლონეთის თავისუფლება 1831 წლის აჯანყებით მოპოებული, ესეთივე იყო საქართველოსთვის წაგებული მარაბდის ბრძოლა, რომელმაც იმსხვერპლა სააკაძის აჯანყებით მოპოებული თავისუფლება. ესეთივე იყო საქართველოსთვის ერეკლე - ალა-მაჰმად-ხანის ომი. ერეკლემ ისარგებლა სპარსეთის არეულობით და გაანთავისუფლა საქართველო, მაგრამ გერ შესძლო მისი შინაური განმტკიცება სპარსეთის ხანგრძლივ არეულობის განმავლობაში. ალა-მაჰმად-ხანმა გააერთიანა თუ არა სპარსეთი, ახლად შეუდგა მისი საზღვრების აღდგენას და ეს ომი საქართველოს მოულოდნელად დაატყდა თავზე.

ესეთივე საბოლოო ანგარიშების გამასწორებელი იყო ჩვენთვის ჩვენი უკანასკნელი ომი. ეს ომი ჩვენ უეჭველად გვექნებოდა რუსეთთან, იმის და მიუხედავად, თუ ვინ იმეფებდა კრემლის კედლებში და ვინ გააერთიანებდა მას. ამ ომს ამზადებდა დენიკინი, ხოლო გაათამაშა იგი წითელმა გეკერმა. ამ მხრივ ჩვენთვის ძლიერ საინტერესოა განახლებული პოლონეთის განთავისუფლების ისტორია. იგი შეიცავს ჩვენ უახლოეს წასულ ცხოვრების ანალოგიურ პროცესს მთელი მისი განმავლობით, დაწყებული განთავისუფლების კონსპირატიული მომზადებიდან და გათავებული განმეორებითი ომის სრულ გამარჯვებით დაგვირგვინებითა. ეს გარემოება პირდაპირ სამოსწავლო საწინამძღვანელოდ ხდის ჩვენთვის ამ ერის დიად ისტორიის ფურცლებს.

მე აქ მხოლოდ გაკვრით შევეხები პოლონეთის განთავისუფლების პროცესს, ეს დაწვრილებითაა აწერილი ჩვენი გამოცემის პირველ ნაწილში. ჩვენთვის სპეციალურად საინტერესო და საჭიროა შესწავლა ამ თავისუფლების განმტკიცების პროცესის და მისთვის

წარმოებული მწვავე ბრძოლის — პოლონეთის 1920 წლის ისტორია.

საერთაშორისო ომი პოლონეთმა გამოიყენა თავისი ეროვნული ორგანიზაციისათვის და საკუთარი შეიარაღებული ძალების შესაქმნელად. სადაც კი მოიპოვებოდა რამოდენიმე პოლონელი და შემთხვევა აძლევდა მათ ორგანიზაციის საშუალებას, იმ წამსვე ირაზმებოდნენ ეროვნულ სამხედრო ნაწილებად. ამის პირველი საშუალება მათ ავსტრიის ტერიტორიაზე მოიპოვეს და იქ შეიქმნა პოლონეთის პირველი ლეგიონები. რუსეთის რევოლუციის შემდეგ აქაც შეუდგენ სამხედრო ორგანიზაციას და ვხედავთ პოლონეთის ეროვნულ ნაწილებს უკვე კერენსკის მთავრობის დროს. შემდეგ ეწყობიან პოლონური ნაწილები ციმბირში, კოლჩაკის ჯარის ზურგში, არხანგელსკის ფრონტზე და ჩვენში. აგრეთვე საფრანგეთში მყოფი პოლონური ემიგრაცია და გერმანიის ლაშქრიდან გადმოსული ტყვეები ჰქმნიან მძლავრ პოლონურ ლაშქარს, რომელმაც ხუთ დღე-ღამის რიცხვამდე მიადწია, ხოლო ომის უკანასკნელ დღეებში პოლონეთის მთელი ტერიტორია შეკრულია კონსპირაციული სამხედრო ორგანიზაციის (პ. ო. ვ.) მძლავრი ქსელით. ამ მუშაობის წყალობით ერი ისეა მომზადებული, რომ პოლონეთის დამპყრობელთა ყოველგვარ წაბორძიებას დაუყოვნებლივ იყენებს მთელის უაღრესობით ეროვნული აღდგენისათვის და თავისუფლების მოსაპოვებლად. მაგალითად, ჰაბსბურგების მონარქიის სულთბრძოლა დაიწყო 1918 წ. 26 ოქტომბერს იტალიელთა შეტევის გამო და უკვე 28 ოქტომბერს სდგება კრაკოვში ავსტრიის სალიკვიდაციო კომისია, რომელიც უდგება გალიციის ტერიტორიაზე სამხედრო და სამოქალაქო ძალაუფლების საკუთარ ხელში გადმოღებას. 1 ნოემბერს პოლონეთის პ. ო. ვ. უფროსის პოლკოვნიკ რიძ-სმიგლის (დღევანდელ შეიარაღებულ ძალთა გენერალური ინსპექტორი) ბრძანებით დაიწყო განიარაღება ავსტრიის ნაწილების, რომელთაც ეკავათ რუსეთის საზღვრების პოლონეთის ნაწილი. 11 ნოემბერს მოაწერეს გერმანელებმა ხელი ფოზის მიერ ნაკარნახევ ზავის მძიმე პირობებს, ხოლო მათ ოკუპაციის ქვეშ მყოფ პოლონეთის ნაწილში კი უკვე 10 ნოემბერს იწყება გერმანელთა ჯარის განიარაღება; და თვით გერმანიაში, ბულონში, შობის დღეებში ატეხილ მეზღვაურთა აჯანყების პარალელურად, 27 დეკემბერს იწყება პოლონელთა აჯანყება პოზნანში და მთელ მის რაიონში. მივიღოთ ეხლა მხედველობაში, რომ ყველაფერი ეს მომზადებული იქმნა ევროპის უძლიერეს სახელმწიფოთა ცნობილ ჟანდარმულ მტკიცე წყობილების სამფლობელოში, სადაც თითქმის ყოველ გვარი კონსპირაციული

მოდრაობა შეუძლებლად იყო ცნობილი, დავინახავთ, რომ საქმე შესაძლებლობის იდეალურ სიმალლეზე იყო დაყენებული, არც ერთი წუთი არ იქმნა დაკარგული და ყოველი მდგომარეობა, თითქმის რომ საათით ხელში, იქმნა გამოყენებული.

ბრძოლა სწარმოებს ერთდროულად მთელ პოლონეთში, მის ყველა ნაწილში და კუთხეში. ამ მრავალ ალაგს ნაწილობრივ და ეროვნულ გატაცებით წარმოებულ ბრძოლას ჰკრავს და ერთ მთლიან მოქმედების სახეს აძლევს პილსუდსკის სამხედრო ორგანიზაცია — პ. (მ. ვ. და მისი ლეგიონები. ეს საქმე ისეთ ძლიერ და ძირითად აღზრდაზე არის ნამყნევი, რომ ამ დროს თვით პილსუდსკი მაგდებურგის ტყვეობაში იმყოფება და ამის მიუხედავად, მთელი მოძრაობა მისი სურვილის წაზით მიდის და ყველასათვის ექვს გარეშეა, რომ ეს მხოლოდ მისი მომზადებული საქმეა. 10 ნოემბერს ჩამოდის ვარშავაში განთავისუფლებული პილსუდსკი და მთელი პოლიტიკური აზროვნება ურყევლად და უკამათოდ ანიჭებს მას განუსაზღვრელ ხელისუფლებას. ამ ხანაში თავის ეროვნულ მთლიანობის აღდგენისათვის პოლონეთს უხდება ბრძოლა გერმანელებთან, ავსტრიელებთან, უკრაინელებთან, ლიტველებთან, ჩეხებთან, ბოლშევიკებთან და ერთგვარი შეხლა დენიკინთან; აქ გაკვრით უნდა გაუსვათ ხაზი, რომ, როგორც ბოლშევიკები, ისე დენიკინი თანაბარ მტრობით უყურებენ პოლონეთს. ამ მოვლენას სპეციალურად უნდა მივაქციოთ ყურადღება: რა საუცხოვო ჰარმონიაში იმყოფებიან ველიკოროსიის ინტერესებთან, სხვაგან შეფურიგებელი მინინ-პოყარსკის და კარლ მარქსის დებულებანი. **ჩვენ მიმართაც რუსეთის ამ ორ შეფურიგებელ სახეს ერთი და იგივე ენა და გამოთქმა ჰქონდა.** ამ განმათავისუფლებელმა ბრძოლამ გასტანა თითქმის მთელი 1915 წელი. ამ წლის ბოლოში პოლონეთმა მიაღწია უკვე თავის ეროვნულ საზღვრებს. ამ დროს თავის საგარეო პოლიტიკურ მოქმედებებში პოლონეთი აქტიურად ეხმარება შეიარაღებული ძალებით ყველა მუშობელ ერს, რომელიც კი იბრძვის თავისუფლების მოპოებისათვის. ეხმარება ლოტვას და აღმოსავლეთ უკრაინის პეტლურას მთავრობას, მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული მოძრაობის დასაწყისში უკრაინელები ებრძოდნენ პოლონეთს. პოლონეთის სასიცოცხლო ინტერესები თავის თავად მოითხოვდნენ ამ ერთა თავისუფლებას და ამის გამო პოლონეთს ვერ შეეძლო ჩაკეტილიყო თავის ეროვნულ საზღვრებში. 1919 წლის მეორე ნახევრის პოლიტიკური მდგომარეობა პოლონეთის წინ ნათლად უსახავს რუსეთთან საბო-

ლო ანგარიშების გამასწორებელ ომის სილუეტს. პოლონეთის დანარჩენი მფლობელნი გამოყვანილნი არიან ანგარიშიდან, ვინაიდან გერმანელებმა ზავი კაპიტულაციის ფასით იყიდეს, ხოლო ჰაბსბურგების მონარქია სრულის ფიზიკურის წესით ჩაბარდა საუკუნე განსვენებას და მის სხეულზე აღმოცენდა რამოდენიმე ახალი, ეროვნულ ნიადაგზე აშენებული სალი სახელმწიფო.

ბოლშევიკების შეიარაღებული ძალები ფეხ და ფეხ მოსდევნენ სამშობლოსაკენ განწესებულ გერმანელთა ლაშქარს და იგი პოლონეთის ჯარმა უკუაგდო ბრძოლით თავისი საზღვრების იქით. ამით ბრძოლა დროებით ამოიწურა, მაგრამ ეს ჯერ არ იყო ომის გათავება. პოლონეთის ხელისუფლება საუცხოვოდ ერჩევა მდგომარეობაში და ემზადება მომავალი ომის მისაღებად და თავის სახელმწიფოებრივი არსებობის შეიარაღებული ხელით განსამტკიცებლად. სარდლობას აქვს სახელმწიფოში ამ საქმის გატარების სათანადო ავტორიტეტი, ვინაიდან მისი მთავრობის სათავეში სდგას თვით მთავარსარდალი შეიარაღებული ძალებისა. იგი ამ პოლონეთის არსებობისათვის გარდამწყვეტ ბრძოლის ყოველივე წუთს მთელ თავის სახელმწიფო მანქანის ბრუნვას უფარდებს, და აქვს ამის საშუალება და სათანადო რწმენა ერისა.

ამ წლის ბოლოში პოლონეთის სარდლობა შეუდგა შეიარაღებული ძალების გადარაზმვას. ეს რეორგანიზაცია მისთვის აუცილებელი იყო. შეიარაღებული ძალები ამ დროს ძლიერ მრავალფეროვანი იყო და შეუდარებლივ სიჭრელით გამოიყურებოდა, როგორც შეიარაღების, ისე შემადგენლობის მხრივ. იმის და მიხედვით, თუ სად იქმნა ერთეული შედგენილი, საფრანგეთში, დასავლეთ თუ სამხრეთ პოლონეთში, სულ სხვა და სხვა გვარად გამოიყურებოდა მათი ორგანიზაცია. ნაწილებს არა აქვთ არავითარი თანაბრობა, პოლკი არ არის სხვა პოლკის ტოლი და დივიზია არ არის მეორე დივიზიის ტოლი. არსებობს ძლიერ დიდი რიცხვი სხვა და სხვა რაზმებისა და ჯგუფებისა. ასეულიც ჯგუფია, ათასეულიც ჯგუფია და პოლკის ოდენა რაზმიც ჯგუფია. მათი ძალის აღნიშვნა ძლიერ ძნელია და საშინლად აძნელებს შტაბების მუშაობას. ჩვენთვის ეს მდგომარეობა კარგადაა ცნობილი; ასევეა ყველგან, სადაც შეიარაღებული ძალები სდგება აჩქარებით, თვით ბრძოლის პროცესში, როდესაც ყველა პატრიოტს აქვს სრული თავისუფლება და მთელი გასაქანი ამ ნიადაგზე მუშაობისა. ეს ის დროა, როდესაც ჩვენი შეიარაღებული ძალებიც ესევე გამოიყურებოდნენ. გთხოვთ

მოიგონოთ ჩვენი ცნობილი „ატრიადები“ სხვა და სხვა განცალკევებული რაზმები და ბატალიონები*).

ამ რეორგანიზაციის შედეგად პოლონეთის შეიარაღებული ძალა შესდგებოდა 21 ქვეითი ჯარის დივიზიიდან და 7 ცხენოსანი ჯარის ბრიგადიდან. საერთო რიცხვით 600. 000 ალწევდა. გარდა ამისა არსებობდა კიდევ ბევრი ამ ერთეულთა გარეშე მდგომი ნაწილები. თუმცა საერთო რიცხობრივი და ხარისხობრივი გათანასწორება გატარებული იქმნა, მაინც ერთეულთა შორის დიდი განსხვავება არსებობდა პირველ-დაწყებითი გაწრთენის და ბრძოლის მეთოდების სხვადასხვაობის გამო, ამისათვის სარდლობა გადავიდა ფრანგული მუშაობის მეთოდზე და შეუდგა ამ სისტემაზე გადაწრთენას უმცროს, უფროს და გენერალური შტაბის ოფიცრებისა. ამით იქმნა გათავებული 1919 წელი.

1920 წლის იანვრის პირველ რიცხვებში პოლონეთის ლაშქარი ეხმარება ლოტვას, მათთან ერთად უკუაგდებს აღმოსავლეთისაკენ ბოლშევიკებს და ფრონტი გადააქვს მდინარე სვინუნის და ოსვეის ტბის ნაპირებზე. ამის გამო პოლონეთის ფრონტი საგრძობლად მოკლდება და ფრთაზე, ბოლშევიკების მაგივრად, მოკავშირე ჯარი უდგება. ამით თავდება 1919 წლის სამხედრო მოქმედებანი.

შეიარაღებული ძალებიდან ფრონტზე იმყოფება 16 ქ. დივიზია და 14 ცხ. პოლკი, დანარჩენი ნაწილები ჯერ ისევ სახელმწიფოს შიგნით იმყოფებიან. მომქმედ ლაშქარს შემდეგი ხაზი უკავია: — ჩრდილოეთიდან იგი მოსდევს მდინარეებს — დვინას, ბერეზინას და პტიჩს; შემდეგ მდინარე უბორცს, შემდეგ სამხრეთით მისდევს დაახლოვებით შეპეტუჟკა-ჩევიჰელ-პლოსკირუჟ (პროსკუროვო)-ტარნოპოლის რკინის გზას.

(იხილეთ ნახაზი № 1).

1920 წლის მოქმედებათა დაწყების წინ შეიარაღებული ძალა ხუთ ლაშქრად იქმნა დარაზმული; სახელდობრ: ჩრდილოეთის ნაწილი ფრონტისა მდინარე ბერეზინის ნახევრამდე უკავია I ლაშქარს; ფრონტის სამხრეთი ნაწილი უკავია ორ ლაშქარს — ვოლინი II ლაშქარს, ხოლო პოდოლი VI-ეს. ფრონტის ეს ორი დიდი ნაკვითი გაყოფილია შუაზე პოლესისის გაუვალ ჭაობიან ტყეთა სივრ-

* როგორც მაგალითად: „შანიძეს სოტნია“; „აფხაზავას ატრიადი“; „ჯაფარიძეს უჩენიჩესკი ბატალიონი“; „ფედერალისტების რაზმი“; და სხვა აუარებელი ამგვარი. (ავტორი.)

ციო. ეს სივრცე ამ ლაშქრების შესაერთებლად უკავია IV ლაშქარს. მტრულად განწყობილ ლიტვის საზღვრებზე მდგომი ნაწილები დარაზმული იქმნენ VII ლაშქრად. III და V ლაშქარი არ არსებობდენ. დასავლეთის საზღვრები ამ დროს ანტანტის უმაღლეს საბჭოს საერთაშორისო ვაჭრობის საგანს წარმოადგენდა და სამხედრო მოქმედებათა უშუალო საგანს არ წარმოადგენდენ, თუმც ამ დროში ორი აჯანყება იქმნა გათამაშებული სილენიანში. პოლონეთის მიერ დაკავებული ფრონტი უფრო შორს აღმოსავლეთით მიდის, ვიდრე ეს მოკავშირეთა უმაღლეს საბჭოს უსიცოცხლო თეორიული ბაასის საზღვრებით იქმნა აღნიშნული პოლონეთისათვის.

ევროპის საერთო პოლიტიკური მდგომარეობა იმ ჟამად შემდეგი სახით გამოიყურებოდა. რუსეთში, ხანგრძლივი შინაური ომის შემდეგ, ბოლშევიკებმა გაიმარჯვეს. მათი შინაურ მოწინააღმდეგეთა შეიარაღებული ძალები უკვე სამუდამოდ არიან დამარცხებული და მათი ლიკვიდაციის დღენი დათვლილია. ანტანტამ უკვე დაანება თავი რუსეთის შინაურ საქმეებში ჩარევას და თავის დატოვებულ ნადავლით დიდათ გააძლიერა ბოლშევიკების სამხედრო ძალები. ამ შინაურ გამარჯვებებმა კრემლის ბატონებს თვითრწმენა და თავგამოდება შეუქმნა; საუცხოვოდ ხედავენ, რომ მთავარ მოწინააღმდეგე ანტანტას ვერ შესწევს ძალა ყველაფრის კარნახისათვის და, რომ იგი შეურიგდება ძალით შექმნილ ყოველ გვარ ფაქტიურ მდგომარეობას. ამ დროს ჰუნგრეთი ჯერ კიდევ ვერ გამოსწორებულა კომუნისტ ბელაკუნის მეფობის შედეგებიდან, ხოლო გერმანეთი აბოზოქრებულ სტიქიას წარმოადგენს, სადაც ხელისუფლებას მძლავრად ეხეთქებიან და არხევენ მემარჯვენე და მემარცხენე (კომუნისტური) ელემენტები. იტალია ერთი მხრივ განიცდის ძლიერ ეკონომიურ კრიზისს, მეორეს მხრივ მემარჯვენე ელემენტები ძლიერ უკმაყოფილონი არიან ზავის პირობებით. შინაური მდგომარეობა ძლიერ გამწვავებულია და ვერ ხერხდება მისი სტაბილიზაცია, მით უფრო, რომ ძლიერ აქტიურად მოქმედებენ ადგილობრივი კომუნისტები. უფრო მძიმე და არეულ მდგომარეობას განიცდის დამარცხებული ავსტრია. ბოლოს და ბოლოს მთელი ევროპა ერთ აფორიაქებულ სივრცეს წარმოადგენს, სადაც სახელმწიფოთა უმეტესი რიცხვი, შინაგან წყობილების უმწვავეს კრიზისს განიცდის. კრემლი გრძნობს, რომ მას საუცხოვოდ შეუძლია იქ დასავლეთ ევროპის და ამით მთელი ქვეყნის საკუთარ სურვილის თანახმად გადალაგ - ვადმოლაგება. აი ამ გზაზე მას ელოდება ახლად

აღმოცენებული პოლონეთის რესპუბლიკა. კრემლი ჰგონობს ამას და ჰკრეფს ძალებს ამ კედლის გასარღვევად. კაცობრიობის წინ ახლად იჭრება ნაპოლეონის მიერ დასმული მკვეთრი კითხვა: „ნუ თუ ევროპა ყაზახური უნდა იქმნეს?“. და ამ საკითხის გადაწყვეტა მთელი თავისი სიმძიმით ახალ, აღდგენის პროცესში მყოფ პოლონეთს აწვება კისერზე, გადახედეთ ბატონებო მახლობელ აღმოსავლეთის რუქას და დაინახავთ, ვის აწვა კისერზე ამ საკითხის გადაწყვეტის მეორე ნაწილი.

ჩამოთვლილ მდგომარეობის გამო, ბოლშევიკებისათვის შინაურ, ლიკვიდაციის ხანაში მყოფ, ფრონტმა მეორე ხარისხოვანი ალავი დაიკავა და პირველ, ალაგზე პოლონეთის ფრონტი აღიმართა. აქეთ-კენ დაიწყეს მათ თავიანთი ძალების შეჯგუფება 1920 წლის გაზაფხულის დასაწყისში. პოლონეთის მთავრობა საუცხოვოდ ხედავს და აფასებს მდგომარეობას და დინჯად და აუჩქარებლივ ემზადება მომავალ მძიმე ომისთვის, რომლის გატარებაც საკუთარ ინიციატივის თანახმადა სურს.

მოსკოვი უკვე 1919 წლის დამლევს შეუდგა ყველა თავისი შინაური ბრძოლებისაგან განთავისუფლებულ ძალების პოლონეთის წინააღმდეგ გადმოყვანას, მაგრამ მეორეს მხრივ ამ შეჯგუფების განმავლობაში ორჯერ შესთავაზა პოლონეთს ზავი. ეს ისეთ პრიმიტიული კვანტის სახით იქმნა გათამაშებული, რომ პოლონეთის პოლიტიკურ ხელმძღვანელობისათვის სრულიად აშკარად მოსჩანს რუსეთის სურვილი კონცენტრაციის დინჯად გათავების საშუალების მოპოებისა და დასავლეთ ევროპის წინაშე თავის მომგერიებელის როლში გადმოყვანისა. ესეთი მოქმედება ამ სახელმწიფოს ეროვნული კვანტია, რომელსაც იგი განუწყვეტლივ ხმარობს დაწყებული იოანე მრისხანედან, ხოლო მის უაღრესად გამოყენებას და განხორციელებას ლენინის მთავრობა ახერხებს. საქართველომ პეტრე დიდის და ვახტანგ მეექვსეს კავშირის შემდეგ რამოდენჯერმე გამოისცადა ამ კვანტის სხვა და სხვა ვარიანტის სიმწარე, მაგრამ აქაც რეკორდი ლენინის ველიკოროსიულ ეროვნულმა მთავრობამ დაიკავა.

როგორც უკვე აღვნიშნე, პოლონეთის მთავრობას და მის სარდლობას არ ჰქონდა სურვილი მდგომარეობის გულხელდაკრეფილ ყურებისა და გარდამწყვეტ სამხედრო გათამაშების მოწინააღმდეგის ინიციატივით გატარებისა. მან გადასწყვიტა თათონვე დაეწყო

აქტიური მოქმედება, სანამ მოწინააღმდეგე გაათავებდა თავის მომზადებას.

მტერს ორი მიმართულებით შეეძლო სამხედრო მოქმედების ფართო მასშტაბით დაწყება. ერთი იყო პოლესიის სამხრეთით მყოფი ნაწილი. აქ უკრაინიდან ვოლინით, მოწინააღმდეგე სამხრეთიდან უვლიდა პოლესიის სივრცეს და გადმოდიოდა ცენტრალურ პოლონეთში.

მეორე მიმართულება ფრონტის ჩრდილოეთ ნაწილით მოდიოდა ვილნო-ბიალისტოკის მიმართულებით, ლიტვის და გერმანიის საზღვრების გასწვრივ. ამ მიმართულებით მოწინააღმდეგე ჩრდილოეთიდან უვლიდა პოლესიის რაიონს და გამოდიოდა ცენტრალურ პოლონეთში; ამ ორი მოქმედების შეერთება შეიძლებოდა მხოლოდ მდინარე ბუგის დასავლეთით.

მტერი თავისი ძალების უმთავრეს ნაწილს პოლონეთის წინააღმდეგ, დენიკინის ფრონტიდან გზავნიდა. ე. ი. სამხრეთიდან, კავკასიის ჩრდილოეთ ნაწილიდან. ამით ცხადი იყო, რომ იგი თავის სამზადისს უფრო ადრე გაათავებდა პოლონეთის სამხრეთ ნაწილში — უკრაინაში. გარდა ამისა, უკრაინაში პოლონეთის ჯარის გამარჯვებით იბადებოდა ახალი მოკავშირე სახელმწიფო დიდი უკრაინის სახით, რაც მდგომარეობას ძირიანად სცვლიდა პოლონეთის სასარგებლოდ. აი ამ მოსაზრებათა გამო პოლონეთის სარდლობამ გადაწყვიტა რუსებზე ადრე დაეწყო თავისი აქტიური მოქმედება ფრონტის სამხრეთ ნაწილში (უკრაინის ტერიტორიაზე).

ამ დიდი ოპერაციის დაწყების წინასწარ პოლონეთის სარდლობამ გაატარა მარტში პატარა მომზადებითი მოქმედება. სახელდობრ: რუსეთის ზემოდ-აღნიშნული შეტევის ორ მიმართულებას აერთებდა ახლო ზურგში ფრონტის პარალელურად მიმავალი ორმა-კოროსტენ-ჟიტომირ-ჟმერინკის საროკადო რკინის გზა. ამ გზით მოწინააღმდეგეს, შედარებით ადვილად შეეძლო თავისი ძალების ერთ მიმართულებიდან მეორეზე გადაჯგუფება. ამ გზის გადაჭრით უახლოეს საროკადო გზად რჩებოდა მოწინააღმდეგეს მხოლოდ დნებრის აღმოსავლეთ ნაპირით მიმავალი ჰომელ-ბახმაჩ-კიევის გზა. აი ეს კოროსტენ-ჟმერინკის რკინის გზა გადაჭრილი იქმნა პოლონელების მიერ კალინკოვიჩის რაიონის დაკავებით. ამით გათავდა გადამწყვეტი ოპერაციის წინასწარი მომზადებითი მოქმედება.

როდესაც პოლონეთის სარდლობა უკვე ათავებდა უკრაინის ფრონტზე შეტევის მომზადებას, გამოირკვა, რომ მოწინააღმდეგე

თავის ძალთა უმთავრეს ნაწილს ჩრდილოეთის ფრონტზე აჯგუფებს, და აქ უფრო ადრეა მოსალოდნელი მისი შეტევის დაწყება. უკრაინის ფრონტზე პოლონეთის სარდლობას უკვე გათავებული აქვს შეტევის გამზადება. აქედან ჩრდილოეთის ფრონტზე ჯარის გადაჯგუფებას იმდენი დრო სჭირია, რომ რუსების შეტევას ვეღარ წაასწრობს და ინიციატივა მოწინააღმდეგეს ხელში დარჩება. ამავდროს უკრაინის ფრონტის შესუსტებით აქაც ინიციატივა მტერს ჩაუვარდებოდა ხელში. ამ მოსაზრებით პოლონეთის სარდლობამ არ მოისურვა ინიციატივის დათმობა და გადასწყვიტა უკრაინის ფრონტზე შეტევაზე დაუგვიანებლევ გადასულიყო.

ამ ფრონტზე რუსეთის ორი ლაშქარი იდგა. XII ლაშქარი, რომელიც ეყრდნობოდა კოროსტენ-კიევის რკინის გზას და XIV, დაყრდნობილი ჟმერინკა-ოდესის ლიანდაგზე. აერთიანებდათ მათ კოზიატინის კვანძი კიევ-ჟმერინკა და ჟმერინკა-კოროსტენის რკინის გზებისა. (იხილეთ ნახაზი № 2). ამ ფრონტს პოლონეთის სარდლობამ შეუტია სამ ლაშქრად დარაზმულ 8 ქვეითი ჯარის დივიზიით, 1 ცხ. დივიზიით და 2ცხ. ბრიგადით. ეს ოპერაცია მთავარ სარდალმა პირადი ხელმძღვანელობით გაატარა, ხოლო მთავარი ამოცანა, ახლად შექმნილ მესამე ლაშქრის უფროს გენ. რიდ-სმიგლის დაავალა. შეტევა დაიწყო 25 აპრილს. მოპირდაპირის ლაშქრები გაყოფილ იქმნენ პოლონელების მიერ ჟიტომეჟ-კოზიატინის რაიონში შეჭრით, რის შემდეგ ორი ფრთიდან კონცენტრაციული შეტევით უკუგდებულ იქმნა მტრის მე-XII-ე ლაშქარი, რომელსაც უკან დასახევი გზა გადაუჭრა ცხენოსანმა ჯარმა. რუსებმა გაარღვიეს უკან დასახევი გზა და დიდის ზარალით დაიხიეს კიევისაკენ. ამ მოქმედების განვითარებასთან ერთად პოლონელების VI ლაშქარი უტევს ბოლშევიკების XIV ლაშქარს და გამოდის ჟმერინკა-ვინნიცის რაიონში. აქ შეგროვილი ცნობების თანახმად, რუსები ემზადებიან კიევის რაიონში ბრძოლის საწარმოებლად, ამისთვის სარდლობამ გააძლიერა III ლაშქარი და დაავალა მას დნებრის დასავლეთ ნაპირის დაპყრობა მდინარე პრიპეტის და კრასნოს შუა, ხოლო თვით კიევში მას უნდა აღედგინა ხიდები და დნებრის აღმოსავლეთ ნაპირზე დაეკავებინა ხიდის საფარი. დანარჩენ ორ ლაშქარს დაევალიათ კიევის გალაშქრების სამხრეთიდან დაფარვა. 9 მაისს პოლონელები უბრძოლელად იკავებენ კიევს და აქ ირკვევა, რომ რუსებმა უკან დახევით აიცილეს თავიდან უხერხული და სახიფათო ბრძოლა და იკავდენ მხოლოდ დნებრის მარჯვენა ნაპირს კიევის

რაიონში. აქ გადაწყვეტილი იქმნა დნეპრის ნაპირის მოგერიებითი დაცვა, ხოლო II ლაშქრით სამხრეთისაკენ ვალაშქრება, მაგრამ ამ დროს საერთო ფრონტის ჩრდილოეთ ნაწილში მომხდარმა ამბებმა სულ სხვა მიმართულება მისცა მოვლენათა შემდეგ განვითარებას.

ამავე დროს ჩრდილოეთის ფრონტზე რუსები მთელი თვის განმავლობაში ძალთა შეგროვებას აწარმოებენ და ამზადებენ დიდ გარდამწყვეტ ხასიათის ოპერაციას. პოლონეთის სარდლობამ გადასწყვიტა აქაც დაასწროს მოწინააღმდეგეს. განზრახულ იქმნა 17 მაისს შეტევის დაწყება პოლესიის ჩრდილოეთ რაიონიდან. აქედან უნდა გამოსულიყო ოთხი დივიზიის შეტევა (ამ რიცხვში ერთი დივიზია უკრაინის ფრონტიდან იყო გადმოყვანილი). რუსების, მინსკზე შესატევად მზადებაში მყოფ, ნაწილების ზურგის მიმართულებით. მაგრამ უკვე გვიან-ლა იყო; 14 მაისს დაიძრა რუსების შეტევა. მათ განზრახვა ჰქონდათ უკუეგდოთ პოლონეთის ჯარი პოლესიის ჭაობებზე და აქ გაენადგურებიათ იგი. ამ განზრახვით 14 მაისს დაიძრა რუსების ექვს ქ. ჯარის და ერთ ცხ. ჯარის დივიზიის შეტევა ლეპელის რაიონიდან პირდაპირ დასავლეთის მიმართულებით. ამავე დროს ამაზე სუსტი ჯგუფი უტევს პოლონელებს ჩრდილოეთიდან ლოტვის და ლიტვის საზღვრების გასწორივ. (ლოტვა ამ დროს საზავო მოლაპარაკებას აწარმოებდა რუსეთთან, ხოლო ლიტვა პოლონეთისადმი აშკარად მტრულ განწყობილებაში იმყოფებოდა).

(იხილეთ ნახაზი № 3).

აი ეს შეტევა ეკვეთა პოლონეთის I ლაშქარს, რომელსაც ხაზში სულ ორი დივიზია ჰყავდა. მისმა ადგილობრივმა კონტ-შეტევებმა შედეგად ვერ მოიტანეს, ხოლო მაშველად მოსული ახალი დივიზია ბრძოლა ნაწილობრივ შთანთქა. I ლაშქარმა დაიწყო უკან დახევა. მისი მთავარი ძალები სამხრეთის მიმართულებით, მოლოდენილზე იხევდნენ; ხოლო ერთი ნაწილი დასავლეთისაკენ. შეტევის მეოთხე დღეს რუსების მთავარი ძალები შემოტრიალდნენ სამხრეთისაკენ და მიმართულება მოლოდენილზე აიღეს, რომ აქედან პოლონეთის ჯარი უკუეგდოთ პოლესიის ჭაობებზე. ამავე დროს აამოქმედეს სამ ფრონტის სამხრეთი ნაწილიც და დაიწყეს შეტევა მინსკის მიმართულებით. მაგრამ, მაისის ბოლო რიცხვებში, პოლონელების წინააღმდეგობა ნელ ნელა მძლავრდება, ბრძოლაში მონაწილეობას იღებს სამხრეთიდან გადმოყვანილი ახალი დივიზიები და ბოლშევიკების შეტევა ნელდება და შემდეგ ჩირღმბა. ამ

შეტევის შედეგში მოწინააღმდეგე ტომარის სახით შეიჭრა პოლონელების ფრონტი. ეს მდგომარეობა გამოიყენა პოლონეთის სარდლობამ და 1 ივნისს შეუტია მოწინააღმდეგეს ორი ფრთიდან: მის მარჯვენა ფრთას ოთხი ქვეითი დივიზიით და ერთი ცხ. ბრიგადით, ხოლო მარცხენა ფრთას ორი დივიზიით. მტერი უკუგდებულ იქნა მდინარე აუტას და ბერეზინის ნაპირზე, სადაც პოლონელებმა ფრონტის გამაგრება დაიწყეს.

ჩრდილოეთის ფრონტის ამ მოვლენებმა აიძულეს პოლონეთის სარდლობა შეემცირებინა თავისი ძალები უკრაინის ფრონტზე. ამის გამო აქ განზრახული შეტევითი ოპერაცია ვეღარ იქნა სისრულეში მოყვანილი. მოწინააღმდეგემ ზიანის შესავსებად თავისი XII ლაშქარი კიევის აღმოსავლეთით დასწია და საბრძოლო შეხებას მხოლოდ კიევის ხიდის საფართან იკერდა. ამ მდგომარეობაში უცდიდა იგი ბუდიონის ცხენოსან ლაშქრის დენიკინის ფრონტიდან სალაშქრო წესით ჩამოსვლას.

პოლონეთის სარდლობას ამ დროს უკრაინის ფრონტზე მხოლოდ ორი ლაშქარი-ღა ჰყავს — III ლაშქარი კიევის რაიონში დაყენებული ფრონტით აღმოსავლეთისაკენ, და მის მარჯვნივ VI ლაშქარი, დაყენებული ფრონტით სამხრეთისაკენ, ოდესის მიმართულებით. ბოლშევიკების სარდლობამ მიზნად დაისახა კიევის (მე-3 ლაშქრის) განადგურება. მაისის უკანასკნელ დღეებში ბუდიონის ცხენოსანი ლაშქარი ეკვეთა პოლონელთა VI ლაშქრის მარცხენა ფრთის დივიზიას. შეტევას აწარმოებდა ოთხი დივიზია და ერთი ბრიგადა ცხ. ჯარისა. მიუხედავად პირველი მარცხისა და დიდი ზიანისა, ამ დივიზიამ მკაცრი წინააღმდეგობა გაუწია მოწინააღმდეგეს და ხაზი უცვლელად შეირჩინა, მაგრამ ამ წინასწარმა ბრძოლამ შთანთქა მთელი თავისუფალი მაშველი პოლონელთა სარდლობის. 5 ივნისს რუსების ოპერაცია მთელი თავისი ძალით იწყება; რუსების XII ლაშქრის ერთი ნაწილი უტევს პოლონელთა კიევის ლაშქარს კედაროდან, ხოლო მისი უმეტესი ნაწილი კიევის ჩრდილოეთით ლახავს დნებრს და უტევს მოწინააღმდეგის ზურგს ბოროდზიანკის მიმართულებით. ჰმავე დროს (იხილეთ ნახაზი №4) რუსების XIV ლაშქრიდან გამოყოფილი იაკირის ჯგუფი ლახავს დნებრს კიევის სამხრეთით ბიალი ცერკვის რაიონში და ხვასტოვის მიმართულებით მეორე ფრონტიდან უტევს კიევის ლაშქარს. ამ კონცენტრიულ შეტევასთან ერთად ბუდიონი მთელი თავისი ლაშქარით უტევს პოლონელების III და VI ლაშქართა ბლანდს, არღვევს მის, გამოდის

მესამე ლაშქარის ზურგში და იპყრობს ბერდიხოვის და ჟიტომერის რაიონს. აქ მან მიიღო ბრძანება, რომ ზურგიდან შეეტია კიევის ლაშქარისათვის; ამისთვის შემობრუნდა აღმოსავლეთისაკენ, მაგრამ ბოლოს ირჩია ქალაქების აღება, შეტრიალდა ახლად და იხუვლა დასავლეთისაკენ. აქ მან პირველად იჩინა მოქმედების ერთგვარი ხასიათი, რომელიც ბოლშევიკებს ბოლოს ძლიერ ძვირად დაუჯდათ. კიევის ლაშქრის უფროსმა პირადათ გადასწყვიტა, რომ დარჩენილიყო კიევის რაიონში და აქ დნეპრის დასავლეთ ნაპირზე ეწარმოებინა მოგერიება; მთავარ სარდალის სურვილი კი იყო, რომ III და VI ლაშქართ დასავლეთისაკენ კონცენტრირული შეტევით მოესპობუდიონის ცხენოსანი ლაშქარი. ამისათვის უკარნახა III ლაშქარის უფროსს, რომ დაეხია ჟიტომირის მიმართულებით. კავშირის უქონლობის გამო III ლაშქარმა უკან დახევა მხოლოდ 10 ივნისს დაიწყო. ამ დროს ჟიტომერი უკვე მტრის ხელში იყო და ამის გამო მესამე ლაშქარი იძულებული იქმნა დაეხია კოზიატინის მიმართულებით. აქაც გზა უკვე გადაჭრილი იყო და იძულებული იქმნა ბოროდზიანკასთან დასავლეთისკენ გზა ბრძოლით გაერღვია. აქ იჩინა თავი ბუდიონის შეცდომამ, რომ მან მიზნად გეოგრაფიული პუნქტები ამოირჩია და მტრის ცოცხალ ძალებს კი გულმოდგინედ აუტყცია.

III ლაშქარმა დიდი სივრცე დასტოვა, მაგრამ მტერმა ვერ მოახერხა მისი განადგურება და ვერც დამარცხება; მიუხედავად ამისა ინიციატივა მტრის ხელში იყო და უკან დახევა გრძელდებოდა. ეს უკან დახევა გაგრძელდა კიევზე შეტევის წინ დაკავებულ ხაზამდე. აქ პოლონეთის სარდლობამ სცადა ინიციატივის ხელში ჩაგდება და ბუდიონის ლაშქარის მოსასპობად შეტევაზე გადასვლა. დასაწყისში ამ მოქმედებამ ადგილობრივ წარმატებასაც მიაღწია მაგრამ მოწინააღმდეგის მიერ მარცხენა ფრთაზე წარმატების მოპოვებამ, ხოლო მეორეს მხრივ ბუდიონის მიერ ახლად ფრონტის გარღვევამ აიძულა პოლონელები დაეხიათ რუენოს (როენო) რაიონამდე. აქ უკვე ერთეულებს ეტყობათ ფსიხიკური გავლენა მოწინააღმდეგის მოქმედებისა. ივნისის ბოლო რიცხვებში მთელი უკრაინის ფრონტი განაგრძობს უკან დახევას. მის გარეშე III და VI ლაშქრები შედარებით ნელა იხევენ, მაგრამ შუაში ახლად შექმნილი II ლაშქარი, რომლის წინაც ბუდიონი მოქმედებს, ღრმად შეზნეჭილია დასავლეთისაკენ. ამ რაიონში ფრონტის ახალი უფროსი გენ. რიძ-შმიგლი ახლად ეცადა შეტევაზე გადასვლას და ბუდიონის ლაშქრის მოსპობას, მაგრამ ვერც აქ მოხერხდა ამის მიღწევა. 5 ივლისს ბუდიონი იკავებს რუენოს და ამით ჰპოვებს საშუალებ-

ბას პოლონელების VI ან II ლაშქრის ზურგში გამოსვლისა. ამის გამო გადაწყვეტილ იქმნა უკან დახევის გაგრძელება ისე, რომ VI ლაშქარმა დაჰვაროს ლვოვის მიმართულება, ხოლო II კოველის მიმართულება. III ლაშქარმა სარნის მიმართულებით დაიხია. უშუალო კავშირი II და VI ლაშქართა შუა გაწყვეტილი იქმნა. 10 ივლისს პოლონელთა ნაწილებს უკვე მდინარე სტირის და ზბრუჩის ხაზი უკავიათ.

ამ დროს ჩრდილოეთის ფრონტზე უფრო დიდი მნიშვნელობის მოქმედებანი მძვინვარებენ. მიუხედავად თავის პირველი დამარცხებისა, რუსეთის სარდლობას და მის პოლიტიკურ ხელმძღვანელობას სწორეთ აქა სურთ ომის ბედის გადაწყვეტა და მის გენერალურ ბრძოლის გათამაშება. აქ სურთ მათ მოწინააღმდეგისათვის სასიკვდილო კვებების მიძღვნა; აქ ხედვენ ისინი უახლოეს გზას ევროპის აფორიაქებულ პოლიტიკურ სცენაზე გამოსასვლელად, ამ მიმართულებით ყველაზე მალე შეუძლიათ მათ დამარცხებულ სახელმწიფოთა შუა გულში გამოსვლა, სადაც მათ ყველაზე კარგი ნიადაგი ეგულებათ თავის მოქმედებათა გასამტკიცებლად — ეს ცენტრალური ევროპაა და ნამეტნავად, მაშინ ბოლშევიკებისათვის სიმპატიური, გერმანეთი. აქ 4 ივლისს დილით შეუტია პოლონელებს ჩრდილოეთიდან რუსების ორმა ლაშქარმა. და იმავე დღეს ამოდრავდა მთელი დანარჩენი ჩრდილოეთის ფრონტი. ბოლშევიკების ჩვიდმეტი ქ. ჯარის ორი დივიზია და ორი ბრიგადა ცხენოსანი ჯარისა, ოთხ ლაშქრად დარაზმული, ეკვეთა პოლონელების სამ ლაშქრად დარაზმულ ქვეითი ჯარის ათ დივიზიას და ორ ბრიგადას და ცხენოსანი ჯარის ერთ ბრიგადას. პოლონელების ადგილობრივმა კონტრშეტევებმა ვერავითარი შედეგები ვერ მოიტანეს და შთანთქქეს მთელი თავისუფალი მამველი ფრონტის უფროსისა. უკვე შეტევის პირველ ორ დღეში ჩამოყალიბდა მოწინააღმდეგის სურვილი: იგი მძლავრად უტევდა პოლონეთის I ლაშქრის ორივე ფრთას (იხილეთ ნახაზი №5). ამ ლაშქრის უფროსი უკვე 5 ივლისს იქმნა იძულებული დაეწყო უკან დახევა, რომელიც ორი მიმართულებით მიმდინარეობდა. მთავარი ძალები იხევენ სამხრეთ-დასავლეთისაკენ მოლოდენიანზე, ხოლო ორი დივიზია დასავლეთისაკენ ვილნოს მიმართულებით. ეს ის დღეა, როდესაც ბუდიონიმ რუენო დაიკავა და პოლონეთის მთელი ფრონტი ლოტვიის საზღვრიდან რუმინეთის საზღვრამდე უკან იხევს. უკვე მთავარსარდლობისათვის

ცხადი შეიქმნა, რომ ადგილობრივი კონტრ-შეტევანი და უკან დახვევა მტრის უშუალო წნევის ქვეშ არავითარ შედეგს არ მოიტანს. ამისათვის მან განიზრახა ჩამოშორდეს მოწინააღმდეგეს, შესწყვიტოს მასთან საბრძოლო შეხება, გადააჯგუფოს ძალები ახალ წინააღმდეგობის ხაზზე და აქედან დაიწყოს რადიკალური ხასიათის ოპერაცია. ამ მიზნისთვის ამორჩეული იქმნა გერმანელთა ყოფილი ფრონტის ხაზი ვილნო-ლუბინეცის სივრცეზე. მაგრამ ამ სივრცეზე ვერ მოხერხდა მტერთან შეხების შეწყვეტა, მაშველი დახარჯული იქმნა ამ ხაზზე გადმოსვლამდე; და მაშინ, როდესაც პოლონელების IV ლაშქარი ამ ხაზის ორი-სამი დღის მანძილის წინ იბრძოდა, მის მარცხნივ მდგომი I ლაშქარი უკვე ცილდებოდა ამ ხაზს. მას ჩრდილოეთიდან შემოუარა რუსების IV ლაშქარმა და 14 ივლისს მარცხენა ფრთიდან შეტევით გაის ცხენოსან კორპუსმა ვილნო დაიკავა. როგორც უკვე აღვნიშნე, ეს ხდება მაშინ, როდესაც სამხრეთით პოლონელების IV ლაშქარი ამ ხაზზე ჯერ არც კი გადმოსულა. აქ უნდა აღინიშნოს, რომ აქედან დაწყობილი თვით ვარშავამდე მტერი პირდაპირ სიჯიუტით, მთელ თავისი წინსვლის განმავლობაში, მთელის დაჟინებით უტევს პოლონელების მარცხენა ფრთას, ჯერ ლიტვის საზღვრების და შემდეგ გერმანელების საზღვრების გასწვრივ. აქ აშკარად გამოიყურება რუსების განზრახვა: უკუაგდოს პოლონეთის ჯარი პოლესიის უღრან ჭაობებზე და თუ ეს ვერ მოხერხდა, ამ პოლესიის სამხრეთიდან გამომავალ უკრაინის ფრონტის წინმავალ ლაშქრებზე. გერმანელთა ყოფილი ფრონტის ხაზის გადმოლახვის შემდეგ პოლონეთის სარდლობამ განიზრახა მდინარე ნემანის და შჩარის ხაზზე გამავრება და აქედან გადასვლა შეტევაზე. ვერც ამ ხაზზე მოხერხდა ფეხის მოკიდება. მაშინ, როდესაც პოლონელების ნაწილები ეფარებოდნენ ნემანის ხაზს, გაის ცხ. კორპუსმა, რომელიც გამუდმებით უვლიდა პოლონელების მარცხენა ფრთას, 19 ივლისს მოულოდნელი შეტევით გროდნო დაიკავა და ამით პოლონელების მარცხენა ფრთაზე ნემანის ხაზი გადმოლახა. გარდა ამისა 21 ივლისს ქალაქ კლონიმთან გადმოლახულ იქმნა ამ ხაზის მარჯვენა ფრთაზე მდინარე შჩარაც. ამ დროს საერთო მდგომარეობას ერთი ფსიხიკური მოვლენა დაეტყო: სამხრეთ ფრონტზე, მიუხედავად უკან დახვევისა, „ბუდიონიადის“ ფსიხოზი თავდება, ფრონტი მაგრდება და ნაწილების წინააღმდეგობის ვარგისობა იზრდება და ძლიერდება. ჩრდილოეთის ფრონტზე წინაუკმოდ, ნაწილებს ეტყობათ ერთგვარი ხალისის დაკარგვა და ვარგისობის დაცემა. პოლონეთის სარდლობამ გადასწყვიტა თავის განზრახვის განხორცი-

ელებას მდინარე ნარევის და ბუგის ხაზიდან შეუდგეს, ხოლო ამ ხაზზე ფეხის მოსაკიდებლად აუცილებლად სცნო ძალების სამხრეთ ფრონტიდან გადმოყვანა, ამისთვის კი გადასწყვიტა შეეტია ბუდინისათვის, რომ იგი დროებით მაინც გაუმზენეიანებინა.

ბუდიონი რუენოს აღების შემდეგ, სამხრეთისაკენ გაეშურა, ამ დროს ქალაქ ბროდის რაიონში იმყოფებოდა, ლვოვისაკენ მიერეკებოდა და რავარუსკას და ლვოვის რკინის გზის გადაჭრას ლაშობდა. აქ მას პოლონელებმა სათანადო გადაჯგუფების შემდეგ ორთავე ფრთაზე შეუტყეს და უკუაგდეს. ბუდიონის ჯარმა უკან დახევა დაიწყო და პოლონელების მოქმედებას სერიოზული გამარჯვების სახე მიეცა. ამ დროს, 1 აგვისტოს, ბოლშევიკები იპყრობენ ბრესტს (ბრესტ-ლიტოვსკი) მდინარე ბუგზე. პოლონეთის სარდლობისათვის ეს მოვლენა მოულოდნელი იყო. ამით გახსნილ იქმნა სამხრეთ ფრონტის მარცხენა ფრთა, რის გამოც სარდლობა იძულებული შეიქმნა უკან დაეწია თავის II ლაშქარი (უკრაინის ფრონტისა). ამ რადიკალურ ცვლილებებმა გადახაზეს ბუდიონის წინააღმდეგ ასე კარგად დაწყებული შეტევა და ეს შეტევა შეჩერებულ იქმნა. მიუხედავად ამისა მას მაინც დიდი შედეგი მოჰყვა: ცხენოსანი ლაშქარი უკუგდებულ იქმნა, აღდგენილ იქმნა ტაქტიკური კავშირი VI ლაშქართან, და ამან საბოლოოდ გარდაქმნა უკვე გამაგრებული სულიერი ღირსება მებრძოლთა, რომელიც ხანგრძლივ დახევის შემდეგ ერთგვარ შერხევას განიცდიდა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ნარეე-ბუგის მარჯვენა ფრთაზე 1 აგვისტოს ბოლშევიკებმა ბრესტი დაიკავეს, ამავე ხაზის განაპირა მარცხენა ფრთაზე გაის ცხენოსან კორპუსმა 3 აგვისტოს ქალაქი ლომჟა დაიკავა და მეორე დღეს ოსტროლენკას მიადგა. ამით ნარეე-ბუგის ხაზიდან ძირითად მნიშვნელობის ოპერაციის დაწყება შეუძლებელი შეიქმნა; ამის გამო მთავარ სარდალმა დაადგინა: გარდამწყვეტ ბრძოლის მდინარე ვისლაზე გაცემა. ხოლო ამ ბრძოლისთვის სათანადო გადაჯგუფების ჩასატარებლად და მისთვის სათანადო დროის მოსაგებად, მოისურვა მოწინააღმდეგის ამ ხაზზე, რაც შეიძლება მეტი ხნით დაგვიანება. ამ მოსაზრებით პოლონელები, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ხაზი ფაქტიურად უკვე ორთავე ფრთიდან შემოვლილი იყო, მტერს გააფთრებულ წინააღმდეგობას უწევდნენ. ამ სახით სარდლობამ მოიგო დაახლოვებით ერთი კვირა დრო; გარდა ამისა, ხანგრძლივი უკან დახევის შემდეგ, ამ ფრონტზე ეს პირველი სერიოზული და შედეგიანი შებრუნება იყო უკვე გალაღებულ მოპირდაპირის წინააღმდეგ. ამ გარემოებამ, ისევე როგორც სამხრეთ

ფრონტზე, პოლონელთა ლაშქარში სულიერი გარდაქმნა გამოიწვია, ასწია თვითმცნება და შემდეგ ბრძოლისათვის ხალისი დაუბადა.

ამ ბრძოლის განმავლობაში 5-6 აგვისტოსთვის მთავარსარდალმა უკვე ჩამოაყალიბა თავისი განზრახვა და შეუდგა ბუგის ხაზის მოსაზრებულ დატოვებას და გენერალურ ბრძოლისთვის ჯარის გადაჯგუფებას.

ესე გამოიყურებოდა მდგომარეობა ოპერაციული თვალსაზრისით, რომელსაც იცნობდა მხოლოდ სამხედრო ხელმძღვანელობის განსაზღვრული წრე. მაგრამ როგორ ხედავდა ამ მდგომარეობას და როგორ აფასებდნენ მას პოლონეთის ფართო საზოგადოება და ევროპის მაშინდელი ბედის გარდამწყვეტი ელემენტები.

ხანგრძლივი უკან. დახევა და მარცხი პოლონების საზოგადოებას ნელ ნელა ართმევდა ხალისს და აღელვებდა. ეს გრძნობანი, მდგომარეობის მუდმივ გართულებასთან ერთად, თანდათან იზრდებოდნენ და ახლად შექნილ სახელმწიფო მანქანას მძლავრად არხევდნენ; ისედაც რთულ მდგომარეობას ზედმეტად ართულებდნენ და აძნელებდნენ პასუხისმგებელ მმართველ ელემენტების მუშაობას. ეს ნორმალური მოვლენაა: ერთის მხრივ სრული უინტერესობა და გულგრილობა სამშობლოს ბედისადმი ასეთ ტრალიულ წუთებში პატრიოტისთვის პირდაპირ დანაშაულია; მეორეს მხრივ უღისციპლინო გულმოდგინება და ზედმეტი მღელვარება უაღრესად კრიტიკულ წუთებში, ძლიერ ართულებს მდგომარეობას და ხშირად შეიძლება კატასტროფის უშუალო მიზეზადაც კი შეიქმნეს. ეს საზოგადოების გულის გატეხა კიდევ ზედმეტ უარყოფით მოვლენად ბრუნდებოდა ფრონტზე მებრძოლთა რიგებში. მაგრამ მდგომარეობის უაღრესად გამწვავებამ და ეროვნული უბედურების უშუალო სიახლოვემ გადატეხა ეს სულიერი მდგომარეობა და ერის მკერდიდან მისი უდიდესი შემძლებლობა გამოჰკვეთა. უკვე ბუგზე წარმოებულ ბრძოლის დროს დაეტყო ერს გავიძება და თავგამოდებულ ბრძოლის სურვილი. ახლად მოწვეული თავდაცვის საბჭო შეუდგა მოხალისეთა ლაშქარის გაწვევას, რომლის რიცხვმაც 80.000 მიაღწია. ეს ძალები უმეტესად გამოყენებული იქმნენ არსებულ ერთეულთა შესავსებად. გარდა ამისა გაწვეულ იქმნა 1890-1894 წლების ჯარისკაცთა თადარიგი.

უფრო რთულად გამოიყურებოდა პოლონეთის საერთაშორისო მდგომარეობა. ინგლისმა თავიდანვე არასიმპატიური პოზიცია დაიკავა პოლონეთისადმი. ეს განწყობილება ხანდისხან პირდაპირ მტრულ გამომეტყველებას იღებდა ხოლმე. (საერთოდ ინგლისის პოზიცია

ასეთი იყო ყველა ახლად შექმნილ ეროვნულ ელემენტების წინაშე, გარდა მის მიერ აჯანყებულ არაბეთისა). საფრანგეთი პოლონეთს დიდი სიმპატიით უყურებდა და მატერიალურ დახმარებასაც უწყევდა, მაგრამ ნათლად სჩანდა, რომ თუ პოლონეთი თავის არსებობას თითონვე ვერ გამოსტყედავდა, მას საფრანგეთი, მაგალითად, დენიკინის თანაბარ დახმარებას არ გაუწყევდა და უბედურების შემთხვევაში ორიოდე პლატონიური პროტესტით დაკმაყოფილდებოდა. გერმანეთმა, ლიტვამ და ჩეხოსლოვაკიამ პირდაპირ მტრული პოზიცია დაიკავეს და უაღრეს გაჭირვების წუთებში მათი შეიარაღებული სამტრო ინტერვენცია არ იყო გამოკლებული შესაძლებლობათა რეპერტუარიდან. ჯერ ისევ 1919 წლის დეკემბერში, მოკავშირეთა უმაღლეს საბჭომ პოლონეთს აღმოსავლეთ საზღვრად მდინარე ნარევი და ბუგის ხაზი აღუნიშნა გროდნოს და ბუეშჩის (ბრესტ-ლიტოვსკი) გამოკლებით. ვარშავის ბრძოლის დღეებში მოკავშირეთა უმაღლესი საბჭო პოლონეთს ძალას ატანს და აიძულებს, რომ მიიღოს მის მიერ ნაკარნახევი ზავის პირობები. ეს პირობები ლოიდ ჯორჯის კარნახისა შემდეგია: პოლონეთი იხევს აღნიშნულ მდინარეთა ხაზზე, ვილნოს დაუყონებლივ გადასცემს ლიტვას, გალიციაში სამხედრო მოქმედებები შეწყვეტილ იქმნებიან ბრძოლის ხაზზე და პოლონეთი დაემორჩილება უმაღლეს საბჭოს დადგენილებებს სილეზიის, ლიტვის, გალიციის და ჩეხოსლოვაკიის საზღვრების საკითხებში. აი ამ პირობების მიღების შემდეგ ლოიდ ჯორჯი ჰპირდება პოლონეთს თავის პირად შუამდგომლობას და თუ რუსეთი არ მიიღებდა ამ პირობებს, მაშინ ანტანტა აღუთქვამდა პოლონეთს „შეძლებისდაგვარად“ მატერიალურ დახმარებას.

ამ პოლიტიკურ უკიდურეს გართულების დროს, პოლონეთის ჯარის მთავარსარდალი და მისი მთავრობის ხელმძღვანელი ნათლად ხედავს, რომ ყოველგვარ დიპლომატიურ ლაყობის გარეშე, პოლონეთის ზედს გადაწყვეტს მხოლოდ და მხოლოდ პოლონელი ჯარისკაცი თავისი დაწყულულებული ფეხებით თავის სამშობლოს მკერდზე. აი ამის გამო პოლონეთის სარდლობა სახელმწიფოს მდგომარეობას სრულებითაც არა სთვლის ესეთ ტრალიკულად, მკვიდრი და მაგარი ხელით აწარმოებს თავის განზრახვათა განხორციელებას და ურყევლად აწყობს ქაღალდებს გარდამწყვეტ ბრძოლის გასათამაშებლად. სარდლობა იწყობს მდინარე ბუგის ხაზის მოსაზრებულ დატოვებას და ვარშავის ბრძოლის გეგმის უშუალო განხორციელებას. ერის ძარღვების დაჭიმვა თავის უაღრეს წერტილს აღწევს. ვარშავას ესმის ზარბაზნების გრიალი და გრძნობს სუეოროვის სისხლიან ორგის აჩრ-

დილს. ევროპა თითქმის ხელ-აღებული სახით შესცქერის მდგომარეობას. ვოლფის ტელეგრაფიული სააგენტო უკვე აქვეყნებს ცხობას, რომ ვარშავა მოწინააღმდეგემ დაიპყრო....

მაგრამ ერის სულიერი გარდამქმნელი გადატეხვა უკვე მოხდენილია და სარღლობა გრძნობს უკვე, რომ ხელახლად ხელში ჰყავს და განაგებს მდგომარეობათა მსვლელობასა და ანთებულ ერის მორჩილ შემძლებლობას. გრძნობს თავისადმი ერის სრულ ნდობას და რწმენას. ეს კი წარმოადგენს უმეტეს ნაწილს ომის ბედისა მებრძოლ მხარეზე დამოკიდებულ, ელემენტებისას. **ვხედავთ, ბატონებო, რომ ერის უაღრეს გაჭირვების წუთებში, როდესაც სდგება მისი არსებობის საკითხი, ამის მთელი პასუხისმგებლობა მის სარღლობას აწვევა კისერზე.** ეს ის მომენტი, რომლისაც ეშინია და ერიდება ოთხმოცდაცხრამეტი პროცენტი სამხრეულების მტარებელთ პირთა. ეს ის მომენტი, რომლისთვისაც ერი ყველაფერს სთმობს და აპატიებს, ოღონდ ამ წუთებში მისცეს მას თაობამ შვილი, რომელიც დინჯის გულთით და მთელის შეგნებით მიიღებს ისტორიის წინაშე ამ პასუხისმგებლობას თავის თავზე, ხოლო მეორეს მხრივ, რომ მოახერხოს მან მიანიჭოს ერს ამ გარდამწყვეტ წუთებში სულის სიმშვიდე და რწმენა თავისადმი. ეს ჰარმონია ვერ შეიქმნება ერთბაშად ტრადედიის უაღრეს წუთებში. ამისთვის საჭიროა მთელი აღზრდა ერის და მისი მხედრობის, და ხანგრძლივი, სრულ ნდობის ატმოსფეროში წარმოებული ჰარმონიული მუშაობა. აი ამისთვისაა, რომ მხედრობის აღზრდა, განათლება და ცხოვრება სულ სხვა გვარად არის წარმოებული. პოლონეთის ბედნიერება იმაში გამოიხატება, რომ ამ მძიმე წუთებში აღმოუჩნდა მას სათანადო შვილი. რომელმაც იკისრა ამის პასუხისგება და ერის უმრავლესობამ იწამა იგი. ეს იყო მისი მთავარსარდალი იოსებ პილსუდსკი.

აქ საჭიროა ყურადღება მივაქციოთ ბრძოლის და საერთოდ ომის წარმოების ერთ თვისებას. ბრძოლა იწყება, ვითარდება და მწვავედება. ეს სიმწვავე და გაჭირვება თანდათან იზრდება თავის სიძლიერით და თავის უმაღლეს წერტილს უახლოვდება და ამის შემდეგ სწყდება მისი ბედი. აი ეს სიმწვავის გაძლიერება ბრძოლის აუცილებელ კრიზისს წარმოადგენს, ბრძოლის ბედის გადაწყვეტის წინ, აუცილებლივ თავის უმაღლეს წერტილს უნდა მიაღწიოს. ამ კრიზისის თავიდან აცილება შეუძლებელია. გარდა ამისა, თუ ბრძოლა სწარმოებს ორ ღირსეულ მოწინააღმდეგის შორის, რომელთა რიცხვი, ტენიკური საშუალებანი და სულიერი ღირსება დაახლოვებით თანაბარ სიმაღლეზე სდგანან, მაშინ ეს კრიზისი უფრო მწვავე და მძაფრ ხასიათს

დებულობს და ბრძოლის მწარმოებელიდან მოითხოვს უდიდეს რისკს და ყველაფრის ერთ ქაღალდზე დასმას. რაც უფრო გადამწყვეტი და ძარბოვითი გამარჯვების მოპოების სურვილი აქვს მას, მით უფრო დიდი რისკის გაწევია საჭირო. უამისოდ გარდამწყვეტ ბრძოლის მოგება შეუძლებელია. ყველა ამის პასუხის გება მხოლოდ და მხოლოდ ერთმა პიროვნებამ უნდა იკისროს თავის თავზე — ეს მთავარსარდალმა უნდა აიღოს თავის სახელზე. რომ განვიხილოთ უდიდესი გამარჯვებანი, დავინახავთ, რომ გამარჯვების მოპოების რამოდენიმე საათით წინ გამარჯვებულნი თითონ ბეწვზე ეკიდენ ხოლმე კატასტროფიულ დამარცხებიდან. მაგალითად, სამსონოვის ლაშქარის მოსპობის დროს, გერმანელთა VIII ლაშქარი თითქმის ბრძოლის ყოველ დღეს პირდაპირ კატასტროფის პირას იდგა ხოლმე. ნაპოლეონის მოქმედებებში, თითქმის ყველა ბრძოლა შეიცავდა ესეთ კრიზისს. ეხლა მიიღეთ მხედველობაში, რომ არც ერთი ბრძოლა არ წაგებულა იმის წინ, სანამ მთავარსარდალს არ უგრძენია თავი დამარცხებულად, მაგრამ არ აუღია ხელი ბრძოლის წარმოებიდან და ხელმძღვანელობიდან. მეორეს მხრივ თვით ბრძოლის წარმოების მომენტში მთელი კრებული მისი თანამშრომლებისა ამ კრიზისის განვითარებასთან ერთად მდგომარეობას პირდაპირ ტრაგიკულად ხედავენ ხოლმე და მთავარსარდალს მუდამ უფრო ბრძოლის განელებას, სიფრთხილეს და რისკის თავიდან აშორებას ურჩევენ და ხანდისხან პირდაპირ უკარნახებენ კიდევაც ხოლმე. (მაგალითად პოლიტიკური ხელმძღვანელობა). დაინახავთ რა სულიერ განცდაში იმყოფება ბრძოლის მწარმოებელი სარდალი და რა ხასიათი მოეთხოვება მას.

არის ერთი სახე ომის და ბრძოლის წარმოებისა, სახელდობრ: თავიდან მორიდება პასუხისგებისა; ბრძოლის ისეთი გათამაშება, რომ მან გარდაწყვეტა არ მოიტანოს, ხოლო შეიძლებოდეს თქმა, რომ ბრძოლა იყო. ამის შემდეგ ხდება პატივცემული უშედეგო განშორება და ბრძოლის მჭექარე სახელი. ესე ხდებოდა ევროპის უმიზნო დინასტიური ომების დროს და ამ გვარ ბრძოლების ვირტუოზები იყვნენ ავსტრიის და რუსეთის სარდლები. ამგვარ სარდლებს აუცილებლივ სჭიროდათ, სხვა რამე დაწესებულემა, რომ პირადი პასუხის გება ვისმეზე გადაებრალებინათ. ამ როლს საუცხოვოდ ასრულებდენ სხვა და სხვა უპიროვნო საბრძოლო საბჭოები. იქ, სადაც მთავარსარდალი მორიდებია პირად პასუხის გებას და ეს პასუხის გება რამე საბჭოს კისერზე გადაუტანია, მთელი ისტორიის განმავლობაში ამ გვარი ბრძოლა ჯერ არავის მოუგია.

ეხლა ყურადღება მიაქციეთ მეორე მხარეს: რა ტრადედია ტრი-

აღებდა მაშინ, როდესაც მთავარსარდალი მიზნობრივ და განზრახვამზადებს ბრძოლას; ეს ბრძოლა ვითარდება, მწიფდება, და ბუნებრივი წესით აღწევს თავის კრიზისის უმაღლეს წერტილს, სარდლობა ხედავს და განაგებს ბრძოლას, მაგრამ მის გარდატეხის წინ თავდება რწმენა და ნდობა სარდლისადმი პოლიტიკურ ხელმძღვანელობის და ერის აზროვნებაში. სარდალს უშლიან ბრძოლის გაგრძელებას. ამ შემთხვევაში კატასტროფა აუცილებელია. **მეორეს მხრივ, სარდალი, რომელიც ერიდება პასუხისგების თავზე აღებას და სარდლობას კი არ სტოვებს, ერს აუცილებელ კატასტროფას უმზადებს და უმაღლესი სასჯელის ღირსია.** ამისთვის არ სწამდა რომს დამარცხებული სარდალი და იგი მართალი იყო.

პოლონეთი უდიდეს კრიზისს განიცდიდა აგვისტოს პირველ დღეებში, როდესაც მისი ჯარი ნარევ-ბუგის ხაზს სტოვებდა და ვისლაზე გადმოდოდა, როდესაც მთავარსარდალი უკვე შეუდგა ვარშავის ბრძოლის გეგმების განხორციელებას. წარმოიდგინეთ ერთი წუთით, რომ სახელმწიფოს უდიდეს კრიზისს, ამ გარდამწყვეტ წუთებში გათავებულაყო ერის და მთავრობის ნდობა მთავარსარდლისადმი ამ დროს, როდესაც უკვე მთელი საბრძოლო მანქანა მოძრაობაში იყო მოყვანილი და არც ერთი წუთის დაკარგვა არ შეიძლებოდა, რომ ჯარის სათავეში ვინმე ახალი პიროვნება ჩამდგარიყო და რამე ახალი განუზომელი ნაბიჯი გადაედგა. თავის თავად ცხადია, რომ საქმეს წააგებდა უფრო ადრე, ვიდრე აზრის გამოთქმას მოასწრებდა.

აქ ერთი წუთით დავანებოთ თავი ვარშავის ბრძოლას და მოვიგონოთ ჩვენი საკუთარი მდგომარეობა ამავე 1920 წლის მაისში, ვარშავის ბრძოლის სამი თვით წინ.

ყაზახის რაიონში იკრიბებოდა ბოლშევიკების ორი დივიზია. ამათ წინააღმდეგ ფოილოს და წითელ ხიდების რაიონში იდგა განმზადებული ქართული ჯარი. ამავე დროს სადახლოს რაიონში, რუსების მარცხენა ფრთაზე იკრიბებოდა ქართული ნაწილების დიდი ჯგუფი, რომლის მიზანიც მტრის ზურგში შეტევა იყო. ამ მზადებასთან ერთდროულად, ყარაბაღში, მოწინააღმდეგის ღრმა ზურგში სდგას ადერბეიჯანის ორი განუიარაღებელი დივიზია განმზადებული საკვეთებლად. სრული გამარჯვება თითქმის რომ ურყევლად უზრუნველყოფილია.

..... მაგრამ იქ, წითელი ხიდის მიმართულებით ერთ ლამეს რალაცა მოხდა. გვარდიის ერთ-ერთი ათასეული შეფრთხა და პოზიციები დასტოვა. ტფილისის მიმართულება ერთი ლამე ღია და დაუფარავი იყო. სარდლობამ მეორე დღეს ბულეტენი გამოუშვა, რომ ხრამის

ადიდების გამო და მანევრის გასაადვილებლად, ფრონტი უკან დაწეული იქმნა ხრამის და დებედაჩაის შესართავამდეო. ესეთი მოვლენა არა რეგულიარულ ნაწილთა ბუნების თვისებაა და არაფერ არა ჩვეულებრივ მოვლენას არ წარმოადგენს. გვარდიელებმა მეგობრული კილოთი ამ ათასეულს „უძურწის კამანდა“ უწოდეს.....

თითქმის დიდი არაფერი არ მომხდარა, მაგრამ აქ გათავდა პოლიტიკურ ხელმძღვანელობის რწმენა ქართულ ძალებისადმი და აღარც სარდლობის რწმუნებამ, აღარც ერის ბრძოლის სურვილმა არავითარი შედეგი არ მოიტანა. გარდაწყვეტილი იქმნა ზავის მოპოება, რა ფასდაც კი არ ღირებულებოდა ეს. და ზავი მოპოებული იქმნა ბრძოლის და ომის პასუხისგების თავიდან აცილებით. საქართველოს პოლიტიკურ ხელმძღვანელობამ არ მოისურვა ისტორიის წინაშე პასუხისგების თავის თავზე აღება სასიკვდილოდ ჩამოსიებული ყელის ნესტარის კვეთებისა... და დღეს ამაზე უცხოეთში ვმსჯელობთ.

დავუბრუნდეთ ეხლა ვარშავის ბრძოლას.

პოლონეთის მთავარსარდალის გეგმა ვარშავის ბრძოლისა შემდეგი არის: მას სურს ჩრდილოეთის ფრონტი უკან გადმოსწიოს მდინარე ვისლის და ვეპშის ნაპირებზე. ამ ფრონტის მარცხენა ფრთით სურს მას მოგერიების წარმოება ვარშავის ჩრდილოეთით მდინარე ნარევის და ოჟიციის დასავლეთ ნაპირებზე ისე, რომ ყველა გადასასვლები ამ მდინარეებზე საკუთარ ხელში შეინახოს. ვარშავის რაიონი სურს მას დაიცვას ძლიერ ფართო ხიდის საფარის სახით ვისლის აღმოსავლეთ ნაპირზე, მდინარედან კარგად შორს აღმოსავლეთით. ვარშავის სამხრეთიდან დემბლინამდე (ივანგოროდ) სურს ამოეფაროს ვისლას და დაიცვას მისი დასავლეთი ნაპირი. ამავე დროს მდინარე ვეპშის სამხრეთ ნაპირზე შეჰკრიბოს დამრტყმელი ჯგუფი, რომელიც კიბურად, სწორე კუთხით იქნება მიმართული ვარშავის წინააღმდეგ მებრძოლ მტრისადმი. აი ეს ჯგუფი მოულოდნელი, მძლავრი და დიდი გასაქანით ეკვეთება, თითქმის 60 კილომეტრიანი სიღრმით მოწინააღმდეგის იმ ლაშქართა ფრთას და ზურგს, რომელნიც ვარშავის და ნარევის მომგერიებელ დამცველ ლაშქართ შეუტევს და მასთან ბრძოლაში ჩაებმება. მთელი ეს მანევრი მარჯვენა ფრთიდან დაფარული იქნება სამხრეთის ფრონტის (ყოფილი უკრაინის ფრონტის) ლაშქართა მიერ. გეგმა ძლიერ მარტივია და თავის სიმარტივით წარმოადგენს მისი განხორციელების და მიზნის მიღწევის საწინდარს. იგი შეიცავს ფრონტის და ომის რადიკალურ გადატრიალების განხრახვას. ამ გეგმის განხორციელებლად საჭირო

იყო: ბუგის ფრონტიდან უკან დახევა საკუთარი ინიციატივით მტრის კარნახის და წნევის გარეშე; ნაწილების თავისუფალი გადმოყვანა განზრახულ ბრძოლის ახალ ხაზზე და აქ მათი თავისუფალი ახალი გადაჯგუფება, საკუთარი ძალების უდიდეს ნაწილის გარდამწყვეტ კვეთებისათვის განწყობა. ამ განზრახვათა განხორციელებას შემდეგი სიძნელენი ელოებოდნენ წინ: პოლონელების ბუგის ხაზიდან დახევის ბუნებრივ გზას ვარშავა - მოდლინის (ნოვოგოროდიეცკი) მიმართულება წარმოადგენდა, მაშინ როდესაც საჭირო იყო ამ ნაწილების სამხრეთ დემბლინ - კოცკის რაიონში შეკრება. ძალების უდიდეს ნაწილის დამრტყმელ ჯგუფში შეგროვებას აძნელებდა ის გარემოება, რომ მორალური თვალსაზრისით აუცილებელი იყო ვარშავის დაცვა; ვარშავისაკენ კი მიილტვოდნენ მოწინააღმდეგის მთავარი ძალები და ამის გამო აქაც აუცილებელი ხდებოდა დიდი ძალების შეკრება, დაგროვება. გარდა ამისა მთელ ამ მოქმედებას აღმოსავლეთიდან ჰფარავდა სამხრეთის ფრონტი თავის მოქმედებით და მის ძალების შემცირებაც არ შეიძლებოდა განუსაზღვრელი სახით. ყველა ამ სიძნელეთა გადალახვა ხდებოდა მხოლოდ და მხოლოდ დამრტყმელი ჯგუფის ფასით. გარდა ამისა მოწინააღმდეგის ჩრდილოეთის და სამხრეთის ფრონტის ლაშქარნი იმდენად დაუახლოვდნენ ერთმანეთს, თავისი წინსვლით, რომ მათი თანამუშაობა და მოქმედების მჭიდრო შეფარდება უკვე მთელი რეალობით იყო შესაძლებელი.

პოლონეთის ის ერთეულები კი, რომელთაც ამ გეგმის მთავარი ნაწილი უნდა განეხორციელებინათ ჯერ კიდევ ამ ლაშქართან ბრძოლაში უშუალოდ იყვნენ ჩაბმულნი, ხოლო აქამდე კი განუწყვეტლივ იხევდნენ უკან დნებრის და ბერეზინის ნაპირებიდან დაწყებული. ამ გეგმით ჩამოყალიბებული ბრძანება გაცემული იქმნა 6 აგვისტოს და ამ დღიდანვე დაიწყო მისი განხორციელება.

რა ხდებოდა ამ დროს ფრონტის მეორე მხარეზე, მოწინააღმდეგის ბანაკში. რუსეთის მიზანი ძლიერ მარტივი და აშკარაა: მიუხედავად საზავო მოლაპარაკებათა და საერთო პოლიტიკური სირთულისა, მას სურს პოლონეთის შეიარაღებული ძალების განადგურება და მისი პოლიტიკური არსებობის მოსპობა. რუსების სარდლობა პოლონეთის ძალებს უკვე საქმოდ დამარცხებულად სთვლის და ამის გამო, მიუხედავად ესეთი დიდი სივრცის ერთი მუხლით გადავლისა და ზურგის აწეწვისა, იგი არსად ჩერდება, არ სცდობობს ლაშქარის დალაგებას და იგი სცდილობს ერთხელ აღებული გასაქანით საქმის ერთი დაკვრით გათავებას. ბუგზე წარმოებულ ბრძოლის სიმწვავიდან, რუსეთის ჩრდილოეთის ფრონტის უფროსმა ტუხაჩევსკიმ გამოიტანა

დასკვნა, რომ პოლონეთის მთავარი ძალები იკრიბებიან ვისლის, ნარევის და ბუგის შეერთების მკლავებში და აქ გაჩაღდება ბრძოლის მთავარი კერა. ამისთვის განიზრახა მან ამ ძალების ჩრდილოეთიდან შემოვლა. მას სურს გადალახოს ვისლის ქვეითა ნაწილი, გადასჭრას პოლონეთ-ბალტიის ზღვის გზები და პოლონეთის ჯარს ზურგიდან შემოუაროს. ამ მიზნით თავისი ძალების უდიდესი ნაწილი, ვარშავის ჩრდილოეთით მდებარე სივრცით დასავლეთისკენ მიჰპართა და აქ მოდლინ - ვლოცლავეკის შუა მოინდომა ვისლის გადალახვა. ბუგის სამხრეთით ვარშავა და შუა ვისლისკენ მხოლოდ რუსების XVI ლაშქარი და მოზირის ჯგუფი იქმნენ განწყებულნი. ამ მოქმედებამ ახლად გაჰყო და განაშორა ერთი მეორესაგან რუსების ჩრდილოეთის და სამხრეთის ფრონტის ლაშქარნი, რის გამოც მათ შუა დიდი ცარიელი სივრცე შეიქმნა. აი სწორედ ამ ცარიელ სივრცეში ჰკრებდა თავის დამკვრელ ჯგუფს პოლონეთის მთავარსარდალი მოწინააღმდეგის სასიკვდილო კვეთებისათვის. ტუხაჩევსკი გრძნობდა ამ სიცალიერის საფრთხეს და აქეთკენ მოუწოდებდა სამხრეთის ფრონტის XII და ბუდიონის ლაშქართ, რომელნიც ამ დროს უშუალო განკარგულებაში იქმნენ გადაცემულნი, მაგრამ ბუდიონი ამ დროს ძველებურად ლვოვისაკენ მიერეკებოდა, XII ლაშქარიდან კი ჩრდილოეთისკენ მხოლოდ ერთი დივიზია იქმნა შებრუნებული. აქ ტუხაჩევსკის მოქმედებებმა ვარშავის ჩრდილოეთით მიიღო 1832 წლის რუსების მთავარსარდალ, ერეენის გრაფ პასკევიჩის*) მოქმედების დაწვრილებითი და უცვლელი ასლის სახე.

რუსეთის სარდლობის ამ დადგენილებამ ბევრად გააადვილა პოლონეთის სარდლობის გეგმის განხორციელება. ბრძოლის მთელი ბედი დამოკიდებული იყო უკან დახევის მოსაზრებულ სახით გატარებაზე. საერთოდ პატარა გამოკლებების და მიუხედავად, უკან დახევამ სარდლობის გეგმის თანახმად ჩაიარა. მხოლოდ ფრონტის მარცხენა ფრთაზე ჩრდილოეთის ნაწილმა ვერ გაუძლო მოწინააღმდეგის შეტევას; სარდლობის მიერ ნაკარნახევ დროის განმავლობაში მტერმა გზა გაარღვია და გაეშურა შორს დასავლეთისაკენ პშაშნიშ- (პრასნიში) - ცეხანოვ - ლიბნოსკენ. საუცხოვოდ გამოვიდნენ თავიანთ ძნელ ამოცანიდან სამხრეთის ფრონტზე ბრძოლაში ჩაბმული ლევიონების I და 3 დივიზიები, რომელნიც განწყებულნი იყვნენ დამკვ-

*) გენერალი პასკევიჩი მთავარსარდალი იყო რუსეთ-სპარსეთის ომის დროს და ერეენის აღების გამო ერეენის გრაფის ტიტული მიიღო.

რელ ჯგუფის შემადგენლობაში. შეუტოვეს მტერს, დაამარცხეს იგი და ამით მოიპოვეს მოქმედების თავისუფლება, შემოტრიალდნენ და ჩრდილოეთისკენ გაეშურნენ ახალ დანიშნულების ალაგისაკენ, I-ლი დივიზია რკინის გზის ტრანსპორტებით, ხოლო მე-3 სალაშქრო წესით. 12 აგვისტოს ე. ი. კონცენტრაციის მეხუთე დღეს, როდესაც ბრძოლის განმზადება უკვე მთელ მსვლელობაშია, პოლონეთის ჯარი შემდეგ მდგომარეობაში იმყოფება: —

ჩრდილოეთ - დასავლეთით უკიდურეს მარცხენა ფრთაზე ტორუნიდან ვიშეგროდამდის იცავენ ვისლის მარცხენა ნაპირს სუსტი სათადარიგო და მოხალისეთა ერთეულების ნაწილები, გადარაზმვის (რეორგანიზაციის) მდგომარეობაში მყოფ მე-20 დივიზიასთან ერთად. ყველა ამ ნაწილებს ვისლის აღმოსავლეთ ნაპირზე შერჩენილი აქვთ გადასავალთა საფრები. მოდლინის რაიონში იკრიბება V ლაშქარი. მისი შეგროვება ჯერ არ გათავებულა, მაგრამ მტერთან უკვე მძიმე ბრძოლაშია ჩაბმული. ამ ლაშქარის შემადგენლობაში შედის ქვეითი ჯარის ოთხი დივიზია და ერთი ბრიგადა, გარდა ამისა ერთი ცხენოსანი ჯგუფი. ვარშავის ხიდის საფარზე იკრიბება 1 - ლი რომელსაც ჰყავს ერთი ქვეითი ჯარის დივიზია და ერთი სათადარიგო ბრიგადა. გარდა ამისა საკუთარ მანქანებში ჰყავს ერთი ქვეითი ჯარის დივიზია, ხოლო მის ზურგში სდგას კიდევ ერთი დივიზია მთავარსარდლის მანქანიდან. ამ ლაშქარის მარჯვენა ფრთა დაბა კარჩევთან ეყრდნობა ვისლის აღმოსავლეთ ნაპირს.

კარჩევიდან დემბლინამდის ვისლის დასავლეთ ნაპირზე სდგას II ლაშქარი. მის შემადგენლობაში მხოლოდ ქვეითი ჯარის ორი დივიზია შედის. ამ ლაშქარს მტერთან შეხება არ აქვს. ჩამოთვლილ ლაშქართა სამხრეთით, მათი ფრონტის თითქმის სწორ კუთხის შებრუნებით, მდინარე ვეშპის სამხრეთ ნაპირზე, მოწინააღმდეგის ზურგში დასაკრავად ირახმება IV ლაშქარი. მის ნაწილებს უკავიათ ვეშპის ჩრდილოეთ ნაპირზე ყველა გადასავალთა საფრები. ლაშქარი ჯერ კიდევ გადარაზმვის პროცესშია. ადგილობრივ იმყოფება ჯერ მხოლოდ ქვეითი ჯარის სამი დივიზია. ლეგიონების 1 დივიზ. უკვე მატარებლებზეა დატვირთული და მოემგზავრება თავის ახალ დანიშნულების ალაგისაკენ. მესამე დივიზია უკვე გამოსულია ბრძოლიდან და იკრიბება სალაშქრო წესით ჩრდილოეთისკენ გასალაშქრებლად. IV ლაშქარის წინ, მის ფრონტის სრულიად პარალელურად, აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ, დემბლინის მიმართულებით, სრულიად ღია ფრთით, მიემართებიან რუსეთის მოზირის ჯგუფის ერთეულები. IV ლაშქარის მარჯვენა ფრთიდან ფრონტი, თითქმის

სწორი კუთხით ახლად ბრუნდება სამხრეთისაკენ; აქ მე-3-ე ლაშქარი სდგას, რომლის შემადგენლობაშიც შედის ქვეითი ჯარის ორი დივიზია, ერთი ბრიგადა და ორი პატარა ჯგუფი. ამის სამხრეთით უკვე სამხრეთის ფრონტის (ყოფილი უკრაინის) ნაწილები იბრძვიან, სახელდობრ, სამ-დივიზიანი VI ლაშქარი. გარდა ამისა, მის შემადგენლობაში შედის ერთი ცხენოსანი დივიზია და უკრაინელთა ნაწილები. ვარშავის ბრძოლის მთელი ხაზი სამ ნაწილად არის გაყოფილი. მარცხენა ფრთიდან დემბლინამდის, როგორც ჩრდილოეთის ფრონტს, განაგებდა გენერალი იოსებ ჰალერი; დემბლინიდან ბროდამდე, როგორც ცენტრალურ ფრონტს, განაგებდა გენერალი რიქსმიგლი. ბროდიდან დანარჩენ ნაწილს, როგორც სამხრეთის ფრონტს, განაგებდა გენერალი ივაშკევიჩი. აქ საჭიროა აღინიშნოს, რა სახით განახორციელა პოლონელთა სარდლობამ ძალთა ყაირათის დებულებანი. მის განკარგულებაში იმყოფება პოლონელთა ოცდაერთი დივიზია და ერთი უკრაინელების დივიზია. ამ რიცხვიდან გარდამწყვეტ ბრძოლაში მონაწილეობას იღებს ცხრამეტი დივიზია; დიდ მნიშვნელობის, მაგრამ მეორე-ხარისხოვან ფრონტზე, იბრძვის მხოლოდ დანარჩენი სამი დივიზია. მთავარი ფრონტის ცხრამეტი დივიზიიდან მხოლოდ სამი დივიზიაა დაბანდებული მთავარ მოქმედებათა დასაფარავად, დანარჩენი თექვსმეტი უშუალოდ იბრძვის ბრძოლის ბედის გადასატეხად. ზედმეტი არ იქნება აქვე აღინიშნოს, რომ ასეთი ხასიათის მაგალითს ბევრს ვერ მონახავთ საერთაშორისო ომის დროს ევროპის ტერიტორიაზე წარმოებულ ბრძოლების რიცხვში. (იხილეთ ნახაზი №6).

რა მდგომარეობაში იმყოფებიან ამ დროს მოწინააღმდეგის ძალები? ჩრდილოეთით, რუსების მარჯვენა ფრთაზე, გაის ცხენოსანი კორპუსი სერჟის რაიონში შემოტრიალდა ვისლისაკენ და ვლოცლავეკის და ნეშავას ხიდებისაკენ გაეშურა. IV ლაშქარის ერთი დივიზია გაჩერდა ღზიალდოვის რაიონში, ფრონტით დასავლეთისაკენ, ხოლო მისი დანარჩენი ძალები შემოტრიალდნ რაციონჟის რაიონში და სამხრეთ დასავლეთის მიმართულებით ვისლისკენ გაეშურნ. რუსების XV ლაშქარმა უკვე ცეხანოვი დაიკავა და პოლონელების V ლაშქარს უტევეს მოდლინისაკენ. ამავე მიმართულებით უტევეს პოლონელების V ლაშქარს რუსების მესამე ლაშქარი. გარდა ამისა რუსების მესამე ლაშქარის მარცხენა ფრთის დივიზია და XVI ლაშქარის მარჯვენა ფრთის დივიზია ერთდროულად უახლოვდებიან ვარშავის ხიდის საფარს. XVI ლაშქარის დანარჩენი ნაწილები პოლონელების ხაზიდან იმყოფებიან, დაახლოვებით, ერთი დღის

სავლელ მანძილზე. ამის სამხრეთით, პოლონელების IV ლაშქარის ფრონტის წინ, ყოველ გვარ უზრუნველყოფას მოკლებული, მოსეირნობენ დასავლეთისაკენ მოზირის ჯგუფის ნაწილები. ამის სამხრეთით რუსების XII ლაშქარი ლაზავდა მდინარე ბუგს ვლოდავისა და ხელმის შუა. ბუდიონის ცხენოსანი ლაშქარი ბროდის რაიონიდან და XIV ლაშქარი მდინარე სტრიპაზე ერთდროულად პოლონელების VI ლაშქარს უტევენ.

პოლონების მთავარსარდალის სურვილია, რომ რუსების ჯარი ვარშავის მიმართულებით რაც კი შეიძლება მეტად ჩაებას ბრძოლაში, რომ აქ მიიღონ, რაც კი შეიძლება მეტი ზიანი და დახარჯონ, რაც კი შეიძლება მეტი მავნელი. ამით რუსების სარდლობა ჰკარგავდა უნარს სამხრეთიდან გამოსული შეტევის პასუხის გაცემისა. ამისთვის მთავარსარდალმა გადასწყვიტა, რომ ფრთიდან შეტევა დაეწყო 17 აგვისტოს დილით. 12 აგვისტოს საღამოთი თითონ გაემართა მთავარსარდალი ამ ლაშქრის რაიონში, რომ პირადათ ეხელმძღვანელა მისი დარაზმისათვის და მთელი მოქმედებისათვის.

ამ მდგომარეობიდან დაიწყო ვარშავის ბრძოლა. მისი ქრონოლოგიური მსვლელობა შემდეგი იყო. 13 აგვისტოს რუსების ორმა დივიზიამ, ერთმა მესამემ და მეორე XVI ლაშქრის შემადგენლობიდან, ერთდროულად შეუტიეს ვარშავის ხიდის საფარს. გაარღვიეს მისი პირველი ხაზი, დაიკავეს დაბა რაძიმინი და მიადგენ მის მეორე ხაზს. ამ მეორე ხაზს წარმოადგენდა გერმანელების მიერ საერთაშორისო ომის დროს აშენებული ვარშავის ხიდის საფარი. ამ გარემოებამ აიძულა პოლონელების I ლაშქარის უფროსი ბრძოლის პირველსავე დღეს, თავის, ჯერ კიდევ შეუკრებავი, მავნელი სულ მთლიანად ჩაება ბრძოლაში. I ლაშქრის მდგომარეობის შესამსუბუქებლად, ფრონტის უფროსმა გასცა ბრძანება, რომ, მიუხედავად შეკრების დაუმთავრებისა, V ლაშქარი დაუყოვნებლივ შეტევაზე გადასულიყო. 14 აგვისტოს უკვე V და I ლაშქრის მთელ ფრონტზე ძლიერ მწვავე ბრძოლა სწარმოებს. 15 აგვისტოს ხიდის საფარზე პოლონელები კონტრ - შეტევაზე გადადიან. დაბა რაძიმინი მძიმე ბრძოლაში რამოდენჯერმე ხელიდან ხელში გადადის, ბოლოს მოგერიების პირველი ხაზი თითქმის მთლიანად აღდგენილ იქმნა. 16 აგვისტოს დილით რუსები ახლად უტევენ რაძიმინს, მაგრამ ეს უკვე მათი აგონიის უკანასკნელი წინა წუთები-ლაა, ვინაიდან ამ დღის დილის საათებში ბრძოლის და მთელი ომის ბედიც სულ სხვაგან იქმნა გადაწყვეტილი.

V ლაშქარი, როგორც უკვე აღვნიშნე, ჯერ ისევ 14 აგვისტოს

დილით გადავიდა შეტევაზე. პირველი ორი დღის შეტევით ძლიერ მკრთალი შედეგები იქმნენ მიღწეულნი. მხოლოდ 16 აგვისტოს, ორ ფრთიდან კონცენტრაციული შეტევით, მოპოებულ იქმნა წარმატება ამ ლაშქრის ცენტრში, დაბა ნასელკის რაიონში. აქედან მან პულტუსკის და სეროცკის მიმართულებით შეუტია მტერს.

ვარშავის ხიდის საფარზე ბრძოლის გართულების და რუსების მარჯვენა ფრთის დასავლეთისაკენ სწრაფი წინსვლის გამო, მთავარ-სარდალმა გადასწყვიტა დაეჩქარებინა დამკვრელი ჯგუფის მოქმედება და შეტევაზე ერთი დღით ადრე გადასულიყო. და ამისთვის IV ლაშქრის შეტევა 16 აგვისტოს დილით დაიძრა. ქვეითი ჯარის ოთხი დივიზია და ცხენოსანის ერთი ჯგუფი დიდი სიჩქარით და კვეთების ძალით გაექანენ ჩრდილოეთისკენ, რუსების ოთხი ლაშქრის მოქმედებიდან, მათი ღრმა ზურგის მიმართულებით. ამ ლაშქრის მოქმედებას აღმოსავლეთიდან ჰფარავდა ერთი დივიზია, რომელიც მდინარე ბუგის გასწვრივ ბრესტისკენ მიემართებოდა. ამავე დღეს, ვარშავის ხიდის საფარის სამხრეთი ფრთის ნაწილებმა ტანკებით შეუტეს ვაშავა - მინსკის გზატკეცილის გასწვრივ. IV ლაშქრის ერთეულები დიდი სისწრაფით მიიწოდნენ წინ. მათ მხოლოდ მოზირის ჯგუფის არეული ერთეულები უწევდნენ სუსტ და აბნეულ წინააღმდეგობას. IV ლაშქრის წინსვლასთან ერთად თავისუფლდებიან ვისლის დასავლეთ ნაპირზე მდგომი II ლაშქრის დივიზიები, რომელნიც მთავარსარდლის მაშველში გადადიან. უკვე 17 აგვისტოს გადაჭრილ იქმნა ვარშავა - სედლცეს რკინის გზა და განადგურებული რუსების XVI ლაშქრის მარცხენა ფრთა. აქ მინსკში (ვარშავასთან ახლო მდებარე ქალაქი) გაბმული იქმნა უშუალო კავშირი პოლონელების IV და I ლაშქრის ნაწილებ შორის. ამ დღეს ნათლად ჩამოყალიბდა გარდატეხა ბრძოლის და მასთან ერთად მთელი ომის ბედისა. დასაწყისში რუსების ჩრდილოეთ - დასავლეთის ფრონტის უფროსი ფიქრობდა, რომ ადგილობრივ საშუალებებით მოახერხებდა მოწინააღმდეგის შეჩერებას და მდგომარეობის გამოსწორებას, მაგრამ ძლიერ მალე გამოირკვა, რომ მოვლენათა ვითარებას ურყევლად განაგებდა პოლონეთის სარდლობა. რუსების XVI, 111 და XV ლაშქრის ნაწილები ერთი მეორეში არეული უწყსრივად იხევდნენ ჩრდილოეთ - აღმოსავლეთისაკენ. ამ საერთო უკან დახვევის დროს რუსების IV ლაშქარი და გაის ცხენოსანი კორპუსი განაგრძობენ თავდავიწყებულ წინსვლას და ძალების ერთი ნაწილით ფრთიდან და ზურგიდან უვლიან პოლონელების V ლაშქარს. მოპირდაპირის დევნის მოსაზრებულ გატარებისათვის პოლონეთის სარდლობა ჯა-

რის გადაჯგუფებას შეუღდა. მთავარსარდლის სურვილია მტერს გზა ბრესტ - ბიალისტოს - ოსოვეცის ხაზზე გადუქრას, ჩაჰკეტოს იგი ამ სივრცეში, უკუაგდოს გერმანიის საზღვრებზე და გაანადგუროს სულ მთლად. ამ მიზნით ახლად იქმნა შედგენილი II ლაშქარი. იგი შესდგებოდა ქვეითი ჯარის ოთხი დივიზიისაგან, ცხენოსანი ჯარის ერთი ბრიგადისაგან და სხვა პატარა ნაწილებისაგან. მისი დანიშნულება იყო ედევნა მტერი ბიალისტოკის მიმართულებით და ამ მოქმედების მარჯვენა ფრთა, ბრესტის დაკავებით უზრუნველ ეყო აღმოსავლეთითიდან. IV ლაშქარს ორი დივიზიის შემადგენლობით დევალა დევნის პირდაპირ ჩრდილოეთის მიმართულებით წარმოება, რომ რუსების აბნეული ნაწილები აღმოსავლეთ პრუსეთის საზღვრებზე მიეხეთქებინა. I ლაშქარს ორი დივიზიის შემადგენლობით, ვარშავა - ლომჟის ხაზით, დევალა დევნის წარმოება. V ლაშქარს გაის ცხენოსან კორპუსის, IV და XV ლაშქართა ნაწილების ლიკვიდაცია დაევალა. მთელ ამ ტრალიკულ აქტის გათამაშებას აღმოსავლეთითიდან ძველებურად მესამე ლაშქარი ჰკუთმავობდა.

მთავარსარდლის ეს განზრახვა მხოლოდ ნაწილობრივ იქმნა განხორციელებული. მას გაის ცხენოსან კორპუსის და რუსების IV ლაშქარის მოსპობაზე არ სურდა პოლონელთა V ლაშქარზე მეტი ძალების დაბანდება. დანარჩენი ლაშქარნი ჩრდილოეთ - აღმოსავლეთისაკენ სურდა გაემართა. მაგრამ I ლაშქარი, რომლის სარდლობაც ჯერ ისევ ვარშავის ხიდის საფარის ბრძოლის ფსიხოზში იმყოფებოდა, შეტრიალდა ჩრდილოეთ - დასავლეთისაკენ და V ლაშქარის ბრძოლაში ჩაება. ამან დევნის შედეგები ძლიერ მაგრად შეამცირა, ვინაიდან დევნიდან განთავისუფლებულ რუსების 111 და XV ლაშქრებმა აღმოსავლეთისაკენ გასხლტომა ვერ მოახერხეს. რუსების XVI ლაშქარი, რომელსაც პოლონელების შეტევა პირველს დაატყდა თავზე, სრულიად განიავებული იქმნა, მოწინააღმდეგის ჩრდილოეთისაკენ მიმავალ სვეტებ შუა. 111 და XV ლაშქრის ნაწილები, ზოგნი ბრძოლით ირღვევენ გზას, ზოგნი პრუსეთის საზღვრის გასწრივ — ოსოვეც - გრაევოს გზით მიიპარებიან აღმოსავლეთისაკენ. გაის ცხ. კორპუსი და რუსების IV ლაშქარი ამ დროს ჯერ კიდევ შეტევას აწარმოებენ. 19 აგვისტოს დაიპყრეს პლოცკი და ვისლის გადალახვას ლამობდენ. უკან დახევა მხოლოდ 21 აგვისტოს დაიწყეს, როდესაც XV და 111 ლაშქრის ნაწილები ლომჟა - ბიალისტოკს სცილდებოდნენ. მათ, 22 აგვისტოს, მლავასთან ბრძოლით უხდებათ პოლონელების V ლაშქრის ნაწილების მიერ გადაჭრილ გზის გარღვევა. იგივე მეორდება ხოყელთან და ბოლოს 25 აგვისტოს აწყდებიან

პოლონელების 1V ლაშქარის დივიზიებს, გზას ველარ ირღვევენ მთელი შემადგენლობით გადადიან გერმანელთა ტერიტორიაზე და იქაჰყრიან იარაღს. ამ დღეს ფაქტიურად დევნა უკვე გათავებულია და ჩრდილოეთის ფრონტი ძირიან-ფესვიანად გადაბრუნებული. დევნა დიდის თავგამოდებით და სისწრაფით იქმნა წარმოებული. მაგალითად: პირველ დივიზიას, დღიდან ამ მოქმედების დაწყებისა, თერთმეტი დღე, საშუალო ანგარიშით, დღეში 40 კილომეტრის გავლა უხდებოდა ბრძოლით, ხოლო მეთერთმეტე დღეს სამოცი კილომეტრი გაიარა. მოპოებული გამარჯვების გამოსაყენებლად აუცილებელია მტრის მოსპობა. თვით ბრძოლა მტერს ვერას დროს ვერ მოსპობს, ხოლო ენერგიული დევნით, გამარჯვების გამოყენებით კი ძლიერ ადვილად შეიძლება მტრის სრული მოსპობა, თუ მას არ მიეცემა საშუალება, ერთხელ დამცდარი ფეხის სადმე ახლად მოკიდებისა. ამისთვის საჭიროა ერთეულების დიდი გამძლეობა, ჯარისკაცის ფეხები და სარდლის ღირსება — მისი თავი და გული.

რა ხდება ამ დროს რუსეთ-პოლონეთის ფრონტის სამხრეთ ნაწილში, როდესაც ჩრდილოეთის ფრონტზე რუსების მთავარი ძალები ასეთ ტრალედიას განიცდიან. ბუდიონის, აქამდე სახელგანთქმულ, ცხენოსან და რუსების XII ლაშქარს შეეძლოთ ჩრდილოეთისკენ შემოტრიალება და პოლონელთა დამკვრელ ლაშქრის ზურგში გამოსვლა. პოლონეთის სარდლობას გათვალისწინებული ჰქონდა ეს შემთხვევა და სათანადო ზომები მიღებული იყო. ამ ლაშქარის უფროსებს ეს მოქმედება სათანადო ენერგიით და ინიციატივით რომ ეწარმოებინათ, პოლონელთა დამკვრელი ჯგუფის მოქმედება გინდ ვერ გაებათილებინათ, ეს მაინც თავისთავად ცხადია, რომ მისი მოქმედების შედეგებს ვერ შეამცირებდენ. როგორც უკვე აღნიშნული იქმნა, ვარშავის ბრძოლის დროს ეს ორთავე ლაშქარი ჩრდილოეთის ფრონტის ტუხაჩევსკის ექვემდებარებოდენ; ტუხაჩევსკი მათ კატეგორიულად უბრძანებდა, რომ ჩრდილოეთისაკენ შეტრიალებულიყვნენ და ენერგიულად შეეტიათ. ამ ბრძანების და მიუხედავად, 20 აგვისტოს ბუდიონი ჯერ კიდევ ლვოვის მიმართულებით უტევდა მოწინააღმდეგეს. ევროპის ზოგიერთი სამხედრო მწერლები გესლიანად აღნიშნავენ, რომ ლვოვი უდიდესი ქალაქი იყო, რომელიც კი ამ ვახმისტრს თავის სიცოცხლეში ენახაო და ამიტომ ესეთი სიჯიუტით ლამობდა მის აღებასაო. სიმართლე მოითხოვს მის ერთგვარ რეაბილიტაციას. რუსეთს მთელი მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნის განმავლობაში ყველაზე უდიდესი და ყველაზე უკეთესად გაწოთვნილი

ცხენოსანი ჯარი ჰყავდა. ვერც ერთ მცირე ტაქტიკურ შეტაკებაში, ვერც ერთ მოწინააღმდეგის ცხენოსა ნაწილმა ვერ მოახერხა რუსების ცხენოსან ნაწილების დამარცხება. მიუხედავად ამისა, მთელი მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნეთა განმავლობაში, რუსეთის ცხენოსანმა ჯარმა, ვერც ერთხელ ვერ მოახერხა მიღწევა რამე სტრატეგიულ მნიშვნელობის წარმატებისა. რუსეთზე უსახსრო, უაზრო და უუნარო ცხენოსანი ჯარის სარდლობა, მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნის განმავლობაში, არც ერთ ერს არ ჰყოლია. ევროპის ტერიტორიაზე, საერთაშორისო ომის დროს, სტრატეგიულ განზომების ნაყოფს მხოლოდ გერმანელთა ცხენოსანი ჯარი აღწევდა. მაგრამ ეს ჯარი თავის გაწრთვნიტ და საბრძოლო ღირსებით ევროპის ყველა სახელმწიფოს ცხენოსან ჯარზე დაბლა იდგა. მთელი რიგი რუსეთის ცხენოსან ჯარის სარდლებისა, მათ აღმატებულებათა სერიიდან, სწორედ ამ საუკეთესო და უდიდეს ცხენოსან ჯარის მოხმარებაში, პირპირ საანდაზო უილაჯობას წარმოადგენენ. ამ სარდლობის რეჰაბილიტაცია სწორედ ამ ვახმისტრ ბუდიონიმ მოახდინა და როგორც შინაურ, ისე საგარეო ომში, ამ ჯარის საოპერაციო ღირსება, ძველ რუსეთის სარდლობისათვის მიუწვდომელ სამალღემდე მიიყვანა. მაგრამ მას თავიდანვე ერთი ნაკლი დაეტყო, რომელიც მთელი ევროპის სარდლობის და განსაკუთრებით რუსეთის სარდლობის ჩამომავლობითი ცოდვას წარმოადგენს. ეს გეოგრაფიული პუნქტების გამოუსწორებელი თაყვანებაა. ვარდა ამისა სარდლის ფრთები, ბუდიონიმ შინაურ სამოქალაქო ომში შეისხა, სადაც შეიარაღებული ძალის მორალურ მხარეს და მის წინააღმდეგობის ვარგისობას ერთგვარი თავისებური ხასიათი აქვს. აქ ხშირად მარტო მოწინააღმდეგის ზურგში გამოჩენა სრულიად საკმარისი იყო ხოლმე, რომ მთელი მდგომარეობა ძირიანფესვიანად გადაბრუნებულიყო. ამის გამო იგი მუდამ გაუბრბოდა მოწინააღმდეგის ცოცხალ ძალებთან ღია ბრძოლას. მაგრამ მაღალ ღირსების მოწინააღმდეგის უბრძოლველად დამარცხება მხოლოდ შემოვლით და დამუქრებით ყოვლად შეუძლებელია. იგი ხშირად გაუბრბოდა ხოლმე, ძლიერ ხელსაყრელ პირობებში, საჭირო ბრძოლის წარმოებას, მაგრამ მეორეს მხრივ, ხშირად უალაგოდ და უმიზნოდ პირდაპირი ზაქური გაბრაზებით ეძგერებოდა ხოლმე სულ უმნიშვნელო ობიექტებს. აი ეს პირადი ნაკლები რომ სარდალს არა ჰქონოდა, ამ ომის გარდამწყვეტ წუთებში, მის საბრძოლო იარაღს ძლიერ დიდი როლი ჰქონდა გასათამაშებელი. ჯერ კიდევ ისევ პოლონელების კიევიდან უკან დახევის დროს, ბუდიონი პოლონელების III ლაშქრის ზურგში გამოვიდა. ამ ლაშქარს იმ წუთებში რუსები ერთდროულად უტევდნენ ფრონტიდან და ორთავე ფრთებიდან. იი

აქ, ბუდიონიმ, იმის მაგივრად, რომ ზურგიდან ჰკვეთებოდა პოლო-
ნელების ლაშქარს და მისთვის რკინის რკალით ჩაეკეტა უკანასკნე-
ლი თავისუფალი გზა, მან დაუცვავე ქალაქებში თარეში ირჩია და
მიუხედავად გარკვეულ ბრძანებისა, დასავლეთისაკენ იხუვლა. აქ,
ბოლშევიკების მოწინააღმდეგეზე გასამარჯვებლად, დენიკინთან
ბრძოლის მეთოდებზე ცოტა მეტი გასჯა იყო საჭირო. პოლონელებმა
გზა გაარღვიეს და III ლაშქარი მთელი და ურყევი წესით გამოვიდა
ამ მძიმე მდგომარეობიდან. ვარშავის ბრძოლის დროს ბუდიონიმ
იცოდა, რომ ომის ბედის გარდამწყვეტი მოქმედებანი ჩრდილოეთის
ფრონტზე უნდა დატრიალებულიყვნენ. აქეთკენვე მოუწოდებდნენ
მას მისი უფროსის გარკვეული დირექტივები. მიუხედავად ამისა,
რუენოს აღების შემდეგ, როდესაც მან, მიმართულების არჩევის
სრული თავისუფლება მოიპოვა, მაინც სამხრეთი ირჩია და ლვოვი-
საკენ გაემართა. ვარშავის ბრძოლის წარმოების დროს, როგორც ბუ-
დიონი, აგრეთვე XII ლაშქარი ჩრდილოეთის ფრონტის უფროს ტუ-
ხაჩევესკისადმი იქმნენ დაქვემდებარებულნი და მიუხედავად რამო-
დენჯერმე კატეგორიულად განმეორებულ ბრძანებისა, იგი მაინც
პირს არ იბრუნებდა და ლვოვის მიმართულებით უტევდა მოწინა-
აღმდეგეს. მხოლოდ 20 აგვისტოს ამოძრავდა XII ლაშქარი. ამ
დროს, ჩრდილოეთის ფრონტზე, მებრძოლ რუსების ლაშქართა ბე-
დი უკვე გამოუბრუნებელიც იყო გადაწყვეტილი. აი ამ დღეს დაი-
წყო მან ლუბლინის მიმართულებით შეტევა, პოლონელების დამკვე-
რელ ლაშქრის, ვითომ და ზურგში გამოსასვლელად. ამავე დღეს
იბრუნა პირი ბუდიონიმაც და XII ლაშქრის მარცხენა ფრთაზე უხა-
ლისო და ზანტი ზლაზენით ქალაქ ზამოსცისკენ გაემართა. რუსების
ამ ძალების წინ პოლონელების სუსტი სამ-დივიზიანი III ლაშქარი
იდგა. მთავარსარდალმა ამ ლაშქრის გასაძლიერებლად ჩრდილოე-
თის ფრონტიდან, განთავისუფლებული ორი დივიზია, განაწესა თა-
ვის საკუთარ მხმევიდან. ერთი დივიზია უკვე გზაში იყო და რკი-
ნისგზის ტრანსპორტებით მიემართებოდა, მეორე კი ჯერ დატვირ-
თულიც არ იყო მატარებელზე. ბუდიონი ჩრდილოეთისაკენ 27 აგ-
ვისტოს დაიძრა. თავის გზაზე მან უკუაგდო სუსტი ნაწილები და ქა-
ლაქ ზამოსცს მიადგა. ამ დროს ზამოსცში იმყოფებოდა მხოლოდ
ქვეითი ჯარის ერთი პოლკი, ორი საეტაპო და ერთი სადა-
რაჯო ათასეულები, უკრაინელთა ერთი დივიზია, არტილერიის ერ-
თი დივიზიონი და ორი ჯავშნოსანი მატარებელი. ეს ნაწილები, თი-
თქმის ყოველი მხრიდან იქმნენ ალყა შემორტყმული. მიუხედავად
ამისა, გარნიზონი თავგამოდებით იბრძოდა. აქ ბრძოლას, ბუდიო-
ნისათვის, არავითარი მიზანი არ ჰქონდა, მაგრამ იმის მაგივრად,

რომ ზამოსცისთვის თავი დაენებებია და ჩრდილოეთისკენ წასულყო, იგი უაზრო სიჯიჯტით ეძგერა ამ ქალაქს და სულ უმიზნოდ ჩაება ბრძოლაში. ამით ისარგებლა პოლონეთის სარდლობამ და განაშადა მისი საწინააღმდეგო მანევრი. გენერალ სტანისლავ ჰალერის ჯგუფი (ეს მეორე ჰალერია), რომელმაც ბუდიონის ლაშქარი ფრონტალური ბრძოლით ვერ შეაჩერა, მას ზურგიდან ფეხდაფეხ დაედევნა. ამავე დროს ზამოსცის ჩრდილოეთით კრასნისტავთან იკრიბება ტრანსპორტით გადმოყვანილი მაშველი დივიზია, რომელიც შეკრებისთანავე, ზამოსცისკენ დაიძრა. მეორე მაშველ დივიზიამ მოწინააღმდეგეს ჩრდილოეთიდან შეუტია. ბუდიონი ტომარაში მოჰყვა, რომლის პირიც დიდი სიჩქარით ვიწროვდებოდა. აქედან ერთადერთი გამოსავალი უკან დახევა-ლა დარჩა და ბუდიონიმაც დასავლეთისაკენ იხუვლა. მან ბრძოლის მიღება აღარსად მოისურვა, პოლონელების უშუალო წნევის ქვეშ გადალახა ბუგი და მის აღმოსავლეთ ნაპირზე გადავიდა. ამით გათავდა ბუდიონიადის მთელი რეკლამა. მისი უკუგდების შემდეგ, დაწყებულ იქმნა ძირითადი მოქმედებანი რუსეთის სამხრეთის ფრონტის წინააღმდეგ (XII და XIV ლაშქარნი). პოლონელთა სარდლობის განზრახვა იყო მოწინააღმდეგის ფრონტის ორივე ფრთიდან შემოვლა და მისი კონცენტრიული შეტევით მოსპობა. შეტევა დაიწყო 12 სექტემბერს მთელ სამხრეთ ფრონტზე. მოწინააღმდეგს უტევენ III, VI და მის სამხრეთით უკრაინელთა ლაშქარი. მოქმედება გეგმის თანახმად განვითარდა და ენერგიულად წაიწია წინ. სულით დაცემულმა მოწინააღმდეგემ ვერ გაუძლო ამ შეტევას და უკანდახევა დაიწყო. აქ აღსანიშნავია ერთი მოვლენა. ამ შეტევის დროს პირველად იქმნა გადასროლილი მოწინააღმდეგის ზურგში სათარეზოდ, ავტომობილებზე დატვირთული, ქვეითი ჯარის დიდი ნაწილი ჯავშნოსანთა თანამუშაობით. (დღეს ეს საკითხი მთელი ქვეყნის სამხედრო წრეებში ძლიერ აქტუალურ გამოკვლევების და კამათის საგანია). ამ ნაწილმა მარჯვენა ფრთიდან შემოუარა რუსების XII ლაშქარს და შეიჭრა ქალაქ კოველში მაშინ, როდესაც იქ რუსების შტაბები, ღრმა ზურგში თავს უზრუნველად გრძნობდნენ და დინჯად მუშაობდნენ. კოველი მათ ხუთმეტრიან საათით ადრე დაიკავეს, ვიდრე მას ფრონტიდან შემეტევ ნაწილებმა მიაღწიეს. რუსების ფრონტზე მალე საგრძნობი არევიდარევა გამოეფდა და საერთო უკანდახევა დაიწყო. ბუდიონიმ ერთხელ კიდევ სცადა წინააღმდეგობის გაწევა, მაგრამ მდინარე სტირზე ძლიერ ულ იქმნა პოლონელთა ცხენოსანი კორპუსის მიერ. ოქტომბრის შუარიცხვებში ფრონტი ახლად იქმნა მიყვანილი მდინარე უბორცის-სლუჩის და კალუშის ხაზზე. ამ მოქმედებს დროს აღდგენილ იქმნა

მკიდრო კავშირი ჩრდილოეთის ფრონტზე მებრძოლ ერთეულებთან. მოწინააღმდეგე მთელ ფრონტზე ძირითადათ დამარცხებულია, მოტყდა და ყველაფერში მხოლოდ მტრის ინიციატივას და კარნახს ექვემდებარება. პოლონელების ცხენოსანი ჯარი დიდი მასებით დათარეშობს რუსების ზურგში. მათი ცხენოსანი კორპუსი იკავებს და ანადგურებს კოროსტენის კვანძს ბოლშევიკების ღრმა ზურგში.

ამით გათავდა ვარშავის ბრძოლა და მის მიერ გამოწვეული უშუალო შედეგები. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ომში რუსების სარდლობა თავისი ღირსებით და მოქმედებით ყოველ მხრივ შეუდარებელივ მაღლა იდგა და უკეთესად მოქმედებდა, ვიდრე ძველი რუსეთის სარდლობა რუსეთ-იაპონეთის და საერთაშორისო ომის დროს. ერთი მხრივ ეს სრულიად ბუნებრივი მოვლენა არის. სულ სხვა წესით და ჩვეულებით ირჩეოდა მეფის რუსეთის უმაღლეს სარდლობის შემადგენლობა და სულ სხვა იყო ბოლშევიკების რევოლუციონური სარდლობის შევსების დებულებანი. ძველ რუსეთში ეს ისეთი წესით ხდებოდა, რომ სარდლობის შემადგენლობის უდიდესი ნაწილი პირდაპირ საანდაზო უფიცთა კრებულს წარმოადგენდა. გარდა ამისა, მთელ ლაშქარში, დაწყებული უუმცირეს უფროსიდან, ლაშქართა უფროსებამდე, ყველანი გაუბოლდენ პასუხისგებას და სრულიად კმაყოფილებოდენ საკუთარი პერანგის სიმთელით. ეს ისეთ ატმოსფერას ჰქმნიდა, რომ, მაგალითად, რუსეთის ჯარის ერთადერთი შესაძლებელი ღირსების სარდალი, გენერალი ბრუსილოვი, სძულდა მთელ სასახლეს და მთელ სარდლობას. მთელ ამ ატმოსფერაში ღირსეული სარდალი არაჩვეულებრივ და არა სიმპატიურ მოვლენას წარმოადგენდა ხოლმე.

ბოლშევიკების ჯარის მმართველ საფეხურებზე მხოლოდ ისეთი ელემენტები მოხვდენ, რომელთაც გამოცდა ბრძოლის ველზე ჩააბარეს და თავიანთი ღირსება ნათლად ცხად ჰყვეს. მიუხედავათ მთელი ამ განსხვავებისა, განხეთქილებისა და ანტაგონიზმისა, რომელიც რუსების მხედრობის ამ ორ თაობის შორის არსებობდა, მაინც პოლონეთის ომი და განსაკუთრებით ვარშავის ბრძოლა, მათ თავიანთი ძველი რუსული ტრადიციით ჩაატარეს და თავიანთი სარდლობის შესისხლხორცებული თვისებით წააგეს. რუსების ჩრდილოეთის ფრონტის ლაშქარნი, პოლონელთა მოულოდნელი შეტევის გამო, სასიკვდილო აგონიას განიცდიდენ. სამხრეთის ფრონტის ნაწილებს შეეძლოთ ჩრდილოეთის ლაშქართა გადარჩენა, მაგრამ ეს მათ, მათი ტრადიციის თანახმად, სრულებითაც არ შეეებოდათ. მიუხედავათ გარკვეული ბრძანებისა, სამხრეთი ურყევლად იდგა და სეირს შეჰყურებდა. მოწინააღმდეგემ მოსრისა ჩრდილოეთის და-

ლები და შემდეგ თავისუფალი ხელებით სამხრეთის ლაშქართ შეუდგა. შეეხედოთ ეხლა, როგორ თანამუშაობენ ამავე ბრძოლაში რუსების მოწინააღმდეგის ლაშქარნი. როდესაც რადიკალურ ბრძოლამ პოლონელებისათვის მძიმე ხასიათი მიიღო, მათ V ლაშქარს ძალების შეკრება ჯერ კიდევ არ ჰქონდა დამთავრებული; ამის და მიუხედავად, მეზობელი ლაშქარის მდგომარეობის შესამსუბუქებლად, V ლაშქარი დაუყოვნებლივ გადადის შეტევაზე. ხოლო მთელი მდგომარეობის მალე გამოსასწორებლად, დამკვრელი ლაშქარი ერთი დღით ადრე იწყებს თავის მოქმედებას. რუსების სარდლობის ამ ტრადიციის საილუსტრაციოდ საკმარისია მოვიგონოთ 1914 წელი; როგორ უძრავად და დინჯად შეჰყურებდა რენენკამფი სამსონოვის ლაშქარის განადგურებას და რა რუსული ფილოსოფიური უსახსრო უძრავობით უცდიდა, რომ სამსონოვის მოსპობის შემდეგ, მოწინააღმდეგე მას კვეთებიყო! და თვით სამსონოვის ჯარში, რა სახით სწარმოებდა ბრძოლა. ეს თითოულ კორპუსის და დივიზიის განცალკევებული უწყსრიგო კრივი იყო. არავითარი შეთამაშება, არავითარი თანამუშაობა. მარცხენა ფრთაზე მოწინააღმდეგემ მთელი კორპუსი დაამარცხა და ეს არავის არც აინტერესებს, არც ეკითხება. მტერი მთელ ლაშქარს რკინის რკალით ერტყმის და სულსა ხუთავს და აქვე მის მარცხენა ფრთაზე ცხენოსანი ჯარის დივიზიები სდგანან და თავს ბედნიერად გრძნობენ, რომ მტერი მათ ხელს არ ახლებს. საკუთარი ლაშქარის ინტერესები, რასაკვირველია, მათთვის არ არსებობენ. სამსონოვის ლაშქარს გერმანელების თხელი კორდონი აქვს შემოხვეული და მისი გარღვევა და ლაშქარის გადარჩენა ყოველი თითის კვრით შეიძლება; მლავიდან რუსების მაშველი კორპუსი მოდის ჩრდილოეთისკენ. მისი პირველი გამოჩენავე თავზარსა სცემს მოწინააღმდეგეს. მაგრამ ეს კორპუსი ნელ - ნელა მიიზღავენება. შემდეგ ჩერდება და სეირს შეჰყურებს და ბოლოს თავის თავად უკან იხევს. რუსების სარდლობის აი ეს ეროვნული ტრადიცია, თუმცა უკვე სუსტად, მაგრამ საკმარისი სიძლიერით მეფობდა ბოლშევიკების სარდლობაში, რომ მათთვის კბილი მოეჭრა ვარშავის ბრძოლაში. ეს მოვლენა ნათლად გვიჩვენებს, რა ძნელია ერთხელ შეპარული მახინჯი დებულების აღმოფხვრა.

ფაქტიურად უკვე ვარშავის ბრძოლამ ომის ბედი გადასწყვიტა. მოწინააღმდეგე უკვე გამოუსწორებლივ იქმნა დამარცხებული, მაგრამ ომი ჯერ არ იყო გათავებული და მას გათავება სჭიროდა. სახელმწიფო 1914 წლიდან განუწყვეტელი ომებით მოქანცული იყო და ახლც ლებელი იყო ზავის, რაც კი შეიძლება მალე მოპოება. ამი-

სთვის კი საჭირო იყო მოწინააღმდეგის იმ ძალების ჩქარი მოსპობა, რომელიც მან ვარშავის ბრძოლიდან გადაარჩინა.

ვარშავის ბრძოლის დროს პოლონელთა მთავარი მოქმედება სამხრეთიდან ჩირდაპირ ჩრდილოეთის მიმართულებით სწარმოებდა. მოწინააღმდეგე სწორეთ ამის ჯვარედინ მიმართულებით იხედდა, სახელდობრ დასავლეთიდან ჩრდილოეთ - აღმოსავლეთისაკენ. პოლონელების ამ მოქმედების მარჯვენა ფრთას მათი II ლაშქარი ჰფარავდა, რომელიც დევნის წარმოების დროს ბრესტიდან ბიალისტოკ-ოსოვეცის მიმართულებით 250 კილომეტრის სიგრძეზე გადაიჭიმა. გერმანეთის საზღვარზე მიდგომით პოლონელების წინ მოწინააღმდეგე გაჰქრა და აღარ მოიბოვებოდა. სამაგიეროდ, გროვდებოდა იგი აღმოსავლეთით, ყოფილ მარჯვენა ფრთის წინ, მდინარე ნემენის და შჩარის კარგად წინ, დასავლეთით. საჭირო იყო მთელი ფრონტის შემოტრიალება და ახალი ბრძოლის მომზადება და ეს ისე ჩქარა, რომ მოწინააღმდეგეს ვერ მოესწრო სულისმოთქმა. ამ შემობრუნებას ჰფარავდა II ლაშქარი. მის ზურგს უკან IV ლაშქარი გადადიოდა ფრონტის მარჯვენა ფრთაზე და მის გადაჯგუფებასთან ერთად II ლაშქარი თანდათანობით ჩრდილოეთისაკენ იკვეცებოდა და თავის ფრონტს ავიწროვებდა. ამ ლაშქართ მთავარსარდალი აძლიერებს იმ დივიზიებით, რომელნიც ნელნელა თავისუფლდებიან ვარშავის ბრძოლის განვითარებასთან ერთად. ამ დივიზიების ერთი ნაწილი სამხრეთ ფრონტის გასაძლიერებლად იქმნენ განწყობულნი. მოწინააღმდეგემ თავისი მარჯვენა ფრთა ლიტვის საზღვრებს მიახვინა, მარცხენა პოლესიის ჭაობებს და აქ აწარმოებს ნაწილების აჩქარებული ტემპით შევსებას და მოწესრიგებას. ამ დროს პოლონეთის მთავარსარდალს უკვე ჩამოყალიბებული გეგმა აქვს მომავალი ბრძოლისა. საერთოდ მისი განზრახვაა მოწინააღმდეგის მარჯვენა ფრთიდან შემოვლით ზურგის აშლა და უკუგდება. არჩევანი მოწინააღმდეგის მარჯვენა ფრთაზე შეჩერდა. გარდა ამისა, მთავარი შტაბის უფროსის სურვილით განზრახული იქმნა ასეთივე მოქმედება მოწინააღმდეგის მარცხენა ფრთაზედაც, მაგრამ უფრო პატარა მამულებით და სულ მცირე ძალებით. ამ განზრახვით იქმნა დაწყებული პოლონეთის ჯარის აჩქარებით გადაჯგუფება. აქ პოლონელების წინააღმდეგ სდგას რუსების ოთხ ლაშქარად დარაზმული ქვეითი ჯარის თექვსმეტი დივიზია, ცხენოსან ჯარის ორი დივიზია და ერთი ბრიგადა. ამ რიცხვიდან ხაზში იმყოფება ქვეითი ჯარის ათი დივიზია, ერთი ბრიგადა და ცხენოსანი ჯარის ერთი დივიზია. დანარჩენი შვიდი დივიზია (ამაში ერთი დაქვეითებული ცხენოსანი) იმყოფება ზურგში გადარაზმვის და შევსების გასათავებლად. ამ ლა-

შქარის წყება შემდეგია: მარჯვენა ფრთაზე სდგას III ლაშქარი ხუთ ქვეითი და ერთი ცხენოსანი დივიზიის შემადგენლობით. მისი ცხენოსანი, ცხენების უქონლობის გამო დაქვეითებულია. ამ რიცხვიდან ხაზში მხოლოდ სამი დივიზია იმყოფება. ამ ლაშქარის მარცხნივ სდგას XV ლაშქარი ოთხი დივიზიის შემადგენლობით, რომელთა შემადგენლობიდან ხაზში ორი დივიზია იმყოფება. ამის მარცხნივ სდგას ოთხ-დივიზიანი XVI ლაშქარი და შემდეგ ახლად შედგენილი ხუთ-დივიზიანი IV ლაშქარი. რუსების ჯარის მარჯვენა ფრთა თავდება მდინარე ნემენის ჩრდილოეთისაკენ მიბრუნების წერტილთან. ამის ჩრდილოეთით უკვე ლიტვის ლაშქარი სდგას. ლიტვამ ივლისში პოლონელების უკან დახევის დროს დაარღვია ნეიტრალიტეტი და პოლონეთის ტერიტორიის ნაწილი დაიკავა, რითაც ფაქტიურად საომარი მდგომარეობა შეიქმნა. მათთან საომარი მდგომარეობა გაგრძელდა 7 ოქტომბრის ხელშეკრულებამდე. ვარშავის დამარცხების შემდეგ რუსების ჯარის სულიერი და მატერიალური ვარგისობა ძლიერ დაცემულია. მათი ზარალი არ არის ისე დიდი, რომ დიდი ერთეულები დაშალონ, მაგრამ ნაწილები იმდენათ სუსტნი არიან, რომ მათ ძირითადი გადარაზმვა და შევსება სჭირიათ. ეს შევსება შიგნით რუსეთიდან ძლიერ ცოტ-ცოტათი მოდის. ამ დივიზიებს შევსების და გადარაზმვის გათავების შემდეგ დაუყოვნებლივ ბრძოლის ხაზზე ჰგზავნიან.

ამ ძალების წინააღმდეგ ირახმება ორ ლაშქარად პოლონელების ქვეითი ჯარის თორმეტი დივიზია, ორი ბრიგადა ცხენოსანი ჯარის 2 ბრიგადა-მარცხენა ფრთაზე სდგას II ლაშქარი; მის შემადგენლობაში შედის ქვეითი ჯარის ექვსი დივიზია და ერთი ბრიგადა და ცხენოსანი ჯარის ორი ბრიგადა. მის მარჯვნივ სდგას IV ლაშქარი ქვეითი ჯარის ექვს დივიზიის და ერთ ბრიგადის შემადგენლობით.

პოლონელების მთავარსარდალის დაწვრილებითი გეგმა შემდეგია: მას სურს თავისი II ლაშქარის შემადგენლობიდან გამოჰყოს შემომგლეკი ჯგუფი; შეაგროვოს იგი, საიდუმლოების მტკიცე დაცვით, ლიტველთა ლაშქრის წინ. გაიაროს მან ლიტველთა ლაშქარზე და მის ზურგში გადალახოს მდინარე ნემენი. აქედან ზურგის სიღრმეში ეკვეთოს და ბრძოლით შეჰკრას რუსების მაშველში მდგომი დივიზიები, რომელნიც დაბა ლდის რაიონში იმყოფებიან. ამ მოქმედების დაწყების წინ, სურს მას ფრონტიდან შეუტეოს მოწინააღმდეგეს ისეთ გამოთვლით, რომ მოწინააღმდეგის ფრონტიდან უკუგდებული ნაწილები უკან დახევის დროს პოლონელების შემომგლეკ

ჯგუფს წააწყდენ და ამით მათი უკან დახევა ჩრდილოეთის მაგიერ სამხრეთისკენ იქნეს გადადებული, მათი XV ლაშქრის ზურგზე. ამასთან ერთად, რომ მტერი შეცდომაში შეეყვანა და პოლონელთა მოქმედების მთავარი მიმართულება დაეფარა, განზრახული იქმნა IV ლაშქრის მძლავრი შეტევა ვოლკოვისკის მიმართულებით. მთელ ამ მოქმედების ლიტველთა შეტევისაგან დასაფარავად, სუვალების რაიონში განმზადებული იქმნა ე. წ. ჩრდილოეთის ჯგუფი. ამ მოქმედებას, მისი შესრულების დროს, დაემატა კიდევ სამხრეთიდან პოლონელების IV ლაშქარის ნაწილების მიერ წარმოებული შემოვლითი მოქმედება. ამ ჰგუფების ჩალთა განაწილება შემდეგი იყო: II ლაშქარის შემადგენლობიდან — (იხილეთ ნახაზი № 8) —

შემომავალი ჯგუფი: ორი დივიზია ქვ. ჯარის.

ორი ბრივადა ცხ. ჯარის.

ჩრდილოეთის ჯგუფი: ერთი დივიზია და ერთი ბრ. ქვ. ჯ.

ფრონტის ნაწილები: სამი დივიზია ქვ. ჯარის.

20 სექტემბერს, ფრონტის ნაწილმა დაიწყო მომზადებითი შეტევა, რომ ნემენის გადასალახავად, ბრძოლის წარმოებისათვის, სათანადო სივრცე და ნიადაგი დაეკავებინათ. ნემენის ხაზს და გროდნოს რაიონს მოწინააღმდეგე დიდ მნიშვნელობას აწერდა, რის გამოც ბრძოლაში გამეტებულად ჩაება და ბრძოლამ თავიდანვე მწვავე ხასიათი მიიღო. ამ ბრძოლის წარმოების დროს ავეუსტოვის ტყეებში ძალიან დიდი საიდუმლოებით იკრებება შემომავალი ჯგუფი. თვით ერთეულების უფროსნიც კი დარწმუნებული არიან, რომ კონოს უნდა შეუტონ და არ იციან თავისი ნამდვილი დანიშნულება. 22 სექტემბერს დილით ამოძრავებული იქმნა ეს ჯგუფი. იგი ერთი დაკვრით არღვევს ლიტველთა ფრონტს და დრუსკენიკისკენ მიიწევს. აქ 23-ს იკავებს გადასასვლელებს მდინარე ნემენზე და 24-ს უკვე ლიდისკენ მიიმართება. 23 სექტემბერს პოლონელების ფრონტის ნაწილები თვით ნემენის ნაპირებზე იბრძვიან. მოპირდაპირე ძლიერ მკაცრ წინააღმდეგობას უწევს და მდინარე ვერც ერთ ალაკს ვერ იქმნა გადალახული. მხოლოდ IV ლაშქრის ნაწილმა მიაღწია საგრძნობ წარმატებას ვოლკოვისკის მიმართულებით, მაგრამ მეორე დღეს აქედანაც უკუგდებული იქმნა. მხოლოდ 25 სექტემბერს ხდება მოწინააღმდეგის გამძლეობის გარდატეხვა. ამ დღის დილით IV ლაშქრის ნაწილები ახლად იკავებენ ვოლოვისკს და პოლონელთა უშუალო წნევის ქვეშ ნელ-ნელა ფეხდაფეხ აღმოსავლეთისაკენ იხევენ. დამე პოლონელების ნაწილები ბრძოლით შედიან გროდნოში. აქ ბრძოლის მსვლელობაზე უკვე აღბეჭდილი არის შემომავ-

ლელ ჯგუფის მოქმედების გავლენა, რომელმაც უკვე 24 სექტემბერს სადამოთი გადასჭრა ვილნო - გროდნოს რკინის გზის ლიანდაგი. მთავარსარდალმა გროდნოს რაიონში მდგომარეობის გამოურკვევლობის გამო, 25 სექტემბერს ერთი დღით შეაჩერა ამ ჯგუფის წინსვლა. 26-სს შემომვლელი ჯგუფი ახლად იქმნა ამოძრავებული და აქედან ბრძოლის მთავარი სიძიძე მას დააწვა კისრით. დრუსკენიკის რაიონიდან შემომვლელ ჯგუფის ერთი დივიზია და ერთი ცხ. ბრიგადა რადუნის მიმართულებით ლიდისკენ წავიდა; სადაც მოწინააღმდეგის მთავარი მაშველი ეგულეობდა; ერთი დივიზია და ერთი ცხ. ბრიგადა უფრო სამხრეთით მდგომი, გაემგზავრა აღმოსავლეთის მიმართულებით. 25 სექტემბერს ღამით შემომვლელ ჯგუფის ჩრდილოეთ ნაწილს რადუნ - მარცინკანეცის რაიონი უკავია, სამხრეთი ნაწილი კი სტარა რუდას რაიონში, რუსების III ლაშქრის უშუალო ზურგში სდგას, სადაც თავის მოწინავე ერთეულებით უკვე საბრძოლო შეხება აქვს მოწინააღმდეგის მაშველის დივიზიებთან; ეს ნაწილი 27 სექტემბერს მდინარე ლებიოდაზე გადაეღობა რუსების III ლაშქარს, რომელიც უკან იხევდა აღმოსავლეთისაკენ. აქ მოწინააღმდეგეს მიეშველა ლიდრიდან მოსული მაშველა დივიზია, რომელიც პოლონელების ნაწილს ზურგიდან ეძებრა. პოლონელებმა დიდი ზარალი მიიღეს; მოწინააღმდეგემ გზა გაარღვია და უკან დაიხია. ბრძოლა მთელი ღამე სწარმოებდა. პოლონელების დივიზია დაწმუხნებულია, რომ ეს ბრძოლა მთელი ღამე, ბოლშევიკების რალაც მაგარ დივიზიასთან ჰქონდა, ხოლო მთელი III ლაშქარი, მათი აზრით, ჯერ ისევ წინა სდგას. ამის გამო, მეორე დღეს, ფრონტით დასავლეთით ამაგრებს პოზიციებს ამ III ლაშქრის დასაკავებლად. სიმართლეში კი მთელი ღამე, მთელ ამ მესამე ლაშქარს ებრძოდა და მის წინ დასავლეთით მტერი აღარ მოიპოვება, მაგრამ ბოლშევიკები მაინც შორს ვერ წავიდნენ. შემომვლელ ჯგუფის ჩრდილოეთის ნაწილი 28-ს დღით ჩრდილოეთიდან ბრძოლით შედის ქალაქ ლიდაში, აქ ტრიალდება ფრონტით დასავლეთისკენ და მეორეთ უჭრის გზას რუსების III ლაშქარს. პოლონელების ქალაქში შემოსვლის დროს III ლაშქარის უფროსი ძლივს ასწრებს მატარებელით მოლოდენიში დახევას, კავშირი სწყდება და მისი დივიზიები უუფროსოდ, საკუთარ ბედზე იბრძოდნენ. აქ რუსების ექვსიოდე დივიზია ერთი მეორეში უწესრიგოდ არეული აღმოსავლეთისკენ მიილტვოდნენ. დივიზიების უფროსების ერთმა ნაწილმა შემთხვევით შეხვედრაზე დაადგინა ეკვეთოს მოწინააღმდეგეს და აღმოსავლეთისაკენ გაირღვიოს გზა. მეორე ნაწილმა გადასწყვიტა დაიხიოს მეზობელ XV ლაშქრის ზურგზე. მიუხედავად რუსების რამოდენჯერმე

განმეორებულ გააფთრებულ შეტევებსა, პოლონელებმა დიდის კვანძი ხელიდან არ გაუშვეს. მთელ ამ წესრიგ დაკარგულ რუსების ნაწილებს დასავლეთიდან პოლონეთის მთავარი ფრონტი აწევბა. რუსები აბნეულად გაფანტული, პატარ-პატარა ნაწილებით, სკდილობენ აღმოსავლეთისკენ გასხლტომას. ამ დღეს, როდესაც დიდის რაიონში ეს ამბავი ტრიალდება, ჩრდილოეთის ფრონტის სამხრეთ ნაწილში პოლონელების IV ლაშქარი ლახავს შჩარას და ქალაქ სლონიმს იპყრობს. ამის ორი დღის წინ კი, სუსტმა, მარჯვენა ფრთიდან შემომვლელ ნაწილმა ქალაქი პინსკი დაიკავა. რუსეთის ფრონტის უფროსს კანის აჩრდილი ელანდება და საერთო დახევას იწყებს.

აქ დაილია რუსეთის შეიარაღებული ძალების მოსაზრებულ წინააღმდეგობის ვარგისობა. პოლონეთის სარდლობა ნათლად ხედავს, რომ ზავი სულ უახლოესი დღეების საქმეა და სახელმწიფოს მომავალი საზღვრების სტრატეგიულ განმამტკიცებელი რაიონების დასაკავებლად, უწყალოდ სდევნის მოწინააღმდეგეს. ამ მოქმედების დროს, ფრთის შემოვლებზე, ნამეტნავად გაგრძნობიარებულ, დამფრთხალ რუსების ლაშქარს, პოლონელთა სარდლობა ბურთივით ახეთქებს ფრთიდან ფრთაზე და შორს აღმოსავლეთისაკენ მიიწევს წინ. ზავის შეკვრის დღეს პოლონელებს უკვე ზასლავ - რატომკა - მდინარე პტიჩის ხაზი უკავიათ (დღევანდელი საზღვრების აღმოსავლეთით).

საზავო მოლაპარაკებანი ვარშავის მინსკში დაიწყო, ვარშავის ბრძოლის წინა დღეებში, პოლონეთისთვის ამ ომის უმძიმეს წუთებში. რუსები მოლაპარაკებას განზრახ აჭიანურებდენ; შემდეგ მოლაპარაკება რუსეთის მინსკში იქმნა გადატანილი. ამ დროს განმავლობაში ომის ბედი ძირიანად ტრიალდება და პოლონელთა ლაშქარი დიდის სიჩქარით უახლოვდება ამ მეორე მინსკის კედლებსაც. მოწინააღმდეგის ეს განუწყვეტელი წინსვლა ძლიერ ჩქარი ტემპით აღბობდა რუსების საზავო მოლაპარაკებაში დაკავებულ მიუდგომელ პოზიციას. ბოლოს და ბოლოს ზავი ქალაქ რიგაში იქმნა შეკრული, ხოლო ზავის ხელმოწერის დღეს რუსეთის მინსკიც უკვე პოლონელების ხელში იყო.

ამით გათავდა ბოლშევიკების წითელი ჯვაროსნობა დასავლეთისაკენ და პოლონეთმა ნათელჰყო თავისი სახელმწიფოებრივი არსებობის უფლება.

ამ ომის გარდამწყვეტ ვარშავის ბრძოლას, ზოგიერთი სამხედრო მწერალი მარნის პირველ ბრძოლასთან ადარებს, რაც უცხოეთის მწერლებში ცოტა გაკვირვებას იწვევს. და მართლაც, ვარშავის ბრძოლის მარნის პირველ ბრძოლასთან შედარება ყოვლად შეუ-

ლებელია. კი! მართალია, რომ მარნის ბრძოლაში ორივე მხრიდან მილიონიანი ლაშქარნი იღებდნენ მონაწილეობას, რომ აქ ოთხი ერი იბრძოდა და ზარბაზნების და დივიზიების შეუდარებლივ მეტი რიცხვი ანთხევდა ცეცხლსა და სისხლს.... მაგრამ რა იყო მარნის ბრძოლა. შეთანხმების გაკვირვებული ჯარი მწვავე კრიზისს განიცდიდა და საბოლოო დამარცხების წინ იდგა. მარნის ბრძოლის მოგებამ ამ ჯარს მხოლოდ სულისმოთქმის საშუალება მისცა და მძიმე კრიზისის გადატანის და ომის გაგრძელების შეძლება მოუტანა. არც მოწინააღმდეგე იქმნა დაჩოქებული და არც ომის ბედი იყო გადაწყვეტილი. ამისთვის ჯერ კიდევ თითქმის ოთხი წლის განუწყვეტელი ბრძოლის სახით ომის წარმოება იყო საჭირო, რომლის განმავლობაშიაც ომის ბედი არა ერთხელ ეკიდა ბეწვზე. და საერთოდ, სათანადო ღირსების სარდლის გამოჩენის შემთხვევაში, როგორც ერთს, ისე მეორე მხარეს ძლიერ ადვილად შეეძლო ომის საბოლოო მოგება. მარნას მისი ბედი სრულებითად არ გადაუწყვეტია.

ვარშავის ბრძოლამ ხუთიოდე დღის განმავლობაში ომის ბედი უაპელაციოდ გადასწყვიტა და ცხადჰყო, რომ რუსეთი პოლონეთზე ვერ გაიმარჯვებს. ამის შემდეგ ნემენის ბრძოლა ეს მხოლოდ უკვე საბოლოოდ დამარცხებული მოწინააღმდეგის დაჩოქება იყო და პირველი გამარჯვების, სტრატეგიული და პოლიტიკური გამოყენებით, დაგვირგვინებას წარმოადგენდა.

მაგრამ ვარშავის ბრძოლის პოლიტიკური მნიშვნელობა მარტო რუსეთ - პოლონეთის საკითხით არ ამოწურება. მარნის ბრძოლა იმის მიუხედავად, მოლტკე გაიმარჯვებდა, თუ ყოფრი, ევროპის არსებობის ძირითად დებულებებს არ ემუქრებოდა. ეს მხოლოდ ერთ, ან მეორე სახლმწიფოს ჰეგემონიის საკითხსა სწყვეტდა. ვარშავის ბრძოლაში ტუხახევსკის გამარჯვების შემთხვევაში მთელი ევროპის და მასთან ერთად კაცობრიობის არსებობის სახე ძირიან-ფესვიანად იცვლებოდა, და ვარშავის ტრალედიას ძლიერ მალე იგრძნობდა ევროპის ყველა სატახტო ქალაქი. დღეს ევროპა ამაზე სდუმს. ეს საკითხი თუ რა სახისა უნდა იყოს: ევროპა — ყაზახების, თუ სხვა დასავლეთ ერების, ვარშავის ბრძოლით პოლონეთმა პირველად არ გადასწყვიტა. ამავე ხასიათის საკითხი წამოიჭრა ევროპის წინაშე როდესაც ოსმალთა ძლევამოსილი ჯარი შუა ევროპაში შეიჭრა და ვენას ზარბაზნებს უშენდა. მაშინაც ბრძოლის მახვილზე იყო დამოკიდებული, თუ საით წავიდოდა ევროპის და საერთოდ კაცობრიობის განვითარების მომავალი: ოსმალეთის თუ დასავლეთ ევროპის

გზით. ეს საკითხიც პოლონეთმა გადასჭრა და ევროპის განვითარების ბედი დასავლეთის გზას დაადგა. არც პირველი და არც მეორე მოვლენა არ იყო ბრმა შემთხვევის შედეგი. პოლონეთი, როგორც სასწორის ენა, ორ ძირითადად განსხვავებულ ქვეყანათა შორის იმყოფება: დასავლეთ ევროპის და აღმოსავლეთის შორის. დღეს ეს აღმოსავლეთი რუსეთის წითელი ნიღაბითაა დაფარული, წინად კი ეს იოანე მრისხანის ოპრიჩნიკები, ოსმალეთი, ყირიმის თათრები და მონგოლები იყვნენ. აი ამ ორ შეურიგებელ მხარეთა ერთი მეორის საწინააღმდეგო ლტოლვა და ღწევანი, სწორედ პოლონეთის ტერიტორიაზე ეხეთქებიან ერთმანეთს. დღეს, ამ ისტორიის განმავლობაში განუწყვეტელ შეხლას ახალი განსახიერება და სახელები აქვს: ერთ მხარეზე რუსების საქვეყნო რევოლუცია დგას, ხოლო მეორე მხარეზე კი გრმანელთა „დრანგ ნახ ოსტენ“ — ამ თანამედროვე სტილს დევიზთა მიუხედავად ეს ძლიერ ძველი მოვლენაა და მომავალშიაც ასევე უცვლელი დარჩება. პოლონეთის ეს პოლიტიკური მდგომარეობა ამ ორ მხარეთა შუა მისთვის მუდამ უცვლელ პოლიტიკურ ხაზს შეჰქმნის. ეს მუდმივი პოლიტიკური მდგომარეობა კი მისთვის ასეთსავე მუდმივ და უცვლელ სტრატეგიულ მოქმედებათა ხაზს და მიზნებს დახაზავს. ამ უცვლელ მიზნების განხორციელების უცვლელი სარბიელი ჰქმნის ამ ერისათვის მოქმედებათა უცვლელ სტილს და შინაარსს, რომლის მხოლოდ სახე გამოიცვლება ტექნიკის განვითარების-და-მიხედვით. აღმოსავლეთ საზღვრების, ეგრეთ-წოდებულ „გარეულ“ მინდვრების დიდი და უშველებელი სივრცე, რომლის ცოცხალ ძალებით კორდონული დაკეტვა შეუძლებელი იყო, და სადაც შეუზღუდავად დათარეშობდნენ ყირიმის თათრები, ოსმალები და ზაპაროჟელი ყაზახები, აიძულებდა პოლონეთს უაღრესად მოძრავი და მანევრული ომები ეწარმოებინა. აი ამ უშველებელ ველებზე ნაეარდმა და მოწინააღმდეგეთა მოძრავ შემოსევების დევნანადირობამ შეჰქმნეს პოლონეთის სამხედრო მოქმედებათა ეროვნული სახე, რომელიც ყირიმის თათრების და ოსმალების გაკვეთილებმა ჩვენებურ აზიურ მოძრავ მანევრულ ომობის სიმაღლეზე დააყენეს. ეს მაშინ დასავლეთისთვის მოქმედებათა მიუწვდომელ სიმაღლეს წარმოადგენდა. ისტორიის ასეთი ვითარების წყალობით, პოლონეთის სარდლობა მთელი თავისი სულიერი დამოუკიდებლობის განმავლობაში, დასავლეთის სარდლობაზე შეუდარებლივ მაღლა იდგა და თავის სამშობლოს სამხედრო ხელოვნებას საკუთარი ეროვნული სახე მიანიჭა. მიუხედავად ქაოტიურ შინაგან წყობილებისა, რომელიც ამ სახელმწიფოს საშინლად აქვეითებდა, მან, თავის სარდლების ღირსების წყალობით, თავისი დამოუკიდებელი არსებობა,

შედარებით, ძლიერ ბევრი ხანი შეირჩინა. ბოლოს, როდესაც ამ წყობილებამ პოლონეთი უაღრეს დაკნინებამდე მიიყვანა და ერში მის გასაძლიერებლად ამაღორძინებელი მოძრაობა დაიწყო, სახელმწიფო ახალგაზრდა მხედრობის გაზრდას უცხოეთში შეუდგა. (კოსციუშკო საფრანგეთში იყო გაწრთვნილი და აღზრდილი, პონიატოვსკი — ავსტრიაში, შემდეგი თაობის ახალგაზრდა მხედრები თითქმის მთლიანად ნაპოლეონის ჯარში). ნაპოლეონის ჯარში პოლონეთის მხედრობამ ძლიერ მაღალი ხარისხის ვარჯისობა გამოიჩინა, რასაც ურყევი დუმილით მოწმობენ სარაგოსის და ლაიპციგის კედლები. მაგრამ ამ თაობის უცხო დებულებებზე აღზრდით შეწყვეტილ იქნა პოლონეთის სარდლობის ძველი სტილი და დავიწყებული სამხედრო ხელოვნების ეროვნული სახე. ჯერ ისევ ამავე თაობის ცხოვრების განმავლობაში, 1831 წლის ომით ისტორიამ ცხადჰყო, რომ ეს თავისი ერის უდიდესი პატრიოტები და ევროპის განზომით, საუცხოვო მხედრები, ბრძოლის ველზე, როგორც მხედრები იყვნენ საუცხოვო ფრანგები, მაგრამ სუსტი პოლონელები. ამ თაობამ წააგო რუსეთთან ომი, სადაც პოლონეთს ომის მოგების უმეტესი შანსები მთელი ისტორიის განმავლობაში არასოდეს არა ჰქონია.

მოიპოვა თუ არა განახლებულმა პოლონეთმა სახელმწიფოებრივი თავისუფლება, ყველა ეს ძველი საკითხები მის წინაშე ხელახლად წამოიჭრენ მთელი თავისი ზიგრძე იივანეთი. იარაღით ამბოხების წარმოება მას გერმანეთის წინააღმდეგ მოუხდა. ეს სწორედ მათი „დრანგ ნახ ოსტენის“ განვითარების უმაღლეს წერტილის მიხვევის წუთებში მოხდა. დამპყრობელთადმი საბოლოო ანგარიშების გასწორება კი პოლონეთს აღმოსავლეთთან მოუხდა. ამ ომში ევროპის მაგალითი და საერთაშორისო ომის უხემ კორდონულ ბრძოლის გაკვეთილებით ხელმძღვანელობა დამღუპველი გამოდგა. საჭირო შეიქმნა უშველებელ სივრცეებში უაღრესად მოძრავ სამანევრო ბრძოლის წარმოება, დიდი რისკის გაწევა და მთელი სახელმწიფოს არსებობის ერთ ქაღალდზე დაყენება. ერთი მხრივ, ეს ევროპისათვის ახალი და მოულოდნელი მოვლენა იყო; მეორეს მხრივ პოლონეთისთვის ეს სამხედრო ხელოვნების ძველ ეროვნულ სახის აღდგენა და განახლება იყო. ისტორია პოლონეთს ამ მოთხოვნილებას თითქმის ტრადიკულ სტრატეგიულ რებუსის სახით უყენებდა.... და პოლონეთმა მოახერხა ამ ამოცანის ახსნა და შესრულება.

როგორ სილუეტსა ჰხატავს ეს უკანასკნელი ომი, მის მწარმოებელ სარდლის ღირსებისა! მას ისტორიამ ძლიერ მძიმე ამოცანა დაუესვა; სახელდობრ: გონების სრული თავისუფლება დოქტრინალური შაბლონიდან, უარყოფა და უკუგდება საერთაშორისო ომის

კორდონულ ბრძოლის სახისა, ომის წარმოება მოძრავ მანევრული სახით, მოქმედება უაღრესად რიზიკანული სახით და ამის სრული პასუხისმგებლის სიმძიმის საკუთარ თავზე მიღება. მთავარსარდალის პასუხის გების სიმძიმეს ადვილად მიეხვედებით, თუ გადავაგლებთ თვალს საერთაშორისო ომის მსვლელობას. 1914 წელში გერმანელთა მთავარსარდალი მოლტკე არამც თუ მთელ არსებობის ქაღალდზე დასმას მოერიდა, არამედ აღმოსავლეთ პრუსეთის დროებით დატოვების პასუხისმგებაც კი არ იკისრა და ამის თავიდან ასაცილებლად, დასავლეთის ფრონტის მთავარ ოდიგარიდან, ბრძოლის ბედის გარდამწყვეტ წუთებში ჯარს უაზროდ აღმოსავლეთისაკენ გზანივდა. ასევე ეშინოდა, ფრანგების შესაძლებელ დროებით წინ წაწევისა დასავლეთ ფრონტის სამხრეთ ნაწილში და აქაც უმიზნოდ აძლიერებდა გერმანელთა ჯარს, და ყველა ამას. ბუნების ნორმალური წესის თანახმად, სწორედ მთავარ კვეთების ლაშქართა ფასით ბლანდავდა. ამის შედეგი დღეს ყველამ ვიცით. 1915 წელს ასევე მოერიდა გერმანელთა შემდეგა მთავარსარდალი ფალკენჰაინი აღმოსავლეთ ფრონტზე საკმაო ძალებით მოქმედების რადიკალურ სახით წარმოებას და ამით დაჰკარგა საშუალება რუსეთის ორი წლით ადრე ხაზიდან გამოყვანისა.

პოლონეთის მთავარსარდალის ხასიათის ასეთი სახის გამომჟღავნების დაზგათ მისი შეუპოვარი რევოლუციონური წარსული იყო, რომლის სკოლაც მაგდებურგიდან კამპატკამდე იყო გადაჭიმული; ხოლო თავის გამოცდილებას კაცობრიობის 1905, 1914—1918 წელთა მძიმე გამოცდებიდან იღებდა. მთელ ამ ხანგრძლივ მუშაობის განმავლობაში მიუძღოდა იგი ერის მებრძოლ ნაწილს, ერი იცნობდა მას, ჰქონდა მისდამი რწმენა და ამით აძლევდა უფლებას და ძალას მოქმედებათა წარმოების თავისუფლებისა. ამ თვისებათა კრებულებით განგება ძლიერ იშვიათად აჯილდოვებს ადამიანის ხასიათს და ძნელი წარმოსადგენია რომ ბიუროკრატიულ სასამსახურო კიბით განწესებულ სარდალს მოეპოვებოდენ ამ თვისებათა ასეთი მძლავრი კონსტელაცია. ასეთი ერთეულები მხოლოდ საერთო გარდატეხვის და გარდაქმნის დროს გამოდიან ხოლმე ცხოვრების ზედპირზე. ასეთი ხასიათის პაცრონი თავის გარემო საზოგადოებისათვის ძლიერ უხერხულ პიროვნებებს წარმოადგენენ, რომ მათ მშვიდობიან დროს გასაქანი მიცეთ და ნორმალური განვითარება და წინსვლა შეეძლოთ. ყველა ეს მოვლენები ამ ომის ავტორს ვერ სტოვებენ უკანასკნელ ომების სარდალთა საერთო ხაზში და მას მათზე დიდათ მაღლა აყენებს.

აქ კიდევ ერთ მოვლენას უნდა მივაქციოთ ყურადღება. 1920

წლის ივლისში პოლონეთის დასახმარებლად ვარშავაში ჩამოვიდა ანტანტის სამხედრო მისია, რომლის სათავეშიც ფრანგების მთავარ სარდალის, ომის-დროინდელი შტაბის უფროსი, გენერალი ვეიგანი იდგა. ძლიერ ბევრი უცხოელი მწერალი პოლონელების მოქმედებათა შედეგებს მას აწერენ. აღსანიშნავია, რომ რა გინდ იდეალურა გეგმაც არ არსებობდეს ბრძოლის გათამაშებისა, ყველაფერი მხოლოდ და მხოლოდ ამ გეგმათა განმახორციელებელის პირად ღირსებაზედაა დამოკიდებული. ამის საილუსტრაციოდ საკმარისია მოვიგონოთ, რომ გერმანელებმა ომი გენერალ შლიფენის, თიოქმის, იდეალურ, მარტივ და უტყუარი გეგმით დაიწყეს. მაგრამ გენერალ მოლტკემ ეს გეგმა თავის ხასიათის და ღირსების შესაფერი სახით ასწორა „ასრულყოფილა“ და ბოლოს იგი მარნის ღირსებამდე მიიყვანა.

ფრანგების მოქმედებაც გენერალ ბონალის საუცხოვო გეგმის თანახმად იყო შემუშავებული, მაგრამ ეს გეგმა ისეთ გულმოდგინებით იყო „სწორებული“ და რამოდენჯერმე „გამოკეთებული“, რომ მას უხეშ კარდონის სახე მიეცა. აი რა უაზრო მოვლენაა სხვისი გეგმის შეუგნებელი განხორციელება. მეორეს მხრივ, თუ მხედველობაში მივიღებთ დასავლეთ ფრონტის ოთხი წლის კორდონულ მოქმედებას და ომის გათავეების შემდეგაც ამ დოქტრინის მაგარ მოკალათებას საფრანგეთში, ძნელი წარმოსადგენია, რომ ფრანგი მრჩევლები პოლონეთის ახალ შედგენილ ჯარის და აღმოსავლეთის განსაკუთრებულ პირობებში წარმოებულ ომის ასეთ თვისებებში ასე დაწვრილებით ერჩოდნენ და საკუთარ დოქტრინის ძირითად საწინააღმდეგო დებულებებით მოქმედებდნენ.*)

*) ავტორის მოსაზრებებს ვაძლიერებთ ქვეით მოყვანილი ფაქტებით: —

თანახმად მარშ. ფოშის სუვესტიისა, ღენ. ვეიგანის მიერ პოლონელებისადმი გადმოცემულს, პოლონელების მთავარი ძალები გარდამწყვეტ მოქმედებათა ჩასატარებლად უნდა დაჯგუფებულიყვნენ ვარშავა-მოდლინის (იგულისხმე პარიზის) რაიონში, საიდანაც ნაგულისხმევი იყო გარდამწყვეტ კვეთების მიტანა სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით. ამავე კონცეპციის თანახმად ვარშავის რაიონის სამხრეთით, მდ. ვისლის-ვეშპს-სანის ხაზზე (იგულისხმე მდინ. მარნის ხაზი) ნაგულისხმევი იყო მოგერიებითი მოქმედების ან მხოლოდ ნაწილობრივი შეტევის წარმოება.

ამაირად, ფრანგულ კონცეპციაში ნათლად მოსჩანს სურვილი

აი პოლონეთის თავისუფლების განმტკიცების ისტორია, აღებული მიუდგომელ და უსულო ფაქტების ჩარჩოებში. აქ განგებ მხოლოდ თვით ფაქტებს ეტანებოდა ძალა, რომ მკითხველს მათი ჩუმ-მაგრამ ურყევი გამომეტყველებიდან თითონვე გამოეტანა თავის პირადი დასკვნები. თუ მოვისურვებთ პოლონეთის ისტორიის ამ ფურცლების შეფასებას, როგორც ამგვარ ბრძოლის მწარმოებელ ერის შვილნი და არა ევროპის ჩამოყალიბებულ მხედრობის ლაბორატორიულ თეორეტიკოსების თვალსაზრისით, მაშინ ამ მოვლენათა სხვა მხარეებსაც მოვკრავთ თვალს.

პოლონეთს თავისუფლება და გამარჯვება მიანიჭა მხოლოდ იმ ჯგუფმა, რომელიც ერს დამპყრობელთა დმი შეურიგებელ და უკომპრომისო ბრძოლისკენ მოუწოდებდა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ჯგუფი საზოგადოების უმცირესობას წარმოადგენდა, ყოველ უკიდურეს გაჭირვების წუთებში მთელი ერი ინსტიქტიურად მხოლოდ მას შესცქეროდა და თავის ბედს ურყევლად უდებდა ხელში. ეს

ვარშავის ბრძოლის ჩატარებისა მარნის ნიმუშით.

ძნელია დღეს გათვალისწინება იმ შედეგებისა, რომელთაც ადგილი ექნებოდათ ფრანგული კონცეპციის სისრულეში მოყვანის შემთხვევაში. ერთი კი უქვევლია: ამ შემთხვევაში პოლონელების დამრტყმელი ჯგუფი, შეტევაზე ვარშავა - მოდლინის რაიონიდან გამოსული, ფრონტალური ბრძოლის ჩატარებას მოპირდაპირის ლაშქართა უძლიერეს დაჯგუფებასთან ვერ ასცდებოდა. უნდა ვივულისოხნოთ, რომ ხსენებულ კონცეპციის თანახმად ჩატარებული ბრძოლა იმავე პრობლემატიური შედეგით დამთავრდებოდა, როგორც იტაც დასრულდა ბოლოს და ბოლოს მარნის ბრძოლა: ომის ბედი გარდამწყვეტილი არ იქნებოდა!

მარშალ პილსუდსკის ფრანგების კონცეპცია არამც თუ არ მიუღია, არამედ მოიქცევა იგი წინაუკმოდ: გარდამწყვეტ კვეთებას მიიტანს მდ. ვეშპის ნაპირებიდან ჩრდილოეთის და ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით, მოპირდაპირის ლაშქარის უშუალო და ღრმა ზურგში, მხოლოდ ვარშავა-მოდლინის რაიონში აწარმოებს მოგერიებითი ან ნაწილობრივ შეტევის ხასიათის მოქმედებებს, რითაც მოპირდაპირის მთავარ ძალებს ფრონტალურად შებორკავს.

ეს ფაქტი ნათლად აქვთ აღნიშნული ცნობილ ფრანგ სამხედრო მწერლებს ღენერლებს კომონს და მორდაკს.

ამნაირად: ვარშავის ბრძოლის კონცეპცია და მისი პრაქტიკული განხორციელება მარშალ პილსუდსკის სრულ და განუყოფელ საკუთრებას წარმოადგენს.

უკვე მოვლენაა, როდესაც ბრძოლის ქარცეცხლში ჩაყენებული მე-ბრძოლი ინსტიტუტურად უტყუარად გრძნობს, თუ ვინ არის ნამდვილი უფროსის ღირსებით მოსილი და ვინ გამოიყვანს მას სამშვიდობო გზაზე. გარდა ამისა ამ ომმა ცხადჰყო, რომ ერი, რომელსაც თავისუფლების მოპოების ურყევი გადაწყვეტილება აქვს და სურს ამისთვის ბრძოლა მიუხედავად მოწინააღმდეგის სიძლიერისა და დაბრკოლებათა სიმრავლისა, ამ თავისუფლებას უეჭველად მოიპოვებს. თუ ერს არა აქვს გადაწყვეტილება თავის არსებობისათვის ბრძოლის საკუთარი ძალებით წარმოებისა, მას ვერც ერთი უცხო სახელმწიფო და საერთოდ ვერავითარი ძალა ვერ გაანთავისუფლებს მონობიდან. ეს უკვე მონის უძლური სულის თვისებაა, განთავისუფლება კი ამაყ, ბუნებით თავისუფალ, მაგრამ დროებით შებორკილ ერთა პრივილეგიაა. ის პიროვნება, რომელიც აუწერელ სიძნელეთა, დაბრკოლებათა და ხელის შეშლათა მიუხედავად, თავის სამშობლოს ამ უკომპრომისო და რადიკალურ ბრძოლისაკენ მოუწოდებდა და რომელიც ამ ბრძოლის მოსამზადებლად რამოდენიმე ათეული წელი განმართოვებულ და უმადლობელ ბრძოლას აწარმოებდა, ბრძოლის ველზე, ჟამსა უკიდურეს სიმწვავისა ერმა თავის სარდლად დაასახელა და მასში არა ბიუროკრატიული წესით დანიშნული სარდალი, არამედ განგების მიერ აღნიშნული ეროვნული მოძღვარი იცნო.

და მან ეს იმედი არ გააცრუა.

დღეს პოლონეთი ჰგლოვობს ამ პიროვნების დაკარგვას და მთელი ერი მის სიკვდილით დახურულ ისტორიულ ხანას უკვე სხვა თვალით შეჰყურებს. დღეს მთელი ერი, უფრო ნათლად, ვიდრე ოდესმე, ჰხდავს, თუ ვინ მოიპოვა ეს თავისუფლება, ხოლო ვინც ეს მთელ სიძნელეთა შეგნებით და თავისგამეტებით მოიპოვა, რასაკვირველია, მის განმტკიცებასაც თანაბარი ღირსებით მოახერხებდა.

რა გამოცდილება გამომდინარეობს ჩვენთვის პოლონეთის ახალი ისტორიიდან? განგებამ საქართველო და საერთოდ მთელი კავკასიონი, ისევე როგორც პოლონეთი, კაცობრიობის ორ, ერთი მეორესაგან ძირითადად განსხვავებულ ნაწილის შუა ჩააყენა. ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი სიძნელენი მან ჩვენ უფრო მკაცრი სახით წამოგვიყენა, ვიდრე პოლონეთს. კავკასიონის მკერდზე ერთა მოძრაობის ბევრ ისეთ ზვირთმა გადაიარა, რომელთაც პოლონეთის საზღვრებამდე ვერ მიაღწიეს. მეცხრამეტე საუკუნიდან დაწყებული კი, ამ ორი ერის ცხოვრება პირდაპირ პარალელური გზით მიმდინარეობს. ამისთვის ამ ერის ისტორიას ჩვენთვის ძლიერ დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს.

რა დასკვნები გამომდინარეობენ აქედან ჩვენთვის?

1. საკუთარი სამხედრო ძალების შეუქმნელად ყოვლად შეუძლებელია თავისუფლების მოპოება.

2. ყოველგვარი შეიარაღებული ძალა ერის რეალურ სიმდიდრეს და საკუთრებას წარმოადგენს, რომელიც ადრე თუ გვიან უეჭველად იქნება გამოყენებული და თავის ერს უეჭველად გამოადგება.

3. ბრძოლის წარმოების ტექნიკის სიმაღლემდე სამხედრო განათლების მიღება ყველგან შეიძლება. მაგრამ ამ ხელოვნების სტრატეგიული და პოლიტიკური განზომებით წარმოება მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი ეროვნული პოლიტიკის და სტრატეგიის ხაზით უნდა იქმნეს გატარებული. ამ მხრივ ჩვენმა მხედრობამ უნდა გაიგნოს გზა შამილის, ერეკლეს და დავით აღმაშენებელის მოქმედებათა სულიერ კავშირისაკენ, რომელთა მაგიერობას ვერავინ ვერ გასწევს.

4. მხედრობის ღირსებათა სრულ გამოყენებისათვის აუცილებელია მისდამი სრული ნდობა მთელი ერის და მისი პოლიტიკური ხელმძღვანელობისა. ასეთი ნდობა ომის გამოცხადების დეკრეტით ერთ ღამეს არ იბადება. ამისთვის საჭიროა მხედრობასთან ხანგრძლივი, დინჯი და ჰარმონიული თანამუშაობა მთელი ერის ყველა წრისა, ჯერ ისევ მშვიდობიან დროს.

5. უმაღლესი სარდლობის ეროვნული სკოლა ეს მხოლოდ ერის ისტორიაა. და ისტორია არა ანეგდოტური, არამედ ისტორია შიშველ ფაქტებისა, მათ ყოველგვარ შეფეროვნებათა ჩამოშორებით და სიმართლის თვალში გაბედული ჩახედვით შესწავლილი. მხედრობას აქაც უნდა ჰქონდეს ნდობა და მის მუშაობას არავინ არ უნდა აძნელებდეს. ისტორიის შეფერადება მხოლოდ პირველდაწყებითი სასწავლებლებისათვის უნდა იქმნეს დატოვებული.

ვ. ნა — ლი

მხედარი

№ 19

შინაარსი: —

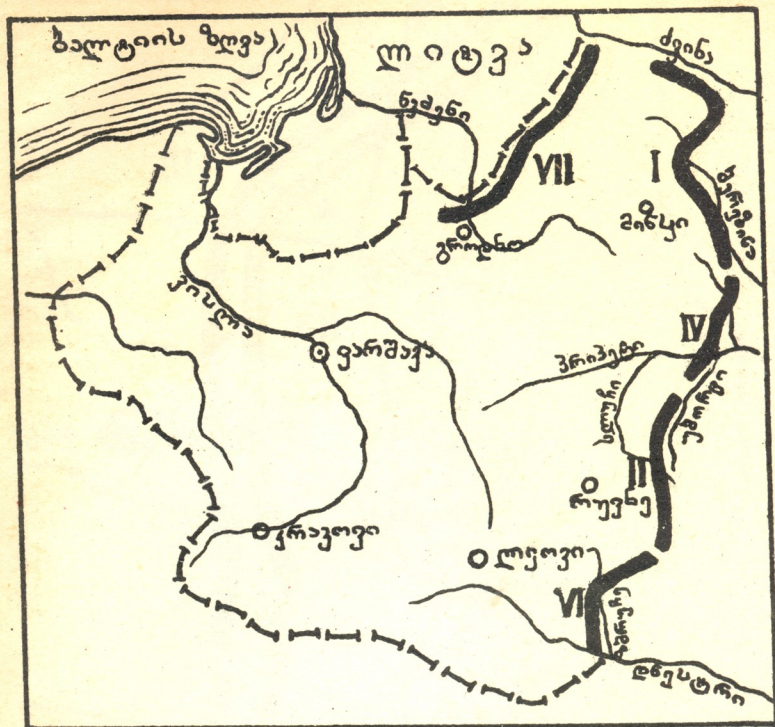
გვერდი

1. პოლონეთის პირველი მარშალი იოსებ პილსუდსკი — 5
2. ა. ჩხეიძე — მარშალი ი. პილსუდსკის ცხოვრება და მოქმედება 13
3. პოლონეთის პრეზიდენტის პროფ. ეგნატე მოსტიცკის სიტყვა წარმოთქმული მარშალ იოსებ პილსუდსკის დაკრძალვისას 33
4. ნ. მა — ლი — პოლონეთის განთავისუფლება და მარშალი იოსებ პილსუდსკი — 35
5. პოლონეთის შეიარაღებულ ძალთა ინსპექტორი — 44
6. ვ. ნა — ლი — განახლებული პოლონეთის უდიდესი ბრძოლები 47

„მხედარი“-ს მისამართი: —

DAVID VATCHNADZE,

10, Passage des Eaux, PARIS XVI.

ნახაზი N.1

პლოხონეტების მდგომარეობა
1920 წლის მარტის ხოლოში

ნახ. N.2

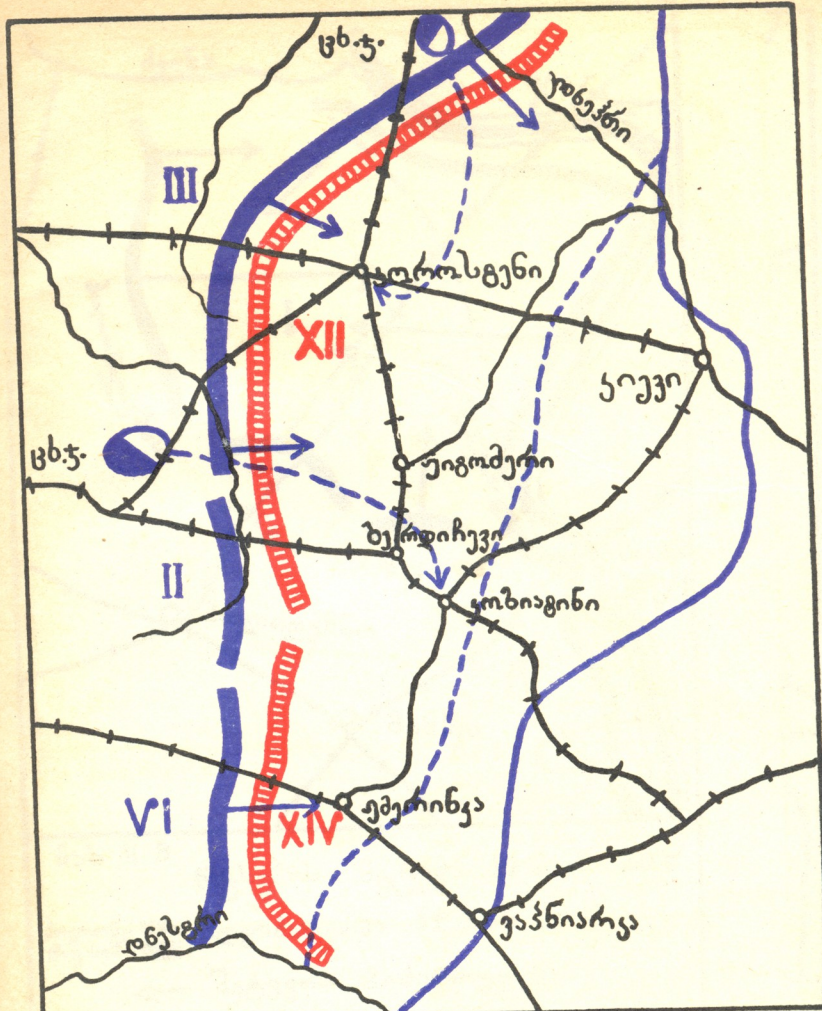
ქიჯის გალაშქრება

- დაჩყვებითი დარახმვა
- 28-IV ხაზი
- საზოგადოებო ხაზი

		18 "
		20 "
		25 "

II

14
XV
XVI
ქი
P.
ვილო
28
პულო

ნახ. № 2

ქივის გალაშქრება

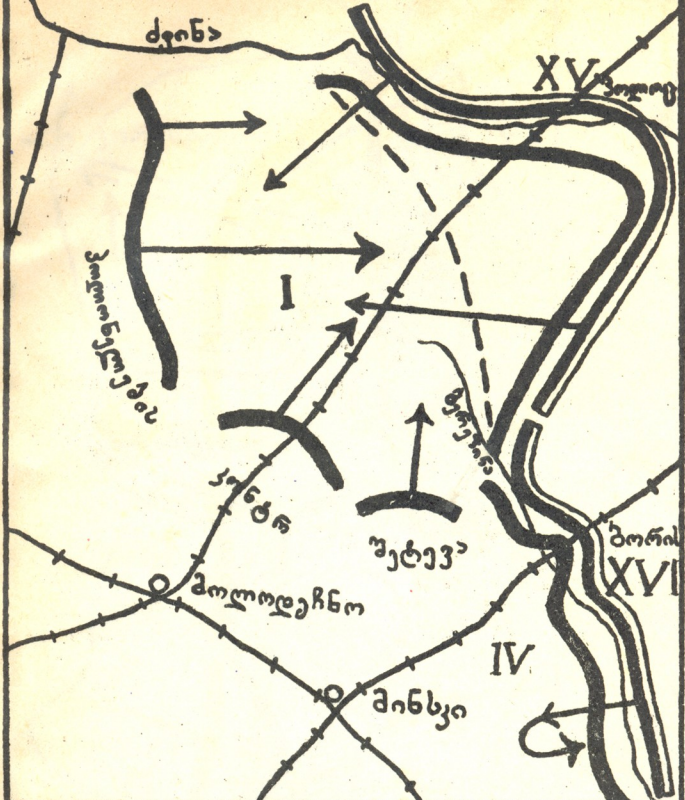
- დაწყებითი დარახმვა
- 28-IV ხაზი
- საზღვრო ხაზი

18 "
20 "
25 "

II

კუ

ნახ N. 3

რუსების შეტევა 14 მაის 205

მლონდერსო } მდგომარეობა 14 მაის 205
 რუსეთი }

← შეტევის მიმართულება

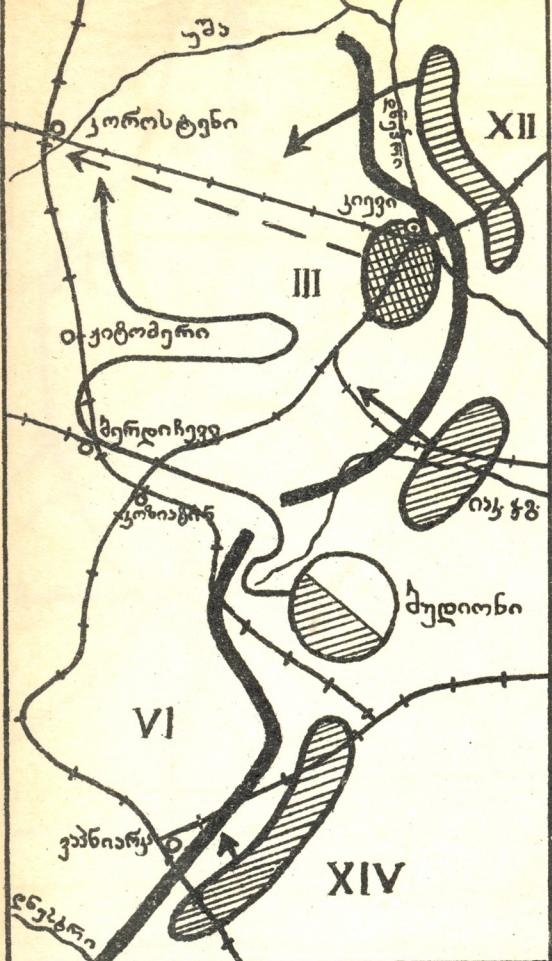
--- მლონელეძის ფრონტი მლონში

		18 "
		20 "
		25 "

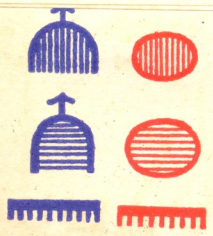
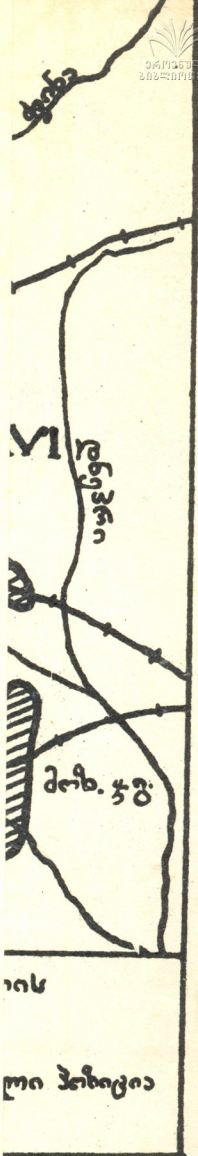
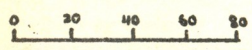
II

მლონ

ნახაზი N. 4

რუსების შეტევა კიევიდან და პოლონელების დახვევა

18 "
20 "
25 "

II

